

”Sellainen ihminen saattaa olla viisaskin, joka tosiasiassa on tyhmä.”

Ajattelun ja tiedonmuodostuksen kuvaus Veikko Huovisen

Havukka-ahon ajattelijassa

Suvi Vänninen

Pro gradu -tutkielma

Helmikuu 2017

Kirjallisuus

Humanistinen tiedekunta

Oulun yliopisto

Sisällysluettelo

1 Johdanto	4
1.1 Huovisen läpimurtoteos sodanjälkeisen Suomen kuvaajana	8
1.2 Käsitteistö	11
1.3 Klassisen narratologian näkökulmia Havukka-ahon ajattelijaan	14
1.4 Kognitiivisen kirjallisuudentutkimuksen näkökulmia Huovisen luentaan	22
2 Konsta Pylkkänen fiktion tiedonmuodostuksen ytimessä.....	29
2.1 Konstan konkreettinen tiedonmuodostus	29
2.2 Konsta, luonto ja abstraktit asiat	31
2.3 Konstan ajattelu: mitä viisaus on?	40
2.4 Siniset ajatukset ja harmonia.....	49
3 Konsta Pylkkäsen tiedonmuodostuksen kontekstit.....	51
3.1 Konstan kirjallinen oppineisuus.....	53
3.2 Itseoppinut Konsta, kouluttautuneet maisterit	58
3.3 Konsta maalaisten ja kaupunkilaisten väliinputoajana	65
3.4 Sota, valta ja yhteiskunta	74
4 Päätäntö.....	79
Lähdeluettelo.....	85

Pro gradu -työn tekemiseen on saatu tukea Veikko Huovinen -seuralta.

1 Johdanto

Tutkin pro gradu -työssäni Veikko Huovisen läpimurtoteosta *Havukka-ahon ajattelijaa* (1952). Kyseinen Huovisen teos on kulkenut mukana pitkään ja on minulle tärkeä. Olen Huovisen seuduilta kotoisin, joten mukana on myös kotiseurakkautta. Tuntuu, että teoksesta saa jokaisella lukukerralla jotain uutta irti ja sen maailmaan pääsee entistä enemmän sisälle. Monen mielestä *Havukka-ahon ajattelijassa* ei liiemmästi tapahdu mitään, mutta rohkenen olla eri mieltä, sillä vaikka teos sisältää paljon kuvailua ja luontoelementtejä, lukijalle esitellään erityisesti Konstan kautta mitä erikoisimpia ajatuskyhäelmiä, tapahtumia, luontorakkautta, henkilösuhteita ja ajankuvausta. Lukija pääsee siis osaksi mitä moninaisimpia aiheita ja teemoja teoksen parissa.

Huovisen kirjoittamilla sanoilla ja kuvauksilla on tärkeä merkitys niin lukukokemuksen kuin tutkimuksenikin kannalta. Olen tehnyt kandidaatintutkielmani *Havukka-ahon ajattelijasta*, ja aiemmin tekemäni työ toimii luonnollisesti hyvänä pohjana pro gradu -työlleni. Koin silloin, että jotain jäi sanomatta ja Huovisen teoksesta voisi ammentaa vielä paljon enemmän. Aiempi näkökulmani oli hieman poikkeuksellinen ja uudenlainen tuulahdus vanhaan teokseen, sillä tutkin teoksessa näkyvää oppineisuutta Konstan henkilöhaahmon kautta. Koen, että pro gradu -työssäni voin jatkaa jo aiemmin viitoittamallani tiellä ja laajentaa näkökulmaani.

Oppineisuuden käsitteen tulen määrittelemään myöhemmin tarkemmin, sillä Konstan kohdalla ei voida puhua oppineisuuden olevan formaalia ja koulutuksen kautta saavutettua. Hänen taustansa, yhteiskunnallinen asemansa ja elämänsä ajanjakso vaikuttavat hänen mahdollisuuksiinsa saada formaalia oppineisuutta koulutuksen merkeissä, joten Konstasta puhuttaessa oppineisuuden käsite laajenee. Konstalla on ajattelun kautta hahmottuvaa erilaista oppineisuutta, mutta hänen kohdallaan on syytä käsittää oppineisuuden olevan epäformaalimpaa osaamista ja omanlaista viisautta.

Keskityin aiemmassa tutkimuksessani erityisesti Konsta Pylkkäsen henkilöhaahmoon, sillä hän on teoksessa keskiössä ja eniten esillä. Konsta on Kainuun oma korpifilosofi, joka on oppinut sekä käytännön että sieltä täältä saadun kirjallisen tiedon kautta, joten hänen voidaan sanoa olevan itseoppinut. Peilasin häntä oppineisiin maistereihin. Lisäksi mietin oppimisen ja oppineisuuden näkymistä teoksessa sekä sitä, millaisia eri oppimistapoja ja -tyyppejä teoksessa on ja miten Konsta sulautuu edellä mainittuihin kenttiin.

Kandidaatintutkielmassani aiemmin tekemääni pohjatyötä pystyn hyödyntämään valikoiden, kun käsittelen Konstan tiedonmuodostusta, sen taustaa ja piirteitä.

Havukka-ahon ajattelija (myöhemmin HA) sijoittuu tapahtumiltaan sodanjälkeiseen 1950-luvun vaihteen Suomeen. Huovinen kuvaa teoksessaan Kainuun elämää maaseudun rauhassa. Teoksen keskiössä on sen nimenkin mukaisesti Kainuun oma Havukka-ahon ajattelija Konsta Pylkkänen, jonka ajatuksiin, toimintaan ja elämään kertoja eläytyy. Jo teoksen nimessä tuodaan ilmi ajattelijuus, joten on luontevaa tutkia teoksessa näkyvää ajattelua. Myös teoksen nimessä esiintyvä sana *Havukka-aho* asettaa paikkaposition ajattelulle sekä näin ollen myös antaa oletuksia ja rajoituksia sille. Tutkin siis Konstan kodin ja elinympäristön piiristä esille nousevaa ajattelua. Tällöin on syytä tarkastella myös tapahtumakontekstia, luontoa, joka on teoksessa merkittävässä roolissa, sillä Konsta hahmottaa monia asioita pääasiassa oman ympäristönsä ja erityisesti luonnon kautta.

Luonnolla on teoksessa siinäkin mielessä tärkeä merkitys, että se saattaa teoksen päähenkilön, kainuulaisen Konsta Pylkkäsen sekä helsinkiläiset maisterit ja luonnontutkijat Ojaston ja Kronbergin yhteen. Konsta menee mutkien kautta apumieheksi Kainuuseen saapuneille maistereille, ja he yhdessä niin oppivat uutta kuin opettavatkin toisiaan. Luonnon ja ylipäättään Konstaa ympäröivän yhteiskunnan sekä ympäristön merkitystä on siitakin syytä mielekästä tarkastella. Konsta Pylkkäsen henkilöhaamon kautta mukaan tulee lisäksi yhteiskuntakriittisyyttä, pelkoa sodan uusiutumista, välähdyksiä tietoyhteiskunnan leviämisestä maaseudulle sekä ”herrojen” ja ”kansan” lähentymisestä. Konstan nerokkaasti rakennettu henkilöhaamo toimii erilaisten raja-aitojen madaltajana ja kyseisen ajanjakson kuvaajana. Näin ollen myös historiallis-yhteiskunnallista taustaa on otettava mukaan tutkimukseeni.

Syvennyin teoksen maailmaan Konstan haamon kautta ja tarkastelen hänen ajattelunsa kautta kumpuavaa tematiikkaa. Teoksen ensimmäisellä lukukerralla kauan aikaa sitten kiinnitin huomiota siihen, miten ”siniset ajatukset” liikkuvat teoksen toistuvana elementtinä. Nyt syvennyin ajatusmaailmoihin ja eri teemoihin, joihin teos lukijansa kuljettaa. Konstan ajatukset liikkuvat sekä konkreettisissa että abstrakteissa asioissa. Konsta pitää itseään Havukka-ahon suurena ajattelija, jonka hartioille on jäänyt tärkeä ajatustyö. Hänen ajatuksensa ovat usein painavia ja raskaita, sillä ne käsittelevät monesti vallitsevaa yhteiskuntaa ja maailman tolaa. Mukaan tulee näin ollen myös teoksen kontekstien

huomioimista. Vastapainona raskaille ajatuksille mukana kulkee kuitenkin aina välähdys kevyemmistä ”sinisistä ajatuksista”.

Konsta on ajatusmaailmaltaan ainutlaatuinen 1950-luvun vaihteen maaseudulla. Hän on hyvin itsetietoinen ja tarkka asemastaan Havukka-ahossa, eikä hän suvaitse keskeytyksiä. Hän kokee olevansa viisain ajatuksineen yksin kotiseudullaan, sillä muut maalaiset uskovat melkein kaiken – toden ja valheellisen totuuden –, mitä Konsta heille kertoo. Havukan Iita on oikeastaan ainoa, joka kyseenalaistaa Konstaa nimittämällä tätä muun muassa ”muka-viisaaksi” ja ”rehtoriksi” ironisessa mielessä. Konsta kokee saavansa matkallaan kohdatuista kouluttautuneista ylioppilaista ja Kainuuseen matkanneista maistereista itselleen sopivaa seuraa. Hän nauttii siitä, että joku esittää nasevia vastaväitteitä, jotka hän sitten ”ystävällismielisesti” kumoo. Yhtenä tutkittavana asiana on mielenkiintoista miettiä sitä, kuinka Konsta on eräänlainen väliinputoaja, sillä hän ei ole kuin muut maalaiset ja maisterit tuovat esiin sen puolen, mikä Konstastakin olisi voinut tulla olosuhteiden ollessa toisin.

Tutkin siis pro gradu -työssäni Konsta Pylkkäsen kognitiota, ajatuksia, mielenliikkeitä ja tiedonmuodostusta. Keskiössä on se, miten teoksessa kuvataan Konsta Pylkkäsen ajattelua ja tiedonmuodostusta. Tutkimuskysymyksiäni ovat: Miten Konsta Pylkkäsen tiedonmuodostus tapahtuu? Millaista hänen ajatustoimintansa on? Miten historiallis-yhteiskunnalliset taustat vaikuttavat hänen toimintaansa ja ajatteluunsa?

On mielenkiintoista tarkastella, mihin Konsta käyttää oppineisuuttaan maaseudulla. Käsittelen siis kysymyksiäni sanaston, kielellisten ilmausten, kertojan kuvauksen, Konstaan eläytymisen ja yleisesti teoksen tapahtumien kautta. Tiedonmuodostuksen kohdalla pohdin, miten Konsta kertoo asioista, mistä hänen tietonsa ovat peräisin ja miten hänen tietopohjansa on rakentunut. Tällöin ollaan mielestäni ylipäättään oppimisen juurilla, kun puhutaan tietojen karttumisesta ja hankkimisesta.

Ennako-olettamukseni on se, että vaikka Konsta on maalaisväkeen kuuluva ja suhteellisen kaukana ”räiskeestä ja rähinästä” elävä henkilö, hänen tiedonmuodostuksensa ja ajatuksensa ovat tuohon aikaan maalaisväkeen kuuluvalla henkilöllä, ”tukkijätkälle”, poikkeavia ja korkealentoisia. Konsta kantaa kontollaan suuren maailman murheita ja tuo ajatustensa kautta teokseen mukaan muun muassa yhteiskunnallista ajattelua, arvostelua ja pohdintaa – joskin kaikki hänen ajatuksensa ja toimintansa eivät aina ole täysin oikeamielisiä lukijan positiosta tarkasteltaessa. Konstan kautta kuvataan sodanjälkeisen ajan

käänteitä ja jälleenrakentamisen henkeä, joissa erilaiset ja monin osin vastakkaiset maailmat tulevat lähemmäksi toisiaan.

Käsittelen johdantoluvussa Huovisen romaania sodanjälkeisen Suomen kuvaajana ja sivuan kahta eri maailmaa, jotka olivat tuolloin vielä vallallaan: herrat ja kansa. Raja-aidat ovat kuitenkin alkaneet jo madaltua kyseisenä ajanjaksona. Johdannossa määrittelen myös käyttämieni käsitteiden merkityksiä tätä tutkimusta palvelevassa merkityksessä. Käsittelen tutkimuksessani Konsta Pylkkäsen ajatuksia, mielenliikkeitä ja tiedonmuodostusta ja näin ollen teen Huovisen romaanin kerronnan keinojen ja rakenteen tutkimusta narratologian ja kerronnan kertovan fiktion poetiikan avulla. Lisäksi hyödynnän jälkiklassista ja kognitiivista narratologiaa, jotka huomioivat kontekstien vaikutusta tulkintaan sekä muun muassa käsittelevät fiktiivisten mielten tutkimusta. Tarkoitukseni on edetä fiktion käsittelyn ytimeistä kontekstuaalisiin kysymyksiin.

Häggin (et al., 2009, 16–17) mukaan ”klassinen narratologia ei ollut kiinnostunut kertomuksesta maailman kuvana tai ihmisen elämää ja maailmaa koskevien totuuksien esittäjänä”. Kognitiivisen narratologian keinoin tarkastelen siis myös kertomusta maailman kuvana ja ihmisen elämää koskevien ja siihen vaikuttavien tekijöiden kautta. Klassinen narratologia tutkii kertomakirjallisuutta, sen rakenteita ja kerrontaa, kun vastaavasti jälkiklassinen narratologia tarkastelee lisäksi kertomuksen maailman havainnointia ja sen funktioita (Hägg et al., 2009, 7). Koska teen kertomuksen tutkimusta, käytän klassisen narratologian tarjoamia käsitteitä ja analyysimalleja hyödykseni, mutta koska tutkimukseni keskiössä ovat Konsta Pylkkäsen tiedonmuodostus ja ajattelu, on käytössäni myös jälkiklassisen narratologian edustajista kognitiivinen narratologia ja sen tarjoama välineistö. Kummankin narratologian hyödyntäminen on näin ollen tutkimukseni kannalta hedelmällistä ja tarjoaa mahdollisuuden teoksen tarkasteluun useasta eri näkökulmasta. Tulen määrittelemään käyttämäni käsitteet siinä merkityksessä, jossa ne hyödyttävät tätä tutkimusta.

Etenen tutkimukseni analyysiluvuissa Konsta Pylkkäsen ajatusten ja maailman ytimeistä asteittain laajeneviin kulttuurisiin ja yhteiskunnallis-historiallisiin viitekehyksiin. Toisessa luvussa käsittelen Konsta Pylkkäsen fiktion tiedonmuodostuksen puolta. Lähden siis liikkeelle fiktion analyysistä, jolloin käsittelen Konstan konkreettisen tiedonmuodostuksen taustaa, joten tulen sivuamaan hänen konkreettisesti hankkimaansa tietopohjaa. Hänen konkreettiseen tiedonmuodostukseensa liittyy voimakkaasti luonto, joten toisena alalukuna

käsittelen luonnon merkitystä tiedonmuodostuksessa ja Konstan ajatteluun vaikuttajana, sillä luonto on teoksessa keskeisessä roolissa. Konstan ajattelun analysoiminen sekä hänen pohdintansa viisaudesta muodostavat kolmannen alaluvun. Toisen luvun päättää Konstan ajattelussa valonpilkahduksina olevien sinisten ajatusten pohdinta.

Tekstien lukeminen on joka kerta samalla niiden uudelleen kirjottamista, sillä tekstit eivät koskaan palaa alkuperäiseen kontekstiinsa. Jokaisella lukijalla on omat olettamuksensa, tietonsa maailmasta ja kokemuksensa taustalla, jotka myös peilautuvat lukukokemukseen. Lukeminen ei ole passiivista, vaan aktiivista toimintaa, jossa muodostetaan merkityksiä, kootaan palasista kokonaisuus sekä tuodaan ymmärrystä kirjoitettuun. Tietenkään kaikkea ei lueta vastakarvaan arvostellen, kyseenalaistaen ja painottaen, mutta lukijan tausta vaikuttaa ymmärryksen saavuttamisen tasoon. (Lehtonen 1996, 154, 188–189.) Täten voidaan myös sanoa, että vaikka luen ja analysoin teosta mahdollisimman objektiivisesti, lukijana minulla on tiettyjä ominaisuuksia, tietoa ympäröivästä maailmasta sekä kokemuksia, jotka voivat vaikuttaa lukukokemukseeni ja analysoimiseeni. Kognitiivisen käänteen myötä siis erilaisten kontekstien vaikuttavuutta teoksen kokonaisuymmärrykseen ei sovi aliarvioida.

Kolmas pääluku pohtiikin Konstan tiedonmuodostuksen konteksteja niin Konstaan kuin lukijaankin liittyvien asioiden katsantokannasta. Sivuan historiallis-yhteiskunnallista taustaa 1950-luvun vaihteen Suomessa, sillä historialliset ja yhteiskunnalliset tapahtumat niin Suomessa kuin maailmallakin vaikuttavat Konstan ajatuksiin hyvin voimakkaasti. On myös syytä ottaa huomioon Helsingistä tulevien oppineiden ja maaseudulla elävän Konstan taustoja ja yhteiskunnan asettamia lähtökohtia oppineisuuden maailmassa. Maisterit tuovat Konstalle vastakohtaa ja antavat väläyksen siitä, mitä Konstastakin olisi voinut tulla ajan ja mahdollisuuksien ollessa toisin, sillä nyt hän on kuin kahden maailman väliinputoaja. Kolmannen luvun päättää sotaa, valtaa ja yhteiskuntaa käsittelevä alaluku, sillä kyseisen tematiikan alle menevät Konstan pohdinnat ovat voimakkaasti kontekstiriippuvaisia. Neljäs luku kokoaa löydökseni ja päättää pro graduni.

1.1 Huovisen läpimurtoteos sodanjälkeisen Suomen kuvaajana

Havukka-ahon ajattelija sijoittuu tapahtumiltaan 1950-luvun vaihteen Kainuun maaseudulle. Ajallisesti teos sijoittuu siis sodanjälkeiseen Suomeen. Historiallisesti

kyseisenä ajanjaksona Stalinin diktatuuri oli vielä voimissaan ja maailma oli juuri todistanut Hitlerin pahuuden ja hänen toimintansa julmuuden. Sodan pelkoa oli ilmassa Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen välillä, uuden sodan uhka varjosti maailman tilannetta ja lietsoi pelkoa. Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton keskinäisen epäluuloisuuden hedelmänä olivat syntyneet atomipommit, joiden höyryt langettivat pilviä maailman rauhan ylle. Suomessa pelkoa oli kenties myös Neuvostoliiton varjoista ja mahdollisesta uudesta hyökkäyksestä kyseisten tapahtumien seurauksena. (ks. Sarkki 2012; Kuisma 2010.)

Kun mennään ajassa vielä hieman taaksepäin, on ollut myös Suomen kansalaissota, joka sattuu juuri niiden vuosien kieppeillä, kun Konstan olinpaikasta ei ole täysin varmaa tietoa. Huovinen ei kuitenkaan ota kantaa esimerkiksi Konstan puolueellisuuteen, ja hän tuo sotaan ja vallanpitäjiin kohdistuvaa arvostelua esiin ainoastaan Konstan henkilöhaahmon ajatusten ja eri ihmisten kanssa käytyjen keskusteluiden kautta. Suomi on kuitenkin teoksen kirjoittamis- ja vielä ilmestymisajankohtanakin murrosvaiheessa, ja sen vaikutus on nähtävillä *Havukka-ahon ajattelijassa* ja sen omassa ajattelijassa, Konstassa. Siksi on perusteltua huomioda Konstan elinajan konteksti, koska niin Suomen kuin maailman tilanne vaikuttavat sekä Konstan elämään että tämän ajatuksiin.

Maailmansota oli sodan jälkeen – ja on yhä edelleenkin – suosittu aihe kirjallisuudessa (mm. Rajala 2012, 90). Suomen kirjallisuuskentässä on myös käsitelty paljon oppineiden ja kansanihmisten keskinäistä suhdetta jo ennen Huovista, joten kyseisten vastaparien käsitteleminen ei ole uutta. Aihetta ovat käsitelleet muun muassa Aleksis Kivi, Joel Lehtonen ja Pentti Haanpää. Kyseisen suhteen käsittelemisen laatu on vaihdellut eri ajanjaksoina hyvinkin paljon: välillä epäluulo herroja kohtaan on ollut liekeissään, toisaalta on käsitelty alemman luokan kapinaa ylempäänsä vastaan ja myös oppineisto on asetettu naurettavaan valoon. (Rajala 2012, 37–39.) Pekka Lounela nimesi 1950-luvulla Ilmari Kiannon lanseeraamansa kainuismin isäksi, jonka kuvaukset epäluuloisuudesta herroja kohtaan ovat Lounelan mukaan tyypillistä kainuisteille. Hänen mukaansa kainuulaiset maaseutukirjailijat näkevät vain metsän ja metsäläisten kuvaamisen terveenä samalla, kun herroja arvostellaan. Lounelan mukaan Huovinen jatkaa kainuismin manttelinperijänä *Havukka-ahon ajattelijallaan*. Pohjoisen Suomen ja erityisesti Kainuun maisemiin keskittynyt Huovinen ei ollut imarreltu kainuistin ammattinimikkeestään, joten hän kirjoitti kärkkään vastineen Lounelalle tuoden ilmi negatiivisen suhtautumisensa termiin ja sen konnotaatioihin. (Hosiainsluoma 2003, s.v. kainuisti; Huovinen 2001, 155–158.)

Tero Liukkonen toteaa, että Huovinen ei kuitenkaan *Havukka-ahon ajattelijassaan* määrittele herran käsitettä uudelleen, vaan jättää sen avoimeksi. Hän on kuitenkin luonut henkilöhaun, Konsta Pylkkäsen, joka liennyttää herrojen ja kansan vastakohtaisuutta. (Liukkonen 1997, 19.) Rajala (2012, 39–40) sen sijaan pitää Huovisen teoksen maailmaa ja sen esittämää herran ja kansan suhdetta edeltäjiinsä verrattuna poikkeuksellisenä, sillä itsepäisen ja omanarvoisen kansanmiehen, Konstan, kautta ilmi tulee myös oppineille maistereille ja heidän tietomäärälleen annettava arvo. Näin ollen edeltäjien herroja kohtaan esille tuomaa kaunaa ei ole Huovisen teoksessa nähtävillä. Rajala myös arvelee, että talvisodan rinta rinnan taistelemisesta on jäänyt jäänteitä kansalliseen yhteisöllisyyteen, vaikkakin jatkosodan pitkittyneisyys löi kapuloita rattaisiin.

Sotien jälkeen kansalla oli tiedonjano. Kansaan kuuluvia henkilöitä katsottiin silmästä silmään tasavertaisemmin, koska eliitti osasi arvostaa heitä sodan jälkeen eri tavalla. Kansan puhekulttuurille osattiin täten antaa arvoa, ja kansanviisautta ruvettiin pitämään arvossa. Tämän voidaan nähdä olevan osasy siihen, että eräänlaisen saavutetun yhteisymmärryksen ansiosta luokkasotaa ei syttynyt, vaan se jäi miedommalle asteelle. Voimakkaita joukkoliikkeitä ei näin ollen syntynyt. Kansan kokemuksista syntyi siis Konsta Pylkkäsen ja oppineiden tutkijoiden välinen keskinäinen kunnioittava suhde, joka ”oli kovan keskinäisen selviämiskokeen kestäneen kansallisen demokratian tuloksia”. (Rajala 2012, 40–41.)

Konsta kuitenkin kantaa tunnollaan maailman tilannetta, ja usein hän miettiikin ajankohdalle tyypillisiä ja ajankohtaisia asioita sodan jättämän jäljen varjoissa. Kai Laitinen (1981, 540–541) on todennut, että Huovinen on pitänyt teoksissaan yllä kansankuvauksen keskeistä ilmentymää, kun hän on tuonut esille yhteiskunnan ja vallankäyttäjien arvostelua pienen, syrjäisen ihmisen näkökulmasta. Konstan suhtautuminen maistereihin on pääasiassa positiivista, mutta muuten yhteiskunta ja erinäiset vallanpitäjät saavat Konstan mielen mustumaan.

Sitä enemmän kiinnitti saloilta tulleiden huomiota suuren maailman räiske ja rähinä. Se pani kulman rypistymään ja mielen synkistymään. Se muistutti, että on muutakin kuin vihreän havumeren levollinen kohina ja puukansan ylpeä, äänetön taistelu, voitto tai sortuminen vailla mitään rakkimaista rähinää tai kuola suussa rohuamista... (HA, 208.)

Tero Liukkoson (1997, 20, 23, 25) mukaan Konsta elää yhtä aikaa omassa elinympäristössään eli pohjoisessa maalaisympäristössä, mutta toisaalta samalla idullaan olevassa tietoyhteiskunnassa eli sivistyneemmässä ympäristössä. Hän on koko ajan saanut

tietoja lehtien, kirjojen ja radion kautta yhteiskunnan asioista. ”Ojasto tuli takaisin lehtinippu kainalossaan. Kolmissa [Konsta, Kronberg ja Ojasto] syvennyttiin tutkimaan tuoreimpia uutisia.” (HA, 208.) Luonnollisesti teoksen ajanjakso asettaa omat rajansa tiedon liikkumiselle ja sen leviämiselle, mutta koko ajan entisestään kehittyvä yhteiskunta madaltaa tiedonkulun rajoja.

Konsta Pylkkänen on siis hahmo, joka ei kuulu niin sanottuun perinteiseen maalaisväkeen, sillä hänellä on paljon tietotaitoa, mutta hän ei myöskään kuulu sivistyneistöön taustansa ja oppineisuuden pohjansa takia, joten hän on näiden kahden maailman eräänlainen väliinputoja. Konsta on kahdessa eri maailmassa samaan aikaan, mikä vaikuttaa hänen ajatteluunsa ja tiedonmuodostukseensa merkittävästi. Hänen tietomääränsä on metsätyöläiseksi verrattain huikea, mutta hän ei kuitenkaan kuulu myöskään täysin herraseurueeseen. Näin ollen Konsta on kaupunkilaisen herran ja maalaisen välimailta. Konsta on eräänlainen ilmentymä koko Suomesta kyseisenä sodanjälkeisenä murrosaikana.

1.2 Käsitteistö

Tutkimukseni kannalta keskeisimpiä käsitteitä ovat *ajattelu* ja *kognitio* eli *tiedonmuodostus*. On syytä määritellä, mitä ne tarkoittavat juuri tämän tutkimuksen puitteissa. *Kognition* käsite on merkitykseltään hyvin laaja, mutta sen voidaan määritellä tarkoittavan tietämiseen ja tiedonhankintaan tähtääviä toimintoja ja oloja, niiden tuloksia ja usein myös tajuntaa ja mieltä tai niiden sisältöjä (Kajannes 1997, 9–11; Kajannes 2000, 9). Kognitiota on kuitenkin hankala määrittää täsmällisesti, sillä se tarkoittaa monia eri asioita, mutta se tarkoittaa tietämiseen, ajatteluun ja mieleen keskeisesti liittyviä merkityksiä ja tietoisuuden toimintoja. Kognitio on sekä henkilökohtainen että yhteinen, sillä vaikka kognitioon liittyvät yksityisen henkilön mielenliikkeet ja ajatukset, monet ajatukset ja aatteet ovat kulttuurisesti sidonnaisia ja vaikutteisia. Kognitiivisessa kirjallisuudentutkimuksessa tutkijat ovat määrittäneet kognition käsitteen uudelleen vastaamaan sanastoltaan myös kaunokirjallisen mielen, tunteiden ja tajunnan kuvausta (Kajannes 2000, 74). Tiedonmuodostus on hyvin keskeinen osa kognitiota, joten sen esille nostaminen esimerkiksi pro gradu -työni otsikkoon on perusteltua, sillä teoksessa käsitellään usein kognitioon liittyviä tietämisen ja tiedonhankinnan toimintoja. Keskiössä on se, miten Konsta on hankkinut tietoa erinäisistä asioista, miten hän on muodostanut tiedosta erilaisia käsityksiä ja miten hän sitä tietoa käyttää.

Nyky-suomen sanakirja määrittää käsitteen ”ajatella” olevan käsitteiden ja mielteiden tietoista yhdistämistä, harkitsemista, pohtimista, punnitsemista, miettimistä, tuumimista, järjeilyä ja aprikointia. Ajatteluun liittyy itsenäisyys ja terävyys. Ajattelu voi olla myös arvelua, otaksuntaa ja mielipiteiden esiin tuomista. Aikomus, suunnittelu, kuvittelu, mahdollisena pitäminen ja huomioon ottaminen liittyvät myös ajatteluun. (s.v. ajattelu.) Konstan ajatustoiminta on tietoista, hän ottaa aikaa ajattelulle ja yhdistää käsitteitä keksimällä selityksiä asioille, joista hän ei ole niin perillä. Havainnollistajana toimii esimerkiksi tuliketun määrittelemisen, jossa tulikettu saa maagiset ja hieman tämän maailman ulkopuoliset määritelmät.

Konsta pohtii asioiden eri puolia, järjelee suhtautumistaan asioihin sekä toimii itsenäisesti. Hän saa kimmokkeita ajatuksiinsa niin ajankohtaisista kuin yhteiskunnallisistakin tapahtumista. Konsta tuo ajatuksiaan, mielipiteitään ja otaksuntaansa esiin ja toivoo, että saisi päätelmilleen keskustelukumppanin jostakusta Havukka-ahossa. Kronberg tuo toivottua ajattelukaveruutta Havukka-ahon ajattelijalle Konstalle, joka on kokenut olleensa ajatustensa kanssa monin paikoin yksin. Kronberg myös arvostaa Konstan ajatuksia, mielipiteitä ja keskustelutaitoja. Yliopistossa kouluttautunut maisteri ja itseoppinut korpifilosofi jakavat ajatuksiaan, tietojaan ja mietteitään. Kansa ja sivistyneistö tulevat jälleen askeleen lähemmäs toisiaan.

Konsta jutteli halukkaasti, ja Kronberg asetti vastattavaksi mielenkiintoisia kysymyksiä. Kaikista tärkeistä oksista laskettiin neulaset.

Kronberg oli sisimmässään huvittunut, utelias ja hämmästynyt. Konsta Pylkkänen tarjoili hänelle savustettuja ajatuksia merkillisessä kastikkeessa. (HA, 155–156)

Pro gradu -työssäni nousee esille myös eri yhteiskuntaluokkien eroja, käsityksiä ja asioiden kokemista, joten teoksen tapahtuma-ajan yhteiskunnallista taustaa vastaan peilattaessa on syytä määritellä ajattelua ja tiedonmuodostusta monin tavoin määrittelevä käsite ”oppiminen”. Oppiminen itsessään on hyvin laaja käsite, joka pitää sisällään hyvin monia eri näkökulmia. *Suomen kielen sanakirja* määrittelee, että ”oppiminen” on tiedon tai taidon hankkimista, mutta myös harjaantumista ja tottumista. ”Oppi” sen sijaan tietoa ja oppineisuutta, jonkin erityisalan järjestelmällistä esitystä, opetusta tai neuvoa. ”Oppineisuus” määritellään sivistyneisyydeksi ja sivistykseksi. (s.v. oppia, oppi, oppineisuus.) Vastaavasti *Nyky-suomen sanakirja* määrittelee ”oppineisuuden” synonyymiksi ”oppinut”-muodolle. Sen mukaan ”oppinut” on sivistynyt, valistunut, koulunkäynyt, ja sanalla on myös hieman halventavassa merkityksessä selitykset

kirjaviisaudesta ja kirjanoppineesta. ”Oppineeseen” liitetään selityksessä muun muassa sellaisia lisätäsmennyksiä kuin viisas, maisteri, herra, opinkäynyt, täydellisen ammattiopetuksen saanut, tiedemies, pedanttinen ja oppinut henkilö. (s.v. oppineisuus, oppinut.)

Kouluhallitus (Lehtinen et al. 1989, 13–14) sen sijaan määrittelee oppimisen

yksilössä tapahtuvaksi muutokseksi, joka tekee mahdolliseksi ympäristön muutosten ennakoinnin ja hallinnan. Oppiminen onkin yksilön ja ympäristön väliseen vuorovaikutukseen liittyvä prosessi, jossa yksilö aktiivisesti muuntaa tai rakentaa uudelleen ajattelunsa ja toimintansa malleja.

Oppimisprosessi ei kuitenkaan ole käsin kosketeltavaa tai ulospäin näkyvää, vaikka esimerkiksi taitojen oppimisen kanssa prosessin tulos on nähtävissä. Useimmiten oppiminen on kuitenkin sisäistä ajattelun kehittymistä, joka tulee ajallisesti ehkä paljon myöhemmin näkymään asenteissa ja toiminnassa. (Mäkinen 2002.)

Näiden määritelmien mukaan oppineisuuden voidaan käsittää olevan formaalia, koulutuksen mukanaan tuomaa sivistystä. Teoksessa puhutaan maistereista tiedemiehinä, tutkijoina, kun taas Konstaa ei voida nostaa samaan piiriin, sillä hänen tietonsa on tullut itseopiskelun myötä sieltä täältä. Hänen koulunkäynnistään huhutaan, mutta on todennäköistä, että hänellä ei ole formaalia koulutusta taustalla. Konstalla on epäformaalia osaamista ja viisautta, joka tulee esille hänen puheissaan, omalaatuisissa selityksissään ja halussaan saada lisää tietoa. Konstaan pätee Kouluhallituksen määritelmä, sillä hänellä oppiminen tapahtuu ympäristön kanssa vuorovaikutuksessa ja hän aktiivisesti muokkaa ajatuksiaan. Hän ajattelee, tekee aktiivisesti pään sisällään töitä asioiden ratkaisemiseksi sekä hyödyntää sattumalta huutokaupasta saamiaan ja sieltä täältä hankittuja kirjoja, radiota sekä sanomalehtiä, joista hän saa tietoa päivän puheenaiheista ja ajankohtaisista asioista. Teoksessa esille tulevat viittaukset Konstan pirstaleiseen tiedonhankintaan korostavat hänen tietojensa vajaavaisuutta, sattumanvaraisuutta ja joiltain osin myös puutteellisuutta. Se näkyy, että Konsta elää maalla, on kiinni sen vaikutusympäristössä ja hänen kokemuksellisuutensa on yhteydessä useimmiten luontoon, siihen omimpaan ympäristöön, joka eniten häneen vaikuttaa. Näin ollen Konstan ei voi sanoa olevan oppinut sen varsinaisessa, koulutusympäristössä sivistymiseen viittaavassa merkityksessä, joskin Konstalla on omanlaistansa oppia, jonka hän on koonnut erinäisistä palasista.

1.3 Klassisen narratologian näkökulmia *Havukka-ahon ajattelijaan*

Kun vesilinnut aloittivat iltalentonsa avaran selän yöksi riutuvilla peilipinnoilla, souteli Konsta Pylkkänen Mertaperästä laajemmille vesille. Itse vesiaavalla hän kierteli ilman selvää järjestelmää ja sekavasti kuin koira, joka etsii soveliaasta nukkumasijaa parkettilattialta. (HA, 76.)

Havukka-ahon ajattelijaa on kerronnaltaan melko hidastempoinen, sillä siinä on useita kertovia jaksoja, jolloin kertoja tuo ilmi esimerkiksi luonnon, luonnonilmiöiden tai Konstan ajatusten kuvailuja. Moni kokeekin varmasti, että teoksessa ei tapahdu juuri mitään, mutta teoksen hienous on siinä, mitä lukijalle kerrotaan varsinaisen tarinan lisäksi. Klassisessa narratologiassa tarinalla ja kertomuksella on ero. Venäläisten formalistien tekemä jaottelu oli alun perin tarinan (fabula) ja juonen (sjuzhet) välinen, mutta myöhemmin jaottelua on tehty niin tarinaan ja diskurssiin kuin tarinaan ja kerrontaan. Perimmäinen tarkoitus on tehdä ero siihen, mitkä ovat fiktiivisen tarinan tapahtumat fiktiivisessä todellisuudessa, ja siihen, miten tapahtumat kerrotaan lukijalle, miten ne on järjestetty ja kenen näkökulmasta ne kerrotaan. (Lehtimäki 2009, 31).

Shlomith Rimmon-Kenan (1991, 9–10) sen sijaan on tehnyt *Kertomuksen poetiikka* -teoksessaan kolmijaon Gérard Genetteä (1980) mukaillen tarinaan, tekstiin ja kerrontaan. Hänen mukaansa tarina viittaa tapahtumiin, jotka on otettu tekstistä ja laitettu kronologiseen järjestykseen, ja henkilöihin, joita tapahtumat koskettavat. Teksti on puhuttu tai kirjoitettu diskurssi, joka välittää tapahtumat. Näin ollen konkreettisesti sanottuna teksti on se, jonka lukija saa välittömästi käyttöönsä. Kerronnassa on kyse siitä, miten tapahtumat kerrotaan, missä järjestyksessä ja kenen kautta. Tarinassa on kyse ”kertomisen kohteesta” ja kerronnassa ”tarinan tuottamisprosessista”. Tarina siis ”herättää tekstin henkiin kertovalla sisällöllä, kerronta tuottamalla tekstin”. Kyseiset termit ovat näin ollen toisistaan riippuvaisia ja yhdessä suurempia merkityksiä luovia.

Huovisen *Havukka-ahon ajattelijassa* tarinallinen osuus liittyy Konsta Pylkkäsen ja helsinkiläisten maistereiden välisiin tapahtumiin. Kainuulainen Konsta pääsee sattumalta apulaiseksi hänen kotiseuduilleen luontoa tutkimaan tulleille maistereille. Konsta ja maisterit tapaavat, tekevät työnjaon ja samalla tutustuvat toisiinsa. Konsta tekee tarvittavat työt ja ampuu lintuja pyydetyn mukaan, kunnes maisteri Ojasto huomaa Konstan tavaroihin jääneiden sulkien perusteella, että Konsta on tietämättään tehnyt suuren löydöksen. Maisterit tunnistavat pyymetsölöydöksen harvinaiseksi ja palaavat takaisin Helsinkiin Konstan johdattaessa heitä sinne menevään junaan. Kerronnallisesti lukijalle esitetään tarinan

lomassa tietoa Konstan asemasta Havukka-ahossa, hänen menneisyydestään, ajattelevasta puolestaan, luonteestaan ja ajatuksistaan. Kertoja kuvailee myös Havukka-ahoa, Konstaa ympäröiviä henkilöitä ja maisemia sekä myös muidenkin kuin Konstan ajatuksia. Pääasiassa kerronnan fokus on kuitenkin Konstassa.

Tarinassa voi olla myös kerrontaa, sillä henkilö, josta kerrotaan ”ensimmäisessä kertomuksessa” voi ruveta kertomaan tarinaa. Tarinassa taas joku toinen voi ruveta kertomaan, jolloin kerrontaan tulee monikerroksellisuutta. Sisäkkäinen kertomus on aina alisteinen sille kertomukselle, johon se on upotettu. (Rimmon-Kenan 1991, 116.) Genette (1980, 248) kutsuu tätä tasoa ekstradiegeettiseksi tasoksi. Huoviselta löytyy tilanteita, jossa ensimmäiseen kertomukseen tulee alisteisia kertomuksia. Nämä toisen tason hypodiegeettiset kertomukset voivat esimerkiksi kuljettaa ja edistää ensimmäistä kertomusta tai selittää ensimmäisen kertomuksen yksityiskohtia tai keskeisiä kohtia (Rimmon-Kenan 1991, 117). Tällainen kohta on esimerkiksi toisen pääluvun ensimmäisessä aluvussa (HA, 57–63), sillä se poikkeaa kerronnaltaan ensimmäisestä kertomuksesta. Kyseisen luvun tarkoituksena on antaa lukijoille objektiivinen kuva maistereiden työstä ja tarkoituksesta, joten se antaa lisätietoja ensimmäiseen, varsinaiseen *Havukka-ahon ajattelijan* kertomukseen. Kyseinen hypodiegeettinen kertomus välitetään ylioppilaspoikien kautta, jotka ovat saapuneet Kainuuseen tehtävänänsä viedä maistereille tarvikkeita.

Rimmon-Kenanin (1991, 61) mukaan tarinan ja tekstin järjestyksestä rikkovat myös ennakkoinnit ja takaumat, joihin liittyy ”psykologisia ja myös kinemaattis-visuaalisia sivumerkityksiä”. Hän ottaa mallia Genetteltä ja puhuu analepsiksesta ja prolepsiksesta. Analepsis vastaa takaumaa ja prolepsis ennakkointia. Genette (1980, 48) antaa kyseisille tarinan järjestyksestä rikkoville jaksoille yhteisen termin: anakronian. Analepsikset ja prolepsikset rikkovat varsinaisen kertomuksen järjestyksestä menemällä joko menneisyyteen tai viittaamalla tulevaan. Tutkimukseni kannalta merkityksellisempi on analepsis, sillä niitä on löydettävissä *Havukka-ahon ajattelijasta*. Analepsikset voidaan jaotella homo- ja heterodiegeettisiin. Homodiegeettisessä analepsiksessa kerrotaan jotakin tekstin kohdassa esillä olevasta ”henkilöstä, tapahtumasta tai tarinalinjasta”, ja vastaavasti heterodiegeettisessä analepsiksessa kerrotaan jotakin ”toisesta henkilöstä, tapahtumasta tai tarinalinjasta”. (Rimmon-Kenan 1991, 60.)

Havukka-ahon ajattelijassa homodiegeettinen analepsis nähdään esimerkiksi siinä kohtaa, kun Konsta katsoo miettiväisenä avaruuteen ja palaa ajatuksissaan siihen hetkeen, kun hän

konkreettisesti tulitikkujen kanssa mittasi avaruuden (HA, 77–81). Heterodiegeettinen analepsis tulee romaanissa esille, kun Konsta kertoo maistereille Kuoliaaksi-Naurattajan menneisyydestä ja maineesta kirjaimellisesti ”kuoliaaksi naurattajana” (HA, 182). Ensin mainittu analepsis valottaa lukijalle lisää Konstan sisäistä maailmaa, hänen ajatuksen kulkuaan sekä asioiden käsittämistä. Teoksesta löytyy muitakin vastaavia kohtia, joissa Konsta palaa takaisin muistelemaan tekemiään tai ajattelemiaan asioita. Niiden kautta hänen sisäinen maailmansa avautuu lukijalle. Jälkimmäinen analepsis luo maistereille ja lukijalle odotuksia siitä, mitä on luvassa, kun Konsta pohjustaa tulevaa tapaamista Kuoliaaksi-Naurattajan kanssa. Sen tehtävänä on tuottaa siis ennakko-oletuksia ja -odotuksia.

Kerrontaan liittyvät oleellisesti kertoja, kerrontatyylit ja fokalisaatio, jotka ovat klassisen narratologian käsitteistä tutkimukseni kannalta keskeisimmät ja joita sovellan *Havukka-ahon ajattelijan* luennan puitteissa. Pekka Tammi nostaa teoksessaan *Kertova teksti. Esseitä narratologiasta* (1992, 10–11) esiin sen, että kertovassa fiktiossa on kolme eri agenttia: henkilö, kertoja ja teksti. Fiktioon liittyy havaitsemista, kertomista ja esittämistä. Henkilöt havainnoivat fiktiivisen maailman, jossa he elävät, kertoja välittää henkilöiden havainnot eteenpäin lukijalle ja teksti tuo toteen sen, miten kertoja kertoo henkilöiden havainnoista.

Kertoja on tekstin ääni, joka välittää tietoa lukijalle. Genette (1980, 244, 248) käyttää kerronnan tarinoiden osallistuvasta kertojasta termiä homodiegeettinen ja kerrottuihin tarinoiden osallistumattomasta termiä heterodiegeettinen. *Havukka-ahon ajattelijassa* kerronta tapahtuu ulkopuolelta käsin, mutta kertojalla on tietoa päähenkilönsä Konstan ajatuksista, menneisyydestä ja tietämisen tasosta. Kertoja ei ole osallisena tapahtumiin, mutta eläytyy teoksen päähenkilöön Konstaan. ”Oikeastaan hän olisi saattanut ajatella vihaisemmastikin atomitouhoista ja vähän muustakin, mutta eipä sitä ilkiä turhasta näykyä, kun ihmisellä on tässä avaruudessa kusiainen valtuudet. Ei se aina tajua tarkalleen, mitä tekee, edesvastuuton.” (HA, 48.) Genetten (1980, 248) määritelmistä myös ekstradiegeettisyys liittyy Huovisen kerrontaan, sillä ekstra-heterodiegeettinen kertoja on kertomansa tarinan, eli diegeettisen tason, yläpuolella eikä hänen tiedollaan ei ole rajoitteita. *Havukka-ahon ajattelijassa* on täten 3. persoonan ekstra-heterodiegeettinen kertoja.

Gérard Genetten kehittelemä kertojan näkökulmallisuus tiivistyy kahteen kysymykseen: Kuka näkee? Kuka puhuu? Näkökulma, josta teksti kerrotaan, määräytyy kertojan kautta. Kuten Tammikin ilmaisee, kertoja voi olla mukana tapahtumissa tai niiden ulkopuolella ja kertojalla voi olla syvempää tietoa kertomastaan tai vastaavasti kerronta voi olla

objektiivista. (Genette 1980, 187–188.) Huovisen kertojalla on syvempää tietoa kertomastaan, sillä hän tietää kertoa esimerkiksi Konstan päänsisäisestä elämästä, muiden havukka-aholaisten suhtautumisesta Konstaan sekä hänen ympärillään vellovista huhuista. Kertoja ei eläydy ainoastaan Konstaan – joskin Konsta on läsnä joko puheissa tai konkreettisesti yhtä vaille kaikissa luvuissa – vaan tuo ilmi myös esimerkiksi maistereiden ja ylioppilaspoikien mietteitä keskustelujen, reaktioiden ja ajatusten muodossa. Kertoja tuo myös ilmi luonnon, ympäristön ja luonnonilmiöiden tilaa moninaisilla kuvauksilla. Yleensä kertoja kertoo ympäristön kuvauksen yhteydessä välillisesti jotain Konstastakin. Alla olevassa katkelmassa Konsta kiiruhtaa ennen maistereita Havukan Iitan luo, jotta tämä ehtii laittaa paikkoja kuntoon ennen kuin maisterit saapuvat paikalle. Konstalla ei ole omaa taloa, mutta Havukka-ahossa ollessaan hän yöpyy useimmiten Iitan perheen luona, joten kyseinen paikka on ikään kuin myös Konstan koti. Konstan täytyy osoittaa maistereille, että hänen ”kotinsa” heijastelee jotakin myös hänestä itsestään. Paikkojen pitää olla kunnossa ja tarjottavaa on oltava.

Kun Konsta tuli veräjälle, lehahti pensaasta lentoon kanahaukka. Konsta katseli huolestuneesti pihamaata. Halkopinojen kohdalla hän pysähtyi, kantoi sahapukin piiloon pinon taakse ja latoi maassa reuhottavat halot pinoon.

— —
Tuskin Konsta oli sanonut hyvänpäivän, kun hän jo säikäytti Iitaa kertomalla epäselvästi ja vihjailemalla kuuluisista ja korkea-arvoisista helsinkiläisistä vieraita, jotka millä hetkellä tahansa ovat talossa. Ja samaan hengenvetoon hän törisi jotain paikkojen siistimisestä ja ”vähän paremmasta ruuasta”.

– Ne ovat arvoltaan maisterin ja lisenssin välimailta! jatkoi Konsta ylpeänä.
– Yhytin ne muutamasta Lentuan saaresta ja toin ne tänne yöksi... Tässä on vähän niinkun talon maine kyseessä. Tuota, ei kai Iitalla ole vehnästä? Eikö? Olisi kai paistettava räiskäleitä muuan kilo. Tässä on kahvitokka ja saa laittaa totisen kahvin! Voisi olla hyväksi lakasta vähän lattiaita ja tuulettaa kamaria. Kaivolla on kaloja ja voi olla mukavinta keittää ne maitoon...

Hän menikin ulos sanomalehtiä kourassaan.

Siinä oli emännälle selkeitä määräyksiä, emännälle, joka aikoi tänä iltana ruveta aikaisin nukkumaan. Mutta ei auta, toimeksi vaan! Oikeastaan oli hyvä, että se kotka älysi tulla edeltä käsin varottamaan... (HA, 195–196.)

Huovisen kertojaa voidaan pitää luotettavana, sillä hänen tapansa kertoa asioista on mutkatonta, hän tietää kerronnan käännteistä sekä kertoo ne lukijalle luotettavasti tuoden ilmi Konstan ajatuksia hänen omalla murteellaan ja puhetavallaan. Viitteitä epäluotettavuudesta ei siis ole.

Ruuperi? Mikähän sillä on mielessä? Kulmiaan heiluttaa kuin varis siipiään.

Mietteissään Konstakin heilutti kulmakarvojaan, käänteli ja väänteli niitä kokeilumielessä ja tunnusteli niiden asentoa sormillaan...

Ruuperi ei ole yhtä ahkera, kun nukkui teltassa vaikka Ojasto teki työtä. Ruuperi on enempi herran näkönen. Vaikka sillä olis viholaisäkki päällä, niin ihmiset kuiskisivat, että taas on lisenssi menossa... (HA, 110–111.)

Lukija uskoo siihen fiktiiviseen maailmaan ja henkilöihin, jotka Huovisen kertoja luo kerronnallaan. Rimmon-Kenanin (1991, 127–128) mukaan tällaisia viitteitä epäluotettavuuteen ovat ”kertojan tietämyksen rajoittuneisuus, asianosaisuus ja ongelmallinen arvomaailma”. Huovisen kertojan kohdalla mikään näistä ei nouse kerronnasta esille, joten tätä 3. persoonan heterodiegeettistä kertojaa voidaan pitää luotettavana ja hänen sanaansa voi uskoa.

Tammi (1992, 11) muistuttaa, että fiktiivisessä tekstissä kertojaa ei tule rinnastaa tekijään, vaan heidät tulee nähdä erillisinä agentteina. Erottelu fyysisen tekijän ja myös lukijan välillä on syytä tehdä, koska lukijan ei tule ottaa tekijän kirjoittamaa tekstiä autenttisenä kertomuksena esimerkiksi jonkun ajanjakson kuvauksena. Sisäistekijästä eli implisiittisestä tekijästä puhutaan siis siksi, että fiktiivisten tekstien todellisia, historiallisia tekijöitä ei välttämättä tunneta. (Tammi 1992, 11, 116.) Implisiittisen tekijän löytämiseen ei siis välttämättä tarvitse tietoa kirjailijasta itsestään, vaan sen voidaan nähdä edustavan sitä, mitä kirjailija haluaa teoksellaan välittää lukijoille. Kaunokirjallisuudessa kokonaisteoksen mukana välittyy useimmiten se, mitä kirjailija haluaa teoksellaan sanoa. Sisäistekijä voi haluta esimerkiksi kohdistaa teoksessa lukijan huomion sellaisiin teemoihin ja käsityksiin fiktiivisessä maailmassa, jotka eivät välttämättä välity kertojan kautta. (Steinby & Lehtimäki 2013, 107–108.) *Havukka-ahon ajattelijan* sisäistekijässä voidaan nähdä viitteitä Huovisen omasta elämästä ja menneisyydestä metsänhoitajana, luonnon ystävänä, yksityisyyttään suojelevana henkilönä ja pasifistina, joskin viimeisestä tittelistä Huovinen ei aina ollut mielissään, vaikka hän kyseisestä piirteestä tuotannossaan muistuttelikin (Rajala 2012, 103). Tekstistä konstruoitu sisäistekijä välittää lukijalle tietoa näistä teemoista ja käsityksistä Konstan ja hänen ympäristönsä kautta.

Teoksen nimen mukaisesti Huovisen kertoja on suurimmaksi osaksi eläytynyt Havukka-ahon omaan ajattelijaan, Konstaan. Fokalisaatio on näin ollen tutkimukselleni keskeinen käsite. Fokalisaation kautta tarkastellaan kerronnan fokusta tai näkökulmaa. Fokalisaatiossa on kyse siitä, kuka näkee tai tuntee erotuksena kertojaan, joka välittää kertovan esityksen. (Cohn 2006, 267; Tammi 1992, 15.) On olemassa kolmenlaista fokalisaatiota: sisäistä, ulkoista ja nollafokalisaatiota. Sisäisessä fokalisaatiossa kertomus välittyy tietyn henkilön tai tiettyjen henkilöiden kautta, ulkoisessa fokalisaatiossa seurataan henkilöitä, mutta

heidän tajuntaansa ei mennä ja nollafokalisaatiossa näkökulma on epämääräinen, eikä se ole sidoksissa mihinkään tiettyyn paikkaan. Fokalisoiija on subjekti, joka näkee tai jonka puhetta referoidaan, ja fokalisoitu on objekti, joka tai mikä nähdään. (Cohn 2006, 267–268.) Cohnin määritelmät pohjaavat Genetten aiemmin tekemiin määritelmiin fokalisaatiosta.

Rimmon-Kenanin (1991, 99–100) mukaan fokalisoiijan ulkoinen tai sisäinen asema tulee ilmi joko lintuperspektiivin tai rajoittuneen havainnoitsijan myötä. Klassinen kertojafokalisoiija sijaitsee lintuperspektiivissä havaintonsa kohteiden yläpuolella. Tällöin on mahdollista saada panoraamanäkymää tai olla eri paikoissa yhtä aikaa. Huovisen romaani lähtee liikkeelle panoraamakuvauksesta Havukka-ahon yltä ja luo lukijalle kuvan ympäröivästä luonnosta ennen kuin Konsta Pylkkänen esitellään. Panoraamakatsaus tai simultaanisuus eri paikoissa eivät ole mahdollisia henkilöfokalisoiijan eivätkä myöskään tarinan sisältä tapahtuvan fokalisoinnin kanssa. *Havukka-ahon ajattelijan* kertojan voidaan siis sanoa oleva ulkoinen kertoja, sillä hän pystyy havainnoimaan ympäri Havukka-ahoa ja tuomaan esiin samaan aikaan tapahtuvia tapahtumia. ”Myös veneessä puheltiin. Pojat [ylioppilaat] olivat huomanneet luodollaistujan ja tunsivat hänet päivälliseksi juttuverikseen. – – Konsta ajatteli samaan aikaan luodollaan.” (HA, 81–82.)

Ajallisuus liittyy fokalisaatioon, koska ulkoisella fokalisoijalla on käytössään kaikki ajalliset ulottuvuudet. Ulkoinen fokalisoiija tietää siis nykyhetken lisäksi myös, mitä menneisyydessä on tapahtunut ja sen, mitä tulevaisuus tuo tullessaan. Vastaavasti sisäisellä fokalisoinnilla eletään teoksen tapahtumahetkessä. (Rimmon-Kenan 1991, 101.) Huovisen kertojalla on tiedossaan nykyisyyden lisäksi myös menneisyys, mikä tulee vahvasti esiin Konstan seitsemän mysteerivuoden kautta. ”Taas löytyi lisää yksi ihminen, joka tahtoi tietää, missä salaperäinen Konsta oli ollut mainittuina vuosina. Ennestään näitä uteliaita oli kymmeniä, siroteltuina sille laajalle alueelle, jossa Konsta Pylkkänen oli oleskellut.” (HA, 190.)

Ulkoista ja sisäistä fokalisaatiota voi kuitenkin tapahtua ulkoa tai sisältä käsin. Kun fokalisaatio on kertojafokalisoiijan ulkoista fokalisaatiota ja se tapahtuu ulkoa käsin, ilmi tulee vain ulkonaisia piirteitä, joista lukijan pitää päätellä henkilöhahmon mielenliikkeitä ja olotilaa. Vastaavasti jos kertojafokalisoiijan ulkoinen fokalisaatio tulee sisältä käsin, ilmi tulevat henkilöhahmon tunteet ja ajatukset. (Rimmon-Kenan 1991, 98.) Rimmon-Kenan lisää siis Cohnin fokalisaatiomääritelmiin käsitykset sisältä ja ulkoa päin tulemisesta, jolloin ulkoinenkin fokalisoiija voi päästä fokalisoidun tunteisiin ja pään sisään, mikäli fokalisaatio tapahtuu sisältä käsin. Fokalisaation käsite on haasteellinen ja eri tutkijoilla on erilaisia

näkemyksiä siitä, joten on syytä linjata, että pohjaan käsitykseni ja käyttämäni termit fokalisaatiosta Rimmon-Kenanin näkemyksiin.

Huovisen romaanissa on kertojafokalisoiija, joka on tilanteessa ulkopuolinen. Kertojafokalisoiija fokalisoituu Konstaan tuoden ilmi tämän ajatuksia, mielipiteitä ja käsityksiä. Fokalisaatio tapahtuu siis sisältä päin. Välillä Konstaan fokalisoituneet jaksot tulevat ilmi ajatusviivan avulla, jolloin kertoja selkeästi osoittaa Konstan olevan äänessä kohdissa, joissa hän ainoastaan on läsnä, mutta osa Konstan pään sisäisestä toiminnasta tulee ilmi ilman ajatusviivaa sanavalintojen ja Konstan äänen kuulumisen kautta.

Konsta oli hyvillään. Jos hänen olisi pitänyt mennä taloon, ei Mooseksen kallista haulikkoa olisi uskaltanut jättää veneeseen, vaan olisi se pitänyt kantaa mukana. Heti olisi talonväki ollut urkkimassa haulikon tarkoitusta... Mitä lintuja nyt saa ampua? Salametsällekö sitä? Eikä ne olisi uskoneet, että hänellä on lupa ampua linnunpoikasia. Kiusaksi asti olisi pitänyt niille selitellä. Pöljät! (HA, 117.)

Huovisen romaanin kertoja fokalisoituu Konstaan, tämän ajatuksiin, toimintaan sekä olemiseen Havukka-ahossa. Kertoja pystyy kuitenkin kertomaan muidenkin kuin Konstan tekemisistä ja ajatuksista.

Kronberg myönsi kaiken tämän todeksi, mutta sen lisäksi hänellä oli muita syitä pitää Pylkkäsestä. Kuten edellä on mainittu, vihasi Kronberg imeliä eleitä ja epämiehekästä lässytystä sekä lisäksi raivoon asti äiteliä mainoksia, urheilutuloksia, sanomalehtien pääkirjoituksia ja yleisön osastoja, lausujattaria, joilla on yhtä suuri kekseliäisyys kuin löysällä ajokoiralla, ja erikoisesti henkilöitä, jotka joka tilaisuudessa ottavat toiminnan johtamisen verrattoman taitaviin käsiinsä ja ehdottavat leikkiä: ”Hei rullaati, rullaati, rullaati, rullaa”...

Siksi Kronberg ahmi silmillään Konstan kasvojen piirteitä, suuria pihkalle ja sahanpurulle tuoksuvia vaatekappaleita, kämmeniä, joista lika ei lähtisi koskaan ja suurta piippua, johon mahtui kourallinen tupakkaa. Konstan murre sanoista ja mietelmistä sekä käreästä äänestä Kronberg nautti suuresti. Tasapuolisuuden nimessä on kuitenkin syytä huomauttaa, että monet henkilöt, joilla oli tilaisuus seurustella Konstan kanssa, eivät niistä nauttineet... (HA, 130.)

Kertoja ei mene samalla tavalla Kronbergin pään sisään kuin Konstan kohdalla, mutta kertojalla on tietoa Kronbergin mieltymyksistä sekä suhtautumisesta. Katkelman lopussa tulee esille myös kertojan kommentoituutta, joten kertojalla on tietoa myös muiden suhtautumisesta Konstaan. Monin paikoin kertoja tuo esille myös luonnon eläinten avulla kuvailen jotakin Konstan mielentiloista ja ajatusten painosta, joten voidaan todeta, että myös luontoon fokalisoitutaan. Luonto on paikoin kuin yksi henkilöistä, jota

personifoidaan eli elollistetaan. ”Oli hehkuva helle, puut hikoilivat pihkaa ja jäkälä oli rutikuivaa. Havut lemusivat kuin uuniluuta. Pylkkänen työskenteli pullistuvien, hiestä kiiltävien lihaksien. Kirves rätkähti ehtimiseen puun kylkeen.” (HA, 22.)

Kolmas tutkimuksessani tarkasteltava kerronnan keino on kerronnan esitystapa. Kerronta voi olla suoraa, epäsuoraa tai vapaata epäsuoraa kerrontaa. Huovisen romaanissa kaikki esitystavat ovat läsnä. Suorassa esityksessä tuodaan ilmi suora lainaus puheesta, kun vastaavasti epäsuorassa esityksessä raportoiva verbi on tekstissä ja esillä olevaan puhujaan tai ajattelijaan viitataan johdattelevalla ilmauksella. Vapaassa epäsuorassa esityksessä henkilöhahmon ja kertojan puhe ja ajatukset siis ikään kuin yhdistyvät, ja heidän kerrontansa kietoutuvat yhteen. Kerronta on tällöin hän-muotoista ja kertojan muotoilemaa, mutta esille tuodut ajatukset ja tuntemistavat ikään kuin eläytyvät henkilön tunteisiin ja ajatuksiin. Sanavalinnat ja tarkastelunäkökulma ovat tällöin henkilön olemuksen mukaisia ja kertojan omasta tyylistä erovia. (Cohn 2006, 269; Rimmon-Kenan 1991, 141–142; Steinby & Lehtimäki 2013, 104–105.)

Pekka Tammen vastineet suoralle, epäsuoralle ja vapaalle epäsuoralle kerronnalle ovat henkilön diskurssi (HD), kertojan diskurssi (KD) sekä kertojan ja henkilön diskurssi (KHD). Vapaalle epäsuoralle kerronnalle on monia vastineita: free indirect speech (FID), free indirect discourse, narrated monologue ja represented speech and thought. Tammella on terminologian uudistamishalua ja tarve antaa niille suomenkielinen vastine. Pääpiirteiltään hänen sisältönsä vastaavat kuitenkin esimerkiksi Rimmon-Kenanin määritelmiä eri kerronnoista.

Myös Dorrit Cohn (1978, 11–14) on kehittänyt termejä tietoisuuden esittämiseen kerronnassa. Hänen vastaavat terminsä ovat: psykonarraatio (’psycho-narration’), lainattu monologi (’quoted monologue’) ja kerrottu monologi (’narrated monologue’). ”1. psycho-narration: the narrator’s discourse about a character’s consciousness; 2. quoted monologue: a character’s mental discourse; 3. narrated monologue: a character’s mental discourse in the guise of the narrator’s discourse.” Cohn (Ibid., 135) jatkaa, että kerrotun monologin avulla on mahdollista esittää kaikista syvimmät ja verbalisoimattomat tunteet, sillä tällöin kertojan ja henkilön diskurssit, suora ja epäsuora esitys sekä verbalisoitu ja verbalisoimaton yhdistyvät.

Seuraavat katkelmat *Havukka-ahon ajattelijasta* havainnollistavat eri esitystapojen eroavaisuuksia.

1. Suora esitys: ”Hän [Konsta] muisteli menneitä: – Kerran minä huimempana ollessani mittasin avaruuden.” (HA, 77.)
2. Epäsuora esitys: ”Ojasto kertoi, että kanalintujen poikasia pitää ampua kaksi tusinaa. Metsoja ja teeriä kumpiakin seitsemän, pyitä kuusi ja riekkoja neljä.” (HA, 97.)
3. Vapaa epäsuora esitys: ”– Sillä niin hän [Konsta] silloin ajatteli, mutta nyt on erilainen käsitys avaruusselkosista. Ei tämä uusi näkökanta ole ilmaiseksi tullut, monta yötä on aivo saanut jauhaa urakkatyötä ja aamulla on päätä huimannut.” (HA, 82.)

Vapaassa epäsuorassa esityksessä ja epäsuorassa esityksessä aikamuodot ovat ikään kuin jäljessä suoran esityksen aikamuotoa. Suoran esityksen preesensin vastineena on imperfekti ja imperfektin, perfektin ja pluskvamperfektin tilalla on pelkästään pluskvamperfekti. Myös henkilö- ja possessiivipronominit eroavat suoran esityksen vastaavista, sillä suorassa esityksessä on joko ensimmäinen tai toinen persoona, kun epäsuorassa ja vapaassa epäsuorassa esityksessä läsnä on kolmas persoona. Deiktisiltä elementeiltään suora ja vapaa epäsuora esitys ovat samanlaisia. Deiktisesti suorassa ja vapaassa epäsuorassa esityksessä ollaan ”nyt”, kun vastaavasti epäsuorassa esityksessä ollaan ”silloin”. Samankaltaista eroavaisuutta suoran ja vapaan epäsuoran esityksen sekä epäsuoran esityksen välillä on huudahdusten, murteiden ja näin ollen henkilöhahmon oman äänen kuulumisen suhteen puhe-esityksessä. Epäsuorassa esityksessä ne eivät ole läsnä. Tiivistäen voi siis sanoa, että henkilö- ja aikamuodoissa vapaa epäsuora esitys ja epäsuora esitys ovat samankaltaisia, mutta muuten vapaan epäsuoran esityksen yhteneväisyydet ovat suoran esityksen kanssa. (Rimmon-Kenan 1991, 140–144; Tammi 1992, 36–43.)

1.4 Kognitiivisen kirjallisuudentutkimuksen näkökulmia Huovisen luentaan

Tutkimukseni kannalta keskeisintä on keskittyä Konstan henkilöhahmon kognitioon. Kognitiivisen tutkimuksen nykyteoriassa ajatellaan, että kirjallisuus välittää kuvan ihmisestä ja häntä ympäröivästä todellisuudesta. Myös ihmisen asemaa yhteiskunnassa käsitellään. (Kajannes 2000, 49.) Kerronnan kautta on mahdollista tarkastella henkilöhahmon kognitiota ja sen toimintaa. Teoksen kognitiivisuus muodostuu fiktiivisten henkilöiden kognition kuvauksen kautta. Monesti romaaneissa on nähtävillä kerronnassa ja muotokielessä monin eri tavoin henkilöiden hahmotuskyky ja asioiden tulkitsemistaito. (Kajannes 2000, 56–57.) Konstan ajattelu ja tiedonmuodostus on paikoin melko naiivia ja lapsekasta, kun hän luulee

ajatuksillaan muun muassa laittavansa diktaattorit ojennukseen ja parantavansa maailmaa. ”– Havukassa taas ajatellaan, niin! Tiktaattorit ja kepulitouhut isketään matalaksi, upotetaan murahautaan ja isketään juntalla päähän... Salakavaliala ja rohuja isketään ajatuksella turpaan, eikä heillä ole nokan koputtamista...” (HA, 211.)

Kerronnan keinojen synnyttämä kognitiivisuus sisältää kuvan ja tulkinnan todellisuudesta, joka on rikkaampi ja moniulotteisempi kuin päähenkilön kognitiossa syntyvä kuva. Henkilön kognitiossa on monesti rajoitteita tai se on rajallinen, ja monesti kerronta nostaa sen esiin. Henkilö ei välttämättä aina pysty ymmärtämään tapahtumasarjojen luonteita tai merkityksiä, joissa hän on osallisena. Kaikki tekstissä oleva luo omalla tavallaan kuvaa ja tulkintaa todellisuudesta. (Kajannes 2000, 60.)

– Niin se on tässäkin ihmisten kusiaispesässä, että kellä on vihaisemmat veret ja iloisempi luonto, se keksii toiselle työmaan ja kiusaa heiveröisempää yhteiskunnanelättiä. Tämmösiä ovat tiktaattorit eikä niitä saa loukata, kun ne ovat vihaisia ja vallastaan arkoja. Ne sommittelevat maailmansotia kamarissaan, eikä siihen paljon syytä tarvitakaan. Jos olisi yksi ratsinalijoitsija, mutta kun niitä on usein viisi rakettiukkoa toistaan vapauttamassa. Se tahtoo mennä silloin haukan persieen koko hyvä ajatus!

– Vaan eipä niitä arvaa mennä moittimaan, kun ne ihmisinä kuuluu olevan kaikkein herttaisimpia ja työteliäimpiä... Ja ne kait ne kirjoittavat alle kansalaisten ruokatilaukset, ja onhan niillä monesti rouva ja lapsosia. Mutta on niillä silti kumman outo käytös! (HA 46–47.)

Lukija saa kertojan kerronnan perusteella kuvan Konstasta ja tämän ajatusten tasosta ja pystyy näin ollen arvottamaan ja arvioimaan Konstan ajatusten paikkaansa pitävyyttä sekä niiden luonnetta. Kertoja valottaa Konstan maailmaa ja siihen liittyviä asioita lukijalle muidenkin kuin Konstan kautta, joten lukija saa laajan käsityksen tapahtumista. Kertoja tuo ilmi Konstaan liittyviä ajatuksia ja muiden mielipiteitä ilmi esimerkiksi ylioppilaiden, Havukan Iitan sekä Ukonkuivuvaaran isännän ja emännän kautta.

Kun he [ylioppilaat] muistelivat Pylkkäsen esittämiä kysymyksiä, niin heidän oli tunnustettava, että pienempiäkin asioita voisi kysellä lohenonkijoilta. Eniten he ihmettelivät, mitä Pylkkänen mahtoi tarkoittaa välikäsillä, jollaisia etelän alkuasukkailla piti olla kainaloiden alla...

Toinen jutteli perukkeita siimaan sitoessaan, että saloilta löytyy juonikkaita ukkoja kun niikseen sattuu. Nytkin päivällä saattoi selvästi havaita, että Pylkkäsen mielessä liikkui jotain harkitusti ilkkurista ja ovelaa.

– Maisterit saavat ukosta uteliaan apumiehen, arveli soutaja. – Lieneekö sitten selvin päin noin puhelias? (HA, 82.)

Kognitiivisen narratologian kautta käsitellään sitä, miten lukijat ja fiktiiviset henkilöahmot rakentavat kuvaa identiteetistään ja elämästään fiktiivisten mielten kautta. ”Kertomus nähdään ihmisen kognitiivisen toiminnan luonnolliseksi, universaaliksi perusmuodoksi: ihmiset kertovat tarinoita voidakseen muodostaa identiteettinsä ja pystyäkkeen toimimaan maailmassa.” (Hägg et al. 2009, 13–14, 16.) Kognitiivisen narratologian avulla on siis mahdollista tarkastella Konstan mielenliikkeiden rakentumista ja arvottaa niitä.

Fludernik (1996, 12–13) lanseeraa kognitiivisen narratologian alle menevän luonnollisen narratologian idean teoksessaan *Towards a ‘Natural’ Narratology*, jossa korostetaan kokemuksellisuutta juonta rakentavien tapahtumien sijaan. Hänen mukaansa lukija tulkitsee fiktiivistä tekstiä samoja kognitiivisia työkaluja käyttäen kuin tosielämässä ottaessaan selvää toisten tarkoitusperistä. Kertomus voi olla juoneton, mutta hänen on hankala kuvitella kertomusta, josta puuttuisi joku ihmismäinen kokija, jonka kautta välittyy kertomuksen kuvaus. Hän nostaa esiin teoksessaan esiin myös kertomuksellistamisen termin (‘narrativization’), jonka mukaan kertomuksia on nähtävillä kaikkialla – myös reaali maailman tapahtumissa ja kohtaamisissa. Kaikkia tekstejä voidaan hänen mukaansa kerronnallistaa. Kerronnallistamisessa lukijan kokemuksellisuus sekä kognitio kytkeytyvät lukukokemukseen:

Narrativization, that is the re-cognition of a text as narrative, characterizes a process of interpretation by means of which texts come to be perceived *as narratives*. In the process of narrativization readers engage in reading such texts as manifesting experientiality, and they therefore construct these texts in terms of their alignment with experiential cognitive parameters. (Fludernik 1996, 313.)

Fludernik on kehitellyt työkaluja kertomuksen kokemuksellisuuden muodostamiseksi. Kokemuksellisen kertomuksen ja lukuprosessin väliin jää neljä kerronnallisen viestinnän tasoa. Ensimmäisellä tasolla vaikuttavat lukijan käsitykset toiminnasta, tavoitteista sekä hänen aiemmat kokemuksensa, toisella tasolla mukaan tulevat kerrontaa jäsentävät kehykset TOIMINTA, KERTOMINEN, KOKEMINEN, NÄKEMINEN ja REFLEKTOINTI. Kolmannella tasolla mukaan tulevat lajityypilliset ja historialliset kehykset, kunnes viimeisellä tasolla lukija käyttää kolmea edellistä tasoa muodostaakseen kertomuksen. Lukija joutuu käyttämään kognitiivisia kykyjään kerronnallistaakseen vastaanottamansa, joten kyseessä on tulkinnallinen prosessi. (Fludernik 1996, 43–45; Fludernik 2010, 18–19.)

Genette esitteli kerronnan tutkimuksen yhteydessä kysymykset ”Kuka puhuu?” ja ”Kuka näkee?”. Fludernik (2003, 246) lisää mukaan uuden aspektin kysymällä: Miten? Fludernikin kehittämiä kognitiivisia kehyksiä voidaan käyttää Konstan mielenliikkeiden analysoimisessa. Kehykset liittyvät inhimillisen kokemuksen ja sen kerronnallisen puolen välittämisen perusnäkökulmiin. Inhimillisen kokemuksellisuuden ydin voidaan esittää tapahtumaketjuina ja reaktioina niihin. Käsittelyni kannalta luontevinta on keskittyä Fludernikin toisen tason kehyksiä, jotka kuvaavat fiktiivisen henkilöhahmon mielen kognitiivisuuden toimintoja ja ulottuvuuksia kokonaisuudessaan.

Kokemuksellisuuden ydin sijoittuu KERTOMISEN kehykseen, joka liittyy tutunomaiseen tarinankerrontaan. Kyseessä on siis kertojatyyppinen kertomus. *Havukka-ahon* kertoja välittää lukijalle paikoitellen Konstan ajatuksia tai niihin liittyviä asioita ilman Konstaan eläytymistä. Kyseiseen kehykseen kuuluu se, mitä Konstasta, hänen toiminnastaan ja maailmastaan kerrotaan. NÄKEMISEN kehyksen avulla lukija pystyy tulkitsemaan, miten Konsta näkee häntä ympäröivän maailman, sillä lukijalle välitetään kertojan kautta, mitä havaintoja Konsta tekee Huovisen luomasta fiktiivisestä maailmasta. Konstan kautta välittyvät havaintoja esimerkiksi ympäristöstä, maistereista ja heidän tekemisistään. KOKEMISEN kehyksessä päähenkilön subjektiiviset kokemukset tulevat esille, joten se on suoraan yhteydessä kokemuksellisuuden ytimeen. Konstan mielenliikkeitä välitetään usein lukijalle vapaan epäsuoran esityksen kautta, jolloin lukijan on mahdollista tarkastella Konstan kokemusten luonnetta hänen äänensä kuulumisen kautta. Keskeistä on se, miten Konsta kokee tapahtumat. REFLEKTOINNIN kehyksessä kokemuksen mentaalista reflektointia ja arviointia sisältävät kertomukset ovat käsiteltävissä. Konsta arvottaa omaa ajatteluaan ja antaa sille laatuvaatimuksia, jolloin on kyse reflektoinnista. TOIMINNAN kehyksessä ovat raportoivat kertomukset. Lukijalle kerrotaan, miten Konsta toimii erilaisissa tilanteissa. Keskeistä on se, mitä Konsta tekee. Kaikille kehyksille yhteistä on se, että ne kertovat jotakin Konstan kognitiosta. (Fludernik 1996, 43–46; Fludernik 2003, 246–248.)

Fludernik tiedostaa, että hänen malliansa on kritisoitu monimutkaisuudesta, sillä hänen luomansa tasot ja kehykset toimivat sekä luonnollisen kertomuksen perustyyppinä, kerronnallisen tason viestinnän muotoina että vastaavat historiallisia kerronnan tyyppisiä (Fludernik 2010, 22). Maria Mäkelä (2009, 255) on yksi heistä, joka nostaa esiin luonnollisen narratologian puutteita, sillä Fludernik jättää määrittelemättä tarkemmin tapahtumien roolin kertomuksessa sekä kokemuksellisuuden ja tapahtumien keskinäisen

suhteen. Fludernikin ansiota on kuitenkin se, että luonnollisessa narratologiassa ollaan perusasioiden äärellä, sillä tällöin keskitytään siihen, miten koettu välitetään toisille vastaanottajille. Mäkelän (2009, 135) mukaan todellisen kokemuksen ja kertomuksen välinen suhde on ongelmallinen, eikä kirjallisia kertomuksia saisi nähdä ainoastaan suorina esimerkkeinä ihmismielestä. Tutkimukseni kannalta on kuitenkin keskeisintä se, miten Konstan ajatuksista kerrotaan, miten lukija voi tulkita niitä ja kertovatko ne jotain syvempää Konstaa ympäröivästä yhteiskunnasta ja maailmasta.

Palmer (2010, 179, 181–183) esittelee tarinamaailman (‘storyworld’), joka on kulttuurisvaikutteinen kielen avulla luotu maailma, joka herää eloon esitystapansa avulla. Hän korostaa myös sitä, että teosten lukeminen on mielten lukemista ja nämä mielet välittävät kuvaa tarinamaailmasta. Fiktiivisiä mieliä täytyy lähestyä samaan tapaan kuin tosielämän ihmisiä, sillä muuten lukijan on hankala saada kokonaiskuvaa teoksen tapahtumista ja tarinamaailmasta. Konstan mielenliikkeiden avulla on mahdollista lukea teoksen tapahtuma-aikojen maailman tolaa, Suomen murrosvaihetta sekä elämänoloja silloisessa Suomessa. Konstan kautta välittyy sekä suoraan että epäsuorasti asenteita, aatteita ja odotuksia poliittisesta tilanteesta, maaseudun ja kaupunkiseudun eroista sekä uuden ajan tilanteista.

Kontekstit ovat tärkeitä kognitiivisessa kirjallisuudentutkimuksessa. Tekstin poetiikan keskeisiä kysymyksiä eivät ole perinteisessä tekstintutkimuksessa esiintyvät *mikä* ja *mitä*, vaan tällöin on kyse siitä, *miksi* ja *kuinka* jostakin kerrotaan. (Lehtonen 1996, 115). Gavins ja Steen (2003, 2) ovat määritelleet kognitiivisen poetiikan seuraavasti:

[Cognitive poetics] suggests that readings may be explained with reference to general human principles of linguistics and cognitive processing, which ties the study of literature in with linguistics, psychology, and cognitive science in general. Indeed, one of the most exciting results of the rise of cognitive poetics is an increased awareness in the social sciences of the special and specific nature of literature as a form of cognition and communication. What is noted at the same time, however, is that this special position of literature is grounded in some of the most fundamental and general structures and processes of human cognition and experience, enabling us to interact in these special and artistic ways in the first place.

Kontekstien merkitystä ei sovi unohtaa myöskään teoksen vastaanotossa ja ymmärtämisessä. Lukijaan, hänen ymmärrykseensä ja tulkintaansa teoksesta voivat vaikuttaa esimerkiksi historia, ennakkotiedot kirjailijasta ja ympäröivä yhteiskunta. Kognitiivisen poetiikan keinoin lukijan on mahdollista saavuttaa ymmärrys kirjallisuuden arvosta, statuksesta sekä

merkityksestä. Kaikista tärkeintä on kuitenkin kontekstin vaikutus sekä sosiaalisesta että yksilöllisestä katsantokulmasta käsin lukijan tehdessä tulkintaa vastaanottamastaan tekstistä. (Stockwell 2002, 2, 4.) Huovisen *Havukka-ahon ajattelijaa* analysoidessa ei siis ole mielekästä tarkastella vain sitä, mitä teoksessa kerrotaan, vaan kiinnittää huomiota myös siihen, miksi esimerkiksi Konsta ajattelee asioista niin kuin hän ajattelee ja miten siitä kerrotaan. Hänen mielenliikkeidensä taustojen pohtiminen on siis myös tärkeää. Tällöin kontekstien tarkasteleminen on merkityksellistä niin Huovisen elämän, Konstan kuin lukijankin maailman näkökulmasta.

Tsur (2008, 19) nostaa kognitiivisen poetiikan ansioksi sen, että se pystyy tuomaan lähemmäs toisiaan humaaneja arvoja, stilistiikkaa ja lyyrisiä keinoja. Kaikesta Konstaan liittyvästä ei aina kerrota suoraan, vaan esimerkiksi hänen olemustaan, päänsisäisiä tuntemuksia ja käsityksiä kuvataan muun muassa luonnon ja luonnon eliöiden kautta. Kuvakielisyyttä on siis läsnä *Havukka-ahon ajattelijassa*. George Lakoffin ja Mark Johnsonin luoma metaforateoria on omiaan kuvakielen käsittelyyn. Heidän teoksensa *Metaphors We Live By* (1980) mukaan moni näkee metaforan olevan vain runokielen retorinen keino tavallisen jokapäiväisen kielenkäytön sijaan. Suurin osa myös yhdistää metaforan ainoastaan kieleen, kun metaforien kautta myös ajatellaan, koetaan ja tehdään. Käsitteellinen ajattelu on heidän mukaansa lähtökohtaisesti metaforista, eikä kaikki tapahdu aina tiedostaen. Kognitiivinen metaforateoria painottaa metaforien läsnäoloa ajattelussa. (Lakoff & Johnson 1980b, 3.)

Peter Stockwellin (2002, 105) mukaan metaforien avulla on mahdollista ilmaista jostakin asiasta jonkin toisen kautta jotakin merkityksellistä. Kognitiivisessa tieteessä metaforien avulla on mahdollista ottaa selvää ihmismielen toiminnasta. Sen ansiosta metaforat ovat kielen keskiössä ja ajattelun ytimessä. Lakoffin ja Johnsonin (1980b, 4–5) mukaan metaforat rakentuvat yksilön kokemusmaailman ja havaintojen pohjalta. Metaforisessa ajattelussa jokin asia tai ilmiö koetaan ja ymmärretään jonkun toisen asian tai ilmiön kautta. Lakoff ja Johnson (1980a, 484–485) jatkavat, että metaforien avulla on mahdollista korostaa ja johdonmukaistaa yksilön kokemusta, mutta niiden avulla voidaan myös asettaa tulevien kokemusten suuntaviivoja. Metaforat liittyvät siis kokemuksellisuuteen. Kirjallisuudessa metaforien avulla on mahdollista määritellä todellisuutta, sillä ne muuntavat kokemuksen johdonmukaiseksi, mutta samalla korostavat jotain ja piilottavat toista. Kun lukija hyväksyy metaforan, hän myös keskittyy metaforan korostamiin kohtiin todellisuudesta. Tällöin

metafora nähdään toden kertojana. On lukijan päätettävissä, uskooko metaforan välittämään totuuteen vai ei. Luonnon keskeistä roolia Konstan määrittäjänä, hänestä kertovana ja selittävänä merkityksellistäjänä ei voi väheksyä, kuten ei myöskään sitä, mitä Konstan mielenliikkeet kertovat ympäröivästä yhteiskunnasta ja maailmasta niin suoraan kuin epäsuorastikin.

2 Konsta Pyökkänen fiktion tiedonmuodostuksen ytimessä

Konstalla on uniikki tapa ajatella asioista sekä käsitteellistää niitä. Hänen ymmärryksensä, elämänsä ja ajattelunsa keskiönsä on kuitenkin luonnossa, jossa hän elää, asuu, vaeltaa ja joka tarjoaa hänelle elannon. Luonnolla on sekä teokselle että Konstalle suuri ja moninainen merkitys. Konstan tietopohjan juuret ovat konkreettisessa toiminnassa, joka lähes poikkeuksetta on jollain tavalla linkittynyt luontoon. Luonto elää Konstan mukana ja myös päinvastoin. Tarkastelun kohteeksi on lisäksi mielekästä nostaa Konstan ympäristöstä esille nousevaa ajattelua, jonka piiriin mahtuvat niin luonnon eliöt kuin avaruuskin, joista Konsta ei ajattele kaikista perinteisimmin ja oletetuimmin.

Konstan ajattelukyky ulottuu myös luonnon ulkopuolelle, ja hänen ajattelunsa kaikkein perimmäinen tarkoitus olisi päästä sinisten ajatusten äärelle. Konstan ajattelu on useimmiten kuitenkin synkkää, painavaa ja mieltä synkistävää, mutta tieto siitä, että sinisyyteen on mahdollisuus, motivoi Konstaa ajattelemaan uudelleen ja uudelleen. Hän kokee, että hänen ajatuksillaan on suuri merkitys ja niiden kautta on mahdollista tuoda ilmi ympäröivässä yhteiskunnassa esiintyviä epäkohtia. Konstan ajatusjuoksu kulkee mitä erinäisimmissä aihealueissa, joihin ihan jokainen 1950-luvun vaihteen tukkijätkä ei välttämättä pääsisi. Fludernikin kehittelemät kognitiiviset kehykset, NÄKEMINEN, TOIMINTA, KERTOMINEN, KOKEMINEN ja REFLEKTOINTI, tulevat myös käyttöön, sillä ne ovat relevantteja Konstan mielenliikkeiden havaitsemisen ja tulkitsemisen kannalta. Ne valottavat Konstan kognitiota sekä samalla kertovat jotain myös häntä ympäröivästä maailmasta. Tarkoituksena on edetä tässä luvussa *Havukka-ahon ajattelijan* tarjoamasta fiktiivisen maailman sisimmästä kohti kolmatta lukua, jossa kontekstit valottavat lisää Konstan mielenliikkeitä.

2.1 Konstan konkreettinen tiedonmuodostus

Konstan konkreettisen tiedonmuodostuksen puoli on vahvasti kytköksissä luontoon, koska hän on harjaannuttanut ajatteluaan luonnossa tekemällä ja kokeilemalla. Konsta on siis sellainen oppija, joka ammentaa oppia parhaiten samalla, kun hän tekee ja kokee asioita. Konstan oppineisuuden konkreettinen puoli tulee esiin siinä, kun hän osaa liikkua luonnossa ja sitä kautta tuo esille, että on saanut luonnon kautta paljon käytännön sekä luonnossa liikkumisen ja toimimisen tietotaitoa itselleen. Konstan tietojen harjaantuminen ja oppiminen on siis tapahtunut vuosien saatossa vuorovaikutuksessa luonnon kanssa. Konsta

eläytyy vahvasti luonnon tapahtumiin ja sen kiertokulkuun. Hän on kokenut eränkävijä, joka on hankkinut itselleen vuosien kuluessa mittavan, konkreettisen luontotuntemuksen. ”Hänellä ei ollut karttaa eikä kompassia, mutta sen sijaan metsäläisen varma suuntavaisto” (HA, 48).

”Hän oli kulkuneuvoihin nähden itsellinen, siksipä saapasruojut pieksivätkin vihaisesti jäkälikköjä ja korahtelevia mutelikkoja. Jos tuli lampi, se kierrettiin, jos tuli ankea neva, niin yli vaan kuin hirvi. Pylkkänen osasi tämän taidon...” (HA, 49.) Konsta on oppinut luonnolta paljon vain liikkumalla ympäriinsä ja kokeilemalla uusia asioita eri näkökulmista. Konstan voi sanoa elävän sopusoinnussa luonnon kanssa, sillä luonto tarjoaa Konstalle elinkeinon, kodin, opinympäristön ja ystävän. Hän liikkuu luonnossa kävellen, joten hän on luonnon kanssa konkreettisestikin kosketuksissa koko ajan.

Kainuun oman korpifilosofi Konstan ja luonnon suhde on vuosien saatossa muotoutunut lämpimäksi ja ymmärtäväiseksi sekä jossain määrin myös yhteneväiseksi. Myös kertoja korostaa tätä luonnon ja Konstan yhteyttä ja ykseyttä teoksen lopussa, kun Konsta lähtee maistereiden junalle saattamisen jälkeen palaamaan kotiinsa Havukka-ahoon. Konsta sulautuu ja uppoaa kertojan kuvauksen mukaan luontoon. Kyseinen kohta (HA, 212) korostaa Konstan ja luonnon lämmintä suhdetta sekä sitä, miten luonto ja Havukka-aho erityisesti ovat Konstan ominta maata ja hänen kotinsa, josta hän ammentaa sisältöä ja tietoa elämäänsä. Luonto ikään kuin imaisee Konstan sisäänsä omakseen.

Konsta heittäytyy asioihin innokkaasti eikä pelkää mennä, kokeilla ja tehdä asioita, joten hän oppii luonnon avulla hyvin monenlaisia asioita. Konsta on siis oppinut luonnosta kokeilemalla ja kulkemalla. Luonto on ollut Konstalle lempeä opettaja. Hannu Salakarin (2009, 17–18) mukaan perinteinen ja varhaisempi ajattelu oppimisesta korostaa sitä, että työ on opiskeltava ensin, jotta voi tehdä kyseistä työtä, jolloin toimeen ei ryhdytä vähäisin tiedoin. Silloin, kun työ aloitetaankin vähäisin tiedoin, ei tiedä, mihin loppujen lopuksi päättyy. Se vaatii Salakarin mukaan rohkeutta, kun ei olekaan aiemmin kokeillut eikä opiskeltua tietoa ole pohjalla. Toiminnalla, kokeilemisella, yrityksellä ja erehdyksellä sekä luovuudella on hänen mukaansa suuri merkitys oppimisprosessissa motivaation ja oppimisen halun luojina, sillä haasteelliset oppimistilanteet houkuttelevat oppimaan. Kyse on paljolti ajattelutavasta tai elämänfilosofiasta. Asioista ei Salakarin mielestä kannata tehdä liian monimutkaisia, sillä aloittaa voi vähäiselläkin tiedolla, kunhan vain omaksuu lisää tietoa siinä vaiheessa, kun sitä tarvitsee. Aluksi ei siis tarvita suuria tietomääriä, jotta asioita

voi kokeilla. Konsta tekee juuri näin: hän oppii tekemällä eikä pelkää epäonnistua. Hän tekee ja kokeilee asioita, jotka tuntuvat hänestä mielenkiintoisilta ja innostavilta.

Konstan konkreettiseen osaamiseen liitetään kertojan useasti korostamana myös fyysinen jaksaminen ja jäntevyys. Konstan rooli maistereiden ja hänen keskinäisessä suhteessa on konkreettinen, sillä hänen vastuullaan on lintujen ampuminen, ruuan laittaminen, tavaroiden kantaminen sekä oppaana toimiminen. Kyseisenkaltaisissa kohtauksissa Fludernikin TOIMINNAN kehys tulee käyttöön, kun Konstan toiminnallista puolta, luonnossa liikkumista ja konkreettista tekemistä tuodaan ilmi kertomalla, mitä hän tekee ja miten hän toimii. Konstan konkreettista osaamista ja luontotuntemusta korostetaan teoksessa useasti, joten hänelle tutuinta alaansa on konkreettisen osaamisen esittelemine. ”Soudettuaan melkein kilometrin matkan selälle päin hän kääntyi jyrkästi takaisin suoraan leiriä kohti ja soui niin, että vesi kohisi keulassa. Hän tahtoi näyttää, ettei täältä tulekaan mikään vaivaisukko.” (HA, 92.)

2.2 Konsta, luonto ja abstraktit asiat

Luonto, luonnonilmiöt ja ympäristö ovat teoksessa keskeisessä roolissa. Luonnolla on teoksia useita rooleja, ja voidaankin todeta, että sillä on merkittävä rooli Konstan elämän jokaisella osa-alueella. Kun käsitellään Konstaa, hänen ajatteluaan ja tiedonmuodostustaan, on syytä ottaa huomioon vallitsevan yhteiskunnallisen tilanteen lisäksi myös Konstan lähiympäristö, sillä hänen tiedonmuodostuksensa lähtee Havukka-ahosta, jonka luonnossa hän elää, asuu ja työskentelee. Konsta on ovela, ajatteleva ja tiedostava yksilö Havukka-ahon maaseudulla sodanjälkeisessä Suomessa. Hänen elämänsä pyörii luonnon ympärillä, joten useasti hänen ajatuksensa ja kielelliset kuvansa kumpuavat luonto- ja eläinmaailmasta. Konsta käsitteellistää asioita konkreettisten asioiden läpi. ”Vaikka kuinka olisi yrittänyt ajatuksilla ponnahtella eri suuntiin, ei Konsta voinut itselleen selvittää, mikä noissa vieraisissa herroissa oli niin merkillistä. Niiden olemus oli kuin niljakkaan liukas matikka, josta ajatuksen sormet eivät saaneet kunnollista otetta.” (HA, 110.)

Luonnon voimakasta läsnäoloa teoksessa ja Konstan ymmärryksen rakentumisessa voidaan selittää myös Huovisen taustalla, koska sotkamolaisen Huovisen omassa elämässä luonto oli läsnä koko ajan. Sotkamolle tyypillistä ovat syvät metsät, järvet, lammet ja harjumaastot (Seppälä 1992, 25), joita myös teoksessa on nähtävillä. Huovisen isä oli ammatiltaan

metsänhoitaja, joten Veikko sai läheisen kontaktin metsään jo varhaisista elinvuosistaan lähtien, ja metsänhoitajaksi valmistuminen olikin hänelle luonnollinen jatkumo (Seppälä 1992, 56). Lukija voi tehdä johtopäätöksiä, että omat kokemukset ovat vaikuttaneet Huovisen kirjoittamiin aiheisiin, ja tämä näkyy vahvasti muun muassa *Havukka-ahon ajattelijassa*. Metsänhoitaja Huovisesta tuli vähitellen päätoiminen kirjailija, jonka metsänhoitajankin taustaa on nähtävillä teosten maailmoissa. Lukijan mielessään rakentamasta teoksen sisäistekijästä on nähtävillä tätä puolta, joka korostuu teoksesta välittyvän luontorakkauden myötä.

”Tuuli välkytteli kiiltäviä koivunlehtiä, läpisytti haavan latvusta, ja suolta huusi kurki. Kuukkeli lensi uteliaana puusta toiseen.” (HA, 24–25.) Huovisen lämpimät, kokemusperäiset kuvaukset luonnosta tulevatkin romaanista hyvin esille. Kuhmossa Lentuan maisemissa samoillut Huovinen on saanut vaikutteita tosielämästä, tuoden teokseen mukaan todenmukaisen luontokuvauksen sekä henkilöitä, joihin Huovinen on ottanut luonteenpiirteitä ja olemuksia omilla retkillään tapaamiltaan ihmisiltä. (Huovinen 2001, 131.) Huovinen sai Kainuusta teoksiinsa myös paikallisen murteen ja omanlaatuisen huumorin kautta syvyyttä, persoonallisuutta ja tunnistettavuutta (Salokannel 1993, 164). Kainuun kauniin luonnon kuvauksellisuus välittyy Huovisen teoksessa lukijalle voimakkaana, elävänä ja persoonallisena omanlaatuisen ja yksilöllisen Pylkkäsen mukana.

Kajanteen (2000, 57) mukaan teoksen henkilön ympäristö toimii ajoittain metaforana henkilön kognitiolle: ”henkilön kognitio voi olla selväpiirteinen kuin kaupungin katukartta, tai se voi olla hienosyinen ja elävä kuin metsä”. Konstan tapauksessa liikutaan hyvin monimuotoisissa maisemissa niin konkreettisesti kuin kognitiivisestikin, joten Kajanteen vertaus henkilön kognitiosta metsän elävyyteen sopii Konstaan ja hänen maisemiinsa hyvin. Konstan ajattelujaksot ovat hyvin polveilevia, soljuvia sekä myös omalla tavallaan oivaltavia. Lakoffin ja Johnsonin (1980) metaforateorian käsitykset tulevat erityisesti luonnon ja Konstan ykseyden suhteessa esiin, sillä monesti luonnon kautta kerrotaan jotain myös Konstasta ja päinvastoin. Esimerkiksi kun ilma tekee Konstasta raukean ja unisen, sää ikään kuin korostaa ja vahvistaa Konstan tuntemusta.

Hän laskeutui kyljelleen rantametsikön puolukkaiselle mättäälle. – – Leuto tuulenhengi puhalteli etelästä ja toi tullessaan järven kesäisiä tuoksua. Kuudessa rimpuili kupariruskea orava. Unettava humina kävi mäntyjen latvoissa ja katajikossa. Konsta tunti itsensä väsyneeksi ja nukahti. (HA, 118.)

Teoksen ensimmäiset lauseet ja tapahtumat tuovat esille kertojan roolin merkittävyyden ja tärkeyden, sillä myös ympäristöä ja tapahtumia kuvataan konkreettisesti. Kertoja hyödyntää eläytymisesitystä kuvaillessaan henkilöitä sekä ympäröiviä tapahtumia. Heti teoksen alussa kertoja luo panoraamaa Havukka-ahon maisemasta. Rimmon-Kenan (1991, 99–100) korostaa sitä, että panoraamakuvaukset ovat tyypillisiä ulkoiselle fokalisoijakertojalle teoksen alussa ja lopussa. *Havukka-ahon ajattelija* alkaa ja päättyy luonnon panoraamanäkymiin.

Heinäkuun aamun aurinko tähtäsi ovelan näköisenä kaukaisen Mykrävuoren huipulta, erään kuusen latvasta. Soiden reunat sinersivät autereesta ja lampien pinnat liekehtivät. Kanahaukka söi viimeisen lihanmurusen tappamastaan tavinräpäleestä Huolainlammen rannalla ja lehahti sitten lentoon. Rauhallisin siiveniskuin se huopaili vihreän metsän päällä puiden latvoja hipoen, nousi laiskannäköisenä Havukan rinnettä ylöspäin, teki pari syöksyä hätääntyneen jäniksen perään, mutta ei viitsinyt kehittää hurjempaa ajoa. (HA, 5.)

Alun kerronnassa on liikettä, eloa ja polveilevaa, sointuilevaa kuvailua kertojan eläytymisen ja kielessä esiin tulevan allitteraation myötä, kun vastaavasti teos päättyy siihen, kun maa ikään kuin nielaisee Konstan sisäänsä. Tapahtumat sijoittuvat melkein koko teoksen läpi kesään, joten vuodenaikojen vaihtelua ei juurikaan ole näkyvillä. Kesä on vuodenaajoista lempein, ja se on kukoistuksen aikaa. Teoksessa esiintyvää luonnon ystävällisyyttä ja rajattomuutta on helppo selittää vuodenaajalla. Teoksen tapahtumat ovat pääasiallisesti positiivissävytteisiä, joskin Konstan ajatusten mukana esille tulee myös negatiivissävytteistä suhtautumista maailman menoon.

Kontrastia kesän keveyteen tuovat Konstan ajatukset, jotka ovat välillä hyvin raskassävytteisiä, mutta useasti luonnon kautta hän ajattelee saavansa turvan ja lohdun. Teoksen loppupuolella alkaa kuitenkin olla syksyn tuntua ja Konstakin katoaa maastoon. Yksi Konstan elämänvaiheista, mahdollisuus olla mukana tieteellisessä tutkimuksessa oikeiden tietoihmisten kanssa, on päättynyt. ”Taivas lemusi ja kyti. Miehen hahmo mäellä oli sysimusta. Lähti tuosta laskeutumaan kuin maan sisään. Jalat katosivat, jo upposi ukko vyötäisi myöten, ja kohta enää pää heilahteli palokankaan laella, mutta ei kauan.” (HA, 212.)

Luonto ikään kuin elää mukana Konstan mielen maisemissa, sillä kun hänellä on synkkiä ajatuksia, kuvataan niitä ukkospilvimäisiksi (esim. HA, 28). Vastaavasti, kun hänen mielensä ei ole kovin synkkä ajatusten painosta, ympäristö kukoistaa. ”Kesäinen sade rapisee pärekattoon. Räystään alta seinärakosista käy hienoinen tuulenhenkäys ja

hämähäkinverkot katto-orsissa keinuvat ja heiluvat.” (HA, 39.) Teoksen lopun Konstan mustahahmoisuus ja punertava taivas ovat paitsi metaforia syksyn tulemiselle ja yhden elämänvaiheen päättymiselle, myös Konstan haikeudelle siitä, että hänen aikansa tieteellisessä seurassa on – ainakin toistaiseksi – ohi.

Konstan korpifilosofian pohjalla piilee viisautta, rakkautta ja kunnioitusta luontoa kohtaan. Konsta elää luonnon mukana ja ymmärtää sitä. Hän eläytyy luontoon ja sen eläimiin sekä jopa samaistuu tilanteesta riippuen myös eläimen osaan. Konsta on joskus jopa toivonut olevansa yksi eläimistä. Utelias luonne ajaa häntä ympäriinsä, ja konkreettisesti Konsta ajautuu olemaan yhtä luonnon kanssa ahtautuessaan honkapuun koloon mielenkiinnosta ja halusta oppia uutta. Konsta elää pienen hetken linnun elämää ahtaassa puussa täydessä harmoniassa luonnon kanssa. Erityisesti kyseisessä kohdassa lukijalle korostuu monin paikoin esillä oleva vahva tunne Konstan ja luonnon ykseydestä, jota kertoja välittää.

Ja täältä ne linnunlapset kurkkii maailmaa ja äiti tuo ruokaa, voi ihme! Jo on etevä kortteeri, kerrassa hupaisa. Mikäpä täällä olisi ollessa, jos minä olisin palokärki. Kyllä minä täällä asuisin! Tämä on tikalle luotu. Jo on, jo on...

Kyllä täällä kannatti pistäytyä, sanoi Havukan mietiskelijä. Ei minulla ole ennen ollutkaan selvää käsitystä ontosta pystyhongasta. Jos olisin arvannut, niin olisin aikoja käynyt. (HA, 55.)

Konsta nauttii suuresti luonnosta omintakeisella tavallaan. Luonto on olennainen osa Konstan päivää, ja sen voidaankin sanoa olevan enemmän jo hänen elämäntapansa. Itseoppinut korpifilosofi on luonnon pauloissa, ja luonto ja Konsta muodostavat yhtenäisen yksikön, mikä tulee esille heti teoksen alussa. ”Konsta lähti tavanomaiselle aamukierrokselleen tarkkailemaan sitä, mitä kesäinen aamu tarjoaa maalaistalon lähiympäristössä ” (HA, 6). Tarkkailukierrokset ovat Konstan omaa pohdinta-aikaa hänelle kaikkein luonnollisimmassa ympäristössä. TOIMINNAN kehyksen mukaisesti Konsta on aktiivinen, liikkuu luonnossa ja siten myös välittää lukijalle tietoa ympäristöstään ja toiminnastaan siellä.

Konstan arvomaailmassa luonto on korkealla arvoasteikoissa. Luonto ja sen kiertokulku erinäisine osanottajineen ovat hänelle tärkeitä. Pienenpieni mittarimatokin saa sekä kunnioituksen että Konstan eläytymisen sen mieleen ja elämään. Mittarimato nousee ihmisten tasolle ja saa osakseen suurta arvostusta ja ajattelua. Niissä kohdissa, joissa Konstan ja luonnon yhteyttä sekä Konstan eläytymistä luontoon kuvataan, tulee esille Fludernikin NÄKEMISEN kehys, kun lukija saa havaintoja siitä, miten Konsta näkee

ympäröivän luonnon ja sen eliöt. Konstan arvostus luontoa kohtaan välittyy. Samalla mukaan tulee myös Konstan subjektiivista kokemusta, kun lukijalle kerrotaan, miltä Konstasta esimerkiksi pystyhongassa tuntuu ja millaisena hän näkee eliöiden toiminnan. KOKEMUKSEN kehys linkittyy siis monin paikoin niin TOIMINTAAN kuin NÄKEMISEENKIN.

Arvattavasti tuo mato on jollakin asialla. Hengittääkö se... Ei se kyllä kenellekään juttele aikomuksistaan, muuten vain tarkkailee turvetta ja risukoita. Se mittaillee, onko toinen mustikanlehti vähän pitempi kuin toinen. Lieneekö Päämajasta laitettu näitä hiipijöitä pienempiin mittaustehtäviin, kun ihminen ei kerkeä joka paikkaan. Saattaa olla, että toukalla on herkempi silmä tällaiseen näpertelytyöhön. Ja niin se varmasti onkin! (HA, 24.)

Konsta ei omista omaa maata eikä taloa, vaan hän viettää yönsä matkoilla kulkiessaan muiden luona, ja Havukassa ollessaan Konsta viettää yönsä Havukan Iitan luona pientä maksua vastaan. Konsta saa työnsä ja elantonsa luonnosta, joten voidaan todeta, että ympäröivä ja vallitseva luonto on Konstan maata. Kertoja personifioi Konstan kaatamat puut tuoden huumoria kuvaukseen ja vahvistaen Konstan ja puiden yhteyttä korostamalla puiden ilkkurisuutta ja kommentoituutta. Kyseisessä KERTOMISEN kehyksessä lukijalle välittyy siis tietoa niin luonnon omintakeisesta ja merkittävästä roolista teoksessa kuin Konstan ja luonnon yhteydestäkin.

Joskus metsän puut tekivät Konstalle kiusaa. Ne kun oikein yltyivät, niin nauroivat ja irvailivat maannouseman lahottamasta tyvestään, että ”tyveä poika, tyveä. Sahaile kolme tyvenkappaletta, niin pääset jo käsiksi terveeseen puuhun, josta maksetaan veronalaista setelipaperia.” (HA, 22.)

Luonto on mukana jatkuvasti Konstan ajatuksissa, toiminnassa ja ympäristössä, joten on osuvaa, että Konstaa kuvataan ulkonäöllisesti ja olemuksellisesti lukijalle luontomaailman kautta. Konstan TOIMINNAN kautta hänen omalaatuisesta olemuksestaan ja käytöksestään kerrotaan jälleen lisää. Konsta on kuin eläin, mutta vain yksi eläin ei riitä kuvaamaan häntä.

Rannalta Konsta sukelsi suurehkon niemimaan viidakkoihin tavoitteenaan Lentuan Mertaperä, jonne oli komea huikonen vihreää valtionmetsää. Moni kanalintu karkasi hänen edestään paukkuvin siivin, usea koppelo oli huolestunut poikueensa turvallisuudesta, sillä tämänkertainen ahdistelija oli iso mies ja uhkaavan ruma. Hyvin kummallinen oli tuon samoilijan käytös, sillä se kotkotti kuin naarasmetso, suhahteli kuin kiimainen teeri ja nauroi päälle kuin irstain riekkoräähkä. (HA, 49.)

Kertoja ottaa myöhemmin teoksessa kuvaukseensa myös maistereiden ja Konstan olemukset. Hän kuvailee näitä kolmea luonnon yhteen tuomaa miestä ulkoisesti ja myös luonteenpiirteellisesti osuvasti eläinmaailman lintujen avulla. Kertojan kuvauksesta tekee

osuvan muun muassa se, että he – heinäSORSA, meriteeri ja varis – lopulta tekevät tieteellisen läpimurtonsa lintulöydöksien kautta. Osuvaa kuvauksesta tekee myös se, että kaikki ovat lintuja – erilaisia, mutta tasavertaisesti samaan luokitteluun kuuluvia.

Jos käyttäisi vertauksia rohkeasti kuten nyrkkeilijä käyttää rustottuneita nyrkkejään, saattaisi sanoa, että Lentuan saarella istui rinnakkain hyvässä sovussa pullea, hyväntahtoinen heinäSORSA, musta ja laiha meriteeri sekä hallava, ovela ja isokokoinen varis... (HA, 97.)

Rimmon-Kenanin mukaan (1991, 84–85) henkilöhahmon ulkoinen olemus voi toimia indikaattorina luonteenpiirteistä. Ulkoinen kuvaus voi puhua omasta puolestaan, kun taas joskus kertoja selittää merkityksiä. Kertojan kuvauksissa on havaittavissa kumpaakin tyyppiä. Konsta kuvataan lintumaailman vertauksin ja kuvauksin, joissa häntä verrataan oveliin, äänekkäisiin ja esillä oleviin lintuihin. Moninaisten eläinkuvausten mukana tulee myös esille Konstan moninaisuus: häntä ei voi kuvata vain yhden linnun kautta, vaan hänen monikerrokselliset piirteensä, ominaisuutensa ja poikkeavuutensa, jotka eroavat muista havukka-aholaisista, vaativat useamman eliön kautta kuvaamista. Kertoja rakentaa näillä moninaisilla kielikuvillaan lukijalle kuvaa Konstan moninaisuudesta.

Konstan henkilöhahmoon ja luontoon eläytymisen lisäksi kertoja välittää lukijalle luontokuvaa myös kahden ylioppilaan sekä maistereiden kautta. He kaikki kohtaavat luonnossa, yhteisesti jaetussa ympäristössä ja Konstan omimmassa olinpaikassa. Kun henkilöitä esitetään samassa ympäristössä ja olosuhteissa, on mahdollista nähdä eroja ja samankaltaisuuksia heidän käyttäytymisessään ja luonteenpiirteissään (Rimmon-Kenan 1991, 90). Konstalle ja maistereille luonto toimii eräänlaisena inspiraationa. Konsta saa luonnosta ajatuksia, mietteitä ja vahvistusta toiminnalleen, kun vastaavasti maistereille luonto antaa rajattomuuden, vapauden ja aikatauluttomuuden tunteen. Esimerkiksi maisteri Ojastolle luonto toimii vapauttajana, sillä hän antautuu teoksen loppupuolella tutkijan roolinsa ulkopuolella ja suuntaa alastonuinnille saatuaan aherruksensa päätökseen. ”Siellä hän huitoi ja hosui, hyppeli ja potkiskeli, voimisteli ja hoki koko ajan: – Tämä se hyvää tekee, tämä on mainiota. Tämä se hyvää tekee!” (HA, 135.)

Konstalle Ojaston kokema vapautuminen ja sen julkituominen kyseisenkaltaisesti ei tulisi mieleenkään, mutta hän elääkin koko ajan vapaasti luontoympäristössä, kun maisterit ovat kiireisessä kaupunkiympäristössä ”kuin katiskaan joutuneita kaloja” (HA, 205). Konsta saa tutkijat vapautumaan normeistaan ja olemaan lähempänä luontoa. Tutustuminen Konstan elämään on Ojastolle ja Kronbergille silmät avaava kokemus. Konstan elämänasenne on

heille täysin vastakohtainen, sillä Konsta ei katso kelloa vaan hän elää leppoisan asenteen siivittämänä. Kiireestä vapautumisen oppiminen tulee esiin jo siinä, kun maisterit ovat ehtineet odotella Konstaa jo muutaman päivän ennen kuin tämä lopulta saapuu heidän avukseen. ”– Vai niin, te olettekin Pyllkkänen! Me on jo odotettukin.” (HA, 93.)

Ylioppilaille luonto näyttäytyy niin ystävällisenä, maagisena kuin pelottavanakin. ”Mustien metsien ympäröivä salojärvi oli mieliinpainuva näky. Oli usvaa, koleutta, selittämätöntä yksinäisyudentunnetta ja ontoutta rinnassa. Aurinko oli poissa.” (HA, 58.) Ylioppilaspojat kokevat luonnon hyvin voimakkaana ja näkevät sen monet puolet lyhyessä ajassa. Kerronta on tarkkaa, viipyilevää, adjektiivintäyteistä ja metaforista koko ylioppilaiden luontokokemuksen ajan. Luonto näyttää kaupunkilaispojille puolensa, mutta saa heidät lopulta tuntemaan vapautumisen ja pysähtyneisyyden tunteet.

Tunnit kiitivät nopeammin kuin taivaan poutapilvet. Tuuli väitti olevansa etelätuuli ja puhuihin totta, sillä hiki virtasi onkijoiden otsalta. Kun aurinko oli pilvessä, viuhahti vapa, ja tuokion päästä häikäisevä aurinko valaisi sätkivän pyrstöevän pajun alla. Vähin riipeksi vettä... (HA, 63.)

Luonto siis tarjoaa Havukka-ahossa ajattelijalleen Konstalle turvapaikan, suojan ja elannon, eikä se pahemmin luo hänelle rajoja. Konsta on havukka-aholaisten keskuudessa filosofi ja hartioillaan muidenkin murheet ja ajatukset kantava ihminen, joka on huolissaan myös tulevaisuudennäkymistä Kainuun luonnon keskellä. Tilannemotiivina toimiva ajatteleva ei siis ainoastaan ole leppoisten ajatusten siivittämää, koska, kuten todettu, tapahtuma-aikaa on edeltänyt sota. Sinisten ajatusten siivittämän Konstan mielen täyttävät monin paikoin myös vakavammat ajatukset, joista luonto tarjoaa pakopaikan.

Luonto tarjoaisi Konstan mukaan pelastautumiskeinon ja selviytymismahdollisuudet, jos tulee tilanne, jolloin ”[e]i tiedä milloin alkavat taas ryskää, ne isot valtiot...” (HA, 167). Esiin nousee siis suojan motiivi, joka on pasifismin ohella Huovisen tuotannossa kantava teema (Liukkonen 1997, 23). Konsta kantaa huolen itsensä sekä muutaman läheisensä, joista Konstalle on hyötyä ja jotka ovat hänelle läheisiä, turvallisuudesta kyseisen hätätilanteen tapahtuessa. Konsta luottaa, että luonto antaa turvallisen piilopaikan, jos jotain pahaa sattuisi tapahtumaan. Leena Kirstinän (2007, 77, 79) mukaan suomalaiseen idylliin liittyvät oleellisesti luonto ja sen eri osa-alueet. Idylli käsittää myös koskemattoman korven, sydänmaan, joka on toiselta merkitykseltään myös rakkauden symboli, sydän. Sydänmaa on elämän keskus ja sisimmäisin paikka koskemattomassa korvessa. Sydänmaan sisimmästä Suomesta voi löytää turvallisen piilo- ja kotipaikan. Siihen Konstakin uskoo ja luottaa.

Kuitenkin luulisi Huuhkajavuoren kestävän ja varmasti kestää, kun on kalliota viisikymmentä metriä. Siellä sitten kuulostellaan niitä mosauksia ja haavan alta katajikosta kurkistellaan atomihöyryjä. Eikä kukaan kyllä sisälle tule, kun iso kivi vyörytetään luolan suulle ja rakoihin tukitaan kuusenmurtoja, sellaisia kuivuneita ja piikkisiä risukarhia. (HA, 44.)

Luonto on Konstan ajatusten mukaan tarkoituksenmukainen myös taistelutantereena. ”Kyllä luonto on tarkoituksenmukainen! Meri on sopivasti syvä, ettei sotalaivan tarvihe takerrella pohjasavikkoihin. Sukellusveneille se on somimmilleen laaja, etteivät tyrki toisiaan sokkosilla ollessaan.” (HA, 86.) Luonto tarjoaisi Konstan ajatusten mukaisesti suojan, mutta myös sopivan taistelutantereen sodan iskiessä. Niemelä (2015, 69–70) nostaa esille sen, että paon teema ja nimenomaan luonnon tarjoama pakopaikka ovat Huovisen teoksissa useasti läsnä. Luonto on kaikkietävä, ihmiselle hyvä ja sopiva. ”Luonto, se tietää... Ihmiselle se on antanut niin lyhyen muistin ja karskin luonnon, ettei se kauan muista lesken itkua eikä orvon huokauksia. Onko tämä historiasta nähty, vai eikö ole?” (HA, 87.)

Myös luonto näyttäytyy ajattelijan roolissa teoksen aikana. Kertoja personifioi luontoa sekä korostaa luonnon ajattelevaa puolta. Luonto ikään kuin elää paikka paikoin mukana Konstan painavien ajatusten mukana. Luonto toimii metaforana Konstan ololle. Luonnon ja Konstan jo aiemminkin todettu ykseys kulkee mukana myös Konstan mielen ja ajatusten lomassa. Lokit lentävät salaperäisinä ja meri on synkkää.

Hän soui vihapäissään. Hänen veneensä lastina oli koko maailman pahuus, ja se oli raskas kuorma. Lokit lensivät kiusallisen valkeina veneen yllä yön raukea tahti siivenlyönneissään. Ne salasivat tarkasti oman tietonsa ja rääkäisivät joskus käheästi. – Otapa niiden ajatuksista selvää...

Suuri selkäkin äänteli jotakin synkkää. Sekin oli tietävinään... (HA, 87.)

Luonnon myyttisyys on läsnä Konstan tarinoissa, sillä tavallisesta ketusta saadaan hänen mielikuvituksensa kautta maaginen hahmo, tulikettu, jolla on omanlaatuiset ominaisuudet.

– Ei se ole vihanen, paremmin arnlainen. – – Minä [Konsta] kurkistin kerran sen [tuliketun] pesään ja siellä oli valosampi kuin auringon paistaessa. Ne olivat sitten herraisia pentuja ja hohtivat kaunista valoa.

– –

Jos minä olisin saanut tuliketun ammuttua, niin tottapa minä olisin miljoonaa tai triljoonaa rikkaampi. Tuliketun nahkaa käytetään tynementtitehtaissa lamppuna. (HA, 17–18.)

Tero Liukkonen (1997, 21) nostaa esiin Konstan ajattelun ”esi-abstraktiuden” esimerkiksi juuri tuliketun määrittelemisen kohdalla. Tieto on kielellistä, eli ymmärrys välittyy sanojen ja merkitysten kautta. Liukkonen korostaa kuitenkin Konstan ajattelun maagisuutta, eli jos

hän ei ymmärrä jotain sanaa ja sen merkitystä, hän kehittelee oman, mielikuvituksellisen selityksen, jolloin kieleen tulee maaginen vivahde. Konstalla on omanlaatuisensa tapa saada selitys asioille, kuten yllä mainitulle tuliketulle, joita hän ei ymmärrä. Hän siis käyttää mielikuvitustaan selityksen kokoamisessa, mikäli hän ei ole täysin varma kertomastaan. Tulikettu määrittyy Konstan mielessä sellaiseksi, jolla ”on sellainen turkki, että se pimeässä loistaa kuin karpiitilamppu. Ja se turkki valasee synkkinä yösydäminä sen reitit. Siksi sitä sanotaan tuliketuksi. – – Sitä ei ole nähnyt kukaan muu kuin minä [Konsta]”. (HA, 17.) Välikädet tulevat Konstan uniin, jolloin ei-konkreettiselle sanalle tulee Konstan kautta konkreettinen selitys. ”Sillä kummallakin [unen hiihtäjällä] oli välikädet ja vähän näppärät olikin! Ne olivat hieman lyhyemmät kuin tavalliset kädet ja sijaitsivat normaalikäsiensä alapuolella melkein kainaloissa.” (HA, 30.) Konstan unimaailma on siis täynnä mytologiaa, sillä välikäsiensä lisäksi hänen lähipiirinsäkin ihmiset seikkailevat eläiminä. Konsta elää omanlaista myyttisyyttään niin unissaan kuin valveilla ollessaankin. Nämä kaikki vaikuttavat hänen kognitioonsakin.

Konstaa ympäröivästä ympäristöstä esiin nousee myös avaruus, joka on hänelle abstrakti, kaukainen käsite, jonka hän pyrkii tekemään helpommin ymmärrettäväksi ja lähestyttäväksi konkreettisen toiminnan kautta. Konsta on aiemmin asiaa pohtiessaan kirjaimellisesti mitannut avaruutta silmillään ja laittanut mitat ylös askin kylkeen. Kyseisen analepsiksen kautta lukijalle valotetaan Konstan ajattelukulkua lisää. ”Minä katsoin vihaisesti avaruuteen ja annoin silmän kiivetä ensiksi tavallisen pitkän matkan ylöspäin. Siihen minä ajatuksissani kuvittelin mustan täplän kiintopisteeksi. Ja taas silmän katse taipaleelle minkä kääpälästä lähti.” (HA, 78.)

Kyseisessä avaruuspohdintaa käsittelevässä luvussa lukijalle tuodaan ilmi, että Konsta on ajatellut asiaa lisää taannoisen avaruuspohdinnan ja -mittauksen jälkeen ja lopulta päätenyt siihen tulokseen, että on hyödyllisintä olla olemassa sellainen rakennelma, jossa avaruudella on seinät. Hän siis käsittää avaruuden helpommin tekemällä siitä seinällisen rakennuksen. NÄKEMISEN kehyksen kautta lukija saa käsityksen siitä, miten Konsta näkee avaruudellisen maailmankaikkeuden. Rakennelman seinät ovat kuitenkin Konstan mielestä liian heppoiset, joten metsien asiantuntijana Konsta päättää vahvistaa avaruuden seinämiä rakentamalla kehikon honkapetäjistä. Ovelana miehenä Konsta ei tee urakkaa yksin, vaan hän lainaa unten mailla olevia ystäviään rakennushommaan. (HA, 83–84.) Jonkin kaukaisen ja abstraktin kokonaisuuden käsittäminen on hänelle helpompaa, kun hän saa pelata mukana omilla

vahvuuksillaan ja saa niiden kautta omanlaisensa kokonaiskäsityksen. Kun avaruus on konkreettisesti käsitteistetty ja ymmärretty mökiksi rakennettuna, on Konstankin olo levollisempi. ”Kun mökki oli valmis ja vesikatossa, tunsin olonsa turvallisemmaksi” (HA, 80).

Välikädet tulevat myös Konstan omintakeiseen unimaailmaankin. Hänen unessaan on hiihtäjiä, joilla on tavallisten käsien lisäksi välikädet, joilla touhuta muuta hiihtämisen yhteydessä. Uneen tulee myös Havukan Anselmi koiraksi naamioituneena, joten Konstan unimaailmaan sekoittuvat sekä aiemmin ajatellut, pohdiskelua tarvinneet ajatukset sekä tosielämän tuttavat ja ystävät. Unissaankin Konsta ajattelee ja elää maailmassa, jossa asiat kaipaavat selitystä ja kielellistymistä. Lukija pääsee osaksi niitä NÄKEMISEN kehyksen myötävaikutuksella, kun kertoja kuvailee, mitä Konsta on nähnyt unissaan. Konstalla on omanlaisensa tapa havaita ja kohdata maailma, ja unet toimivat yhtenä esimerkkinä ja valaisijana hänen omintakeisesta ja uniikista päänsisäisestä maailmastaan. Unet ovat Konstalle tärkeitä, joten hän myös turvautuu itseään korkeampaan voimaan saadakseen vastedeskin kontaktia unimaailman saloihin.

Viimein hän risti kätensä ja rukoili:

– Anna, hyvä Isä, vielä yksi näin huvittava uni ennen kuin minä kuolen. Mutta kohtuun nimessä, paljon mukavampi sen ei tarvitseisi olla, eli minä tukehun nauruun. Amen.

Eikä hänen äänessään epäluuloisinkaan lähimmäinen olisi voinut erottaa pilkan varjoa. Se oli harras, lapsenmielinen pyyntö Hänelle, joka ammentaa iloja litranmitalla, mutta ei laske murhekkajensa määrää... (HA, 34.)

2.3 Konstan ajattelu: mitä viisaus on?

Konstan ajatuksissa toistuvia teemoja ovat sota, sodalta suojautuminen luonnon avulla, luonto ja sen ilmiöt, yhteiskunta, unet, atomipommit, valta ja vallankäyttö, maailman räiske ja rähinä sekä viisauden olemukset. Hänen ajatustensa tematiikan voisi tiivistää alaluokittain sotaan ja valtaan, yhteiskunnallisiin asioihin, luontoon ja sen ilmiöihin liittyviin asioihin sekä sinisiin ajatuksiin ja harmoniaan. Kuten jo aiemmin todettu, luonto liittyy Konstan ajatuksiin erityisen voimakkaasti, sillä hän käsittää monia ajatuksia luonnonilmiöiden ja luontovertausten kautta. Konstan ajatukset saattavat lähteä yhtäältä ja päätyä toisaalle sekä seilata abstrakteista asioista konkretian puolelle saman ajatusaihelman sisällä. Konstalla on

vilkas mielikuvitus, joten hän värittää muille kertomiaan tarinoita. Konsta ei kuitenkaan ole paha ihminen: hän on vain kova liioittelemaan ja suurentelemaan asioita.

Rajala (2012, 45, 96) nostaa Huovisen romaanin eri juonteiksi maailmanpolitiikan, mikroskooppisen luonnon tarkastelun sekä universaalit avaruusulottuvuudet. Huovisella on sanansa sanottavana myös kansaluonteesta. Hän pukee teoksessaan kritiikkiä huumorin verhoon. Konstan ajatusten taustalla ovat käydyt sodat, keskitysleirit ja vasta räjäytetyt atomipommit. Huovinen tarttui teoksessaan aiheisiin, josta ihmiskunta oli vasta toipumassa. Koska kyseiset aihealueet ovat vahvasti kontekstisidonnaisia, käsittelem niitä tarkemmin konteksteja tarkastelevassa kolmannessa luvussa.

Konstan ajatuksia eri teemoista tuodaan esiin läpi teoksen. Loppupuolella Konsta kuitenkin toteaa, että ajattelu on jäänyt viime aikoina hieman paitsioon, kun hänellä on ollut konkreettista puuhaa maistereiden kanssa. ”Konsta oli huolissaan tulevaisesta, tekemättömien töiden paino oli raskas: – Sillä monta ajatusta on vielä kesken, ja toisia ei ole vielä kunnolla aloitettukaan... Ajatustoiminta oli ollut hyvällä alulla, mutta luonnon tutkiminen kiinnitti kaiken huomion.” (HA, 211.)

Lukijalle tuodaan kuitenkin teoksen ajan säännöllisesti esiin Konstan ajatuksia, kun hän muun muassa muistelee jo ajattelemiaan ajatuksia sekä keskustelee muiden kanssa. Teoksen läpi kulkee siis Konstan ajattelijapuoli, ja hän intoutuu pohtimaan maailmaan menoa myös maistereiden kanssa. Erityisesti Kronberg ja Konsta juttelevat paljon ja haastavat toisiaan ajattelemaan ja pohtimaan asioita. Konsta on useimmiten aloitteellinen osapuoli, mutta saa Kronbergin mukaan pohdintoihinsa. ”Kronberg oli sisimmässään huvittunut, utelias ja hämmästynyt. Konsta Pylkkänen tarjoili hänelle savustettuja ajatuksia merkillisessä kastikkeessa.” (HA, 156.) Konstalla on myös annettavana oma osansa yhteiskunnalliseen keskusteluun, eikä hän jää oppineiden maistereiden varjoon.

Kertoja korostaa teoksen aikana useaan otteeseen Konstan ajattelijuuutta, filosofisuutta ja viisautta puhuttelemalla Konstaa lukijalle muun muassa ”Havukka-ahon ajattelijana” ja ”metsäläisfilosofina” sekä häneen liitetään ”mietteliäisyys” sanan moninaisessa merkityksessä (ks. esim. HA, 7, 24, 45 & 48). Kertoja viittaa Konstaan myös ajattelijapatsaan kuvauksella. Fyysinen olemus on yksi tulkinta-aiheio Lakoffin ja Johsonin (1980b, 14, 25) metaforateoriassa, sillä sen mukaan voidaan kertoa jotain analysoitavasta kohteesta. Fyysinen puoli vaikuttaa metaforien sisältöön, koska kun puhutaan esimerkiksi mielentiloista, alakuloisuus ja mielen mataluus vaikuttavat myös fyysiseen olemukseen

latistavasti. Vastaavasti iloisessa mielentilassa myös fyysinen olemus on terhakka ja pirteä. Metaforien käytössä ja ymmärtämisessä vaikuttavat siis yksilön kokemuksellisuus sekä kognitio, sillä metaforien käyttö on myös tilannesidonnaista, jolloin tietynlaiset metaforat ovat ymmärrettävissä oikeassa merkityksessä tilannekohtaisesti.

Mietтелиäs olemus näkyy Konstassa kyyrymäisyytenä, ja hänen olemuksensakin on täten ajattelijuuteen yhdistettävä. ”Pylkkäsen kyyrärpää nojasi polveen ja tuki leukaa. Mustan hattureuhkan verhoama pää oli mietтелиäässä asennossa. Ajattelija siellä istui ja istuikin hiljaa kuin samanniminen kuvanveistos...” (HA, 82–83.) Kertoja viittaa kyseisessä kohdassa Auguste Rodinin kuuluisaan *Ajattelija*-veistokseen, josta on tehty lukuisia eri versioita. Alaston *Ajattelija* on kuvanveistoon erikoistuneen taidehistorioitsija Liisa Lindgrenin mukaan

ruumiillisen työn tekijä. Mies on asennossa, joka on aina ja kaikkialla merkinnyt mietiskelyä. Veistoksessa realisoituvat ihmiskunnalle tärkeät ideat, demokratia ja filosofia. *Ajattelijan* suuren suosion salaisuus lieneekin veistoksen universaalisuudessa ja ajattomuudessa. (Peltola 2016.)

Ajattelijaan liitettävät assosiaatiot vastaavat hyvin paljon sitä, millaiseksi Huovinen on Konstan rakentanut. Intertekstuaalinen viittaus on täten hyvin osuva. Kertojan viittauksen nimen mukaisesti Konsta haluaa ja osaa ottaa aikaa, rauhaa ja kiireettömyyttä ajattelulle. Hän on viettänyt tarkoituksellisia vapaapäiviä metsätöistään vain pohtiakseen maailman menoa, ja voidaan sanoa, että hän on siis poikkeuksellinen maalainen tietojensa ja asioille omistautumisensa puolesta. (Liukkonen 1997, 20.) Konsta haluaa, että hänellä on kunnolla aikaa ajatteluun ja itselleen:

Hän asteli arvokkaasti Iitan luo ja ilmoitti virallisella, ystävällisellä äänellä:

– Tänä minulla on rokulipäivä, kun satelee vettä. Minä menen tuonne vintille lukemaan ja tutkimaan isoja asioita. Voitaisko me nytkin sopia siitä, ettei sinne tarvihe kenenkään tulla kurkkimaan. Ja voisko se Iita vähän hillitä lapsia, jos ne kovin yltyvät huutamaan pihalla ja täällä sisälläkin. Päiväkahville minä tulen tavalliseen aikaan, ja sen saa keittää väkevämmäksi kuin viime sunnuntaina.

Arvokkaasti hän asteli ovea kohti, ja irvokkaasti vilkkui lanellinen vaate päällyshousujen repeämästä. Havukka-ahon ajattelija rymysi tikapuita pitkin ullakolle ja ryki kumeasti menessään. (HA, 38.)

Konstakaan ei jaksakaan aina ajatella, vaan hän kokee välillä turhautumisen hetkiä – varsinkin, jos ajattelu ei ole Konstan mittapuulla ollut tarpeeksi laadukasta. Konstan tapa ajatella on sellainen, että hän ottaa asioista selvää ja pääsee niistä perille. REKLEKTOINNIN kehysten

mukaisesti Konsta käy läpi omaa ajatteluaan sekä arvottaa sitä. Hän myös analysoi syitä ajattelun laaduttomuuteen.

Ei tule nyt mitään eikä saa kunnan otetta maisterien yleisestä luonteesta. Tulikin eilen ajatelluksi aika raskaasti rakettiukoista. Kukaan ihminen ei jaksanut yhtä mittaa ajatella! Mutta kunhan saa taas aivo levähtää ja saa itseensä kahvia ja ahvenkeittoa, niin maistereista on otettava selkoa. (HA 111.)

Konsta on hyvinkin tietoinen omasta ajattelijuudestaan ja omavertaisesta osastaan muiden maalaisten joukossa. Hän pitää ajattelijan rooliaan erittäin tärkeänä, sillä hän ottaa sille aikaa ja haluaa ajatella rauhassa. Maalaiset eivät aina tiedä, miten suhtautua häneen, sillä he pitävät Konstaa erikoislaatuisena ihmisenä ja ajattelijana. Dialogimaisessa katkelmassa voidaan nähdä olevan KERTOMISEN kehystä, kun kertoja välittää maalaisten suulla tietoja Konstasta, häneen liittyvistä puheista ja asemasta muiden maalaisten silmissä.

- Pylkkäs-Konsta on niillä kasakkana ja mehtuumiehenä.
- Konstako? kysyi emäntä. – Eikö se ole vähän omituinen mies?
- Kun isäntä ei vastannut, jatkoi emäntä:
- Eikös se ole sellainen vähän outo ja kummallinen? Semmoinen kaheli? Niinhän ne puhuvat, ettei se ole niinkun tavalliset, oikeat ihmiset?
- Kysy vaan minkä verran! naureskeli Ukonkuivuuvaaran isäntä ja yski tupakkayskää.
- Saatanan hölmöläiset! murahti Konsta pensaikossa.
- Siitähän on puhuttu paljonkin, Konstasta, kertoi isäntämies. (HA, 125.)

Konstan viisauksia kuitenkin myös kuunnellaan. Ainoa, joka ei nosta Konstaa jalustalle vaan arvostelee tätä, on Havukan Iita. Iitalle Konsta ei ole suuri ajattelijana, vaan hän ennemminkin pitää Konstaa liiankin itsetietoisena. ”Mutta Iitan huulilla hyppi tuhat kiukkuista pirua ja silmistä säihkyi keltainen sappi. Hänen rystysensä puristuivat valkeiksi leipäveitsen kahvan ympärille. – Rehtori, hän [Iita] sanoi myrkyllisesti. – Paskanärhi, kouho...” (HA, 38).

Mooseksen perhe sen sijaan haluaa aina kuunnella, mitä Konstalla on sanottavanaan. ”Konsta oli aina tervetullut tähän taloon. Hänellä oli niin merkillisiä mielipiteitä asioista, että Mooseksen huonekunnasta oli hupaisa kuunnella niitä.” (HA, 54.) Konsta lähteekin silloin tällöin Kuhmoon ja sanoo Pessille arvostavansa hiljaisuutta siellä, koska Havukkahahossa sitä ei aina hänen mukaansa ole. ”– Minä tulin taas, kun en saanut Havukassa rauhassa ajatella. Ei siellä kehtaa olla! Mitä sitä kun räähky joutavia, se yksi...” (HA, 54), Konsta viittaa Iitaan.

Konstan ajattelukykyyn liittyy erikoinen ominaisuus, sillä hänellä on taito ja halu luokitella ajatuksiaan värimaailman kautta. Hänelle ajatusten värit ovat olennaisia, ja hänen suurin

pyrkimyksensä on päästä auvoisiin, puhtaisiin ja turmeltumattomiin sinisiin ajatuksiin. Ajattelulla on pyrkimys laadullisuuteen, ja jo ajatusten väri kertoo Konstalle paljon niiden laadusta. Luonnon ilmiöt ja värit yhdistyvät monesti hänen mielessään. Kun Konsta pohtii ajatusten laatua, esille nousee REFLEKTOINNIN kehys, jolloin hän arvioi ajatustyönsä tuloksia tai olemuksia.

Lehmänrieskan värisen ajatuksen hän kyllä tavallisesti jättää puoleen väliin, se on niin tymepeätä...

Tämäkin päivä oli mennyt melkein hukkaan, ei tullut kunnolla käsitellyksi kuin mittarimato. Mutta se oli vain vihreä ajatus, mädännyt hauki rantakivikossa. Kaikista mukavin hänestä on sininen ajatus tai semmoinen kuin taivas on tulipalopakkasella, ei punainen eikä keltainen. Tai sitten sellaisin, kuin pontikka ruskeassa lasipullossa, jossa on vanha konjakkiputelin korkki. Mutta tällaisia ajatuksia heikäläinen saa ani harvoin kiinni. (HA, 28.)

Konsta kantaa hartioillaan ajattelijan viittaa ja on itse ajan saatossa omaksunut ja ottanut roolin kannettavakseen. Konstalle ajattelu on kuin jostakin ulkoapäin asetettu tehtävä, jota hän tosissaan tekee. Konstalle maailman tilanne on tärkeä ja vakava ajattelun aihe. Hän muun muassa paheksuu, kun kaikki eivät aina ajattele maailman pahuutta. Esimerkiksi kun pyymetsolöydös varmistuu poikkeukselliseksi, Pessin perhe ja oppineet maisterit aloittavat suuren ilakoinnin. Konstan mieli kuitenkin mustuu moisesta ilakoinnista ja riekkumisesta. ”Konsta hymyili happamesti, ja häntä nolotti tuollainen reuhtominen. Kahdesta sekasikiöstä noin pauhataan, vaikka yleinen tilanne maailmassa on sietämättömän kireä... Ei tiedä, milloin alkavat taas ryskää, ne isot valtiot...” (HA, 167.)

Konstan ajattelua haittaavat muiden ihmisten häiritseminen sekä hänen varsinainen työnsä puusavotassa tukkijätkänä. Vaikka Konsta nauttii luonnossa olemisesta, siellä tekemisestä ja touhuamisesta, hänellä on halu ja palo ajattelun maailmaan syventymisessä. Konstan ajatukset tarvitsivat aikaa, tilaa ja rauhaa kehittyäkseen, kasvaakseen ja tullakseen valmiiksi. Lukijalle välittyy KOKEMISEN kehystä käyttämällä Konstan subjektiivinen kokemus siitä, millainen olo hänellä on pään sisällä ja mitä hän tarvitsisi.

Hän oli varma siitä, että suuret ajatukset odottivat ulospääsyään hänen pääkopassaan. Ne jurottivat siellä kuin ukkospilvet ja painoivat mielen matalaksi. Hänen täytyisi j u u r i nyt saada rauhassa mietiskellä! Mutta kun ei saa olla rauhassa, akat huutavat auringonnoususta alkaen, ja töitä pitäisi tehdä. (HA, 27–28.)

Konstalle parhaan ajatteluympäristön tarjoaisi aava, avara ja vapauttava järvi, jonka syleilyssä olisi helppo antaa ajatuksen lentää ja päästä mittoihinsa. ” Ja täällä sydänmaan

ryteikössä on niin ahdasta ja läkähdyttävää. Jos olisi iso järvenselkä, niin katse yltäisi pitemmälle ja saattaisi löytyä sininen ajatus...” (HA, 28.) Ajatus olisi tällöin sininen ja kaikkein paras. Konstasta tuntuu välillä, että sydänmaan korven keskellä hänen ajatuksensa ovat synkkiä ja vailla vapautta. Ajatus on parhaimmillaan silloin, kun se saa linnun lailla liidellä vapaasti, sillä on tilaa ja mahdollisuus liikkua. Ihmisten ja ajatusten tulisi olla vapaita, eikä niitä saisi rajoittaa, kuten ihmisille tehtiin esimerkiksi Hitlerin vallan aikaisessa Saksassa, joiden tapahtumat pyörivät Konstan mielessä ja ajatuksissa. Sekä ajatukset että ihmiset tarvitsevat kasvaakseen ja kehittyäkseen aikaa, tilaa, vapautta ja mahdollisuuden liikkua. ”– Ajatus on vapaa kuin hiirihaukka eikä lähe piikkilankaleirille, ee, ee! Ei lähe ajatus leirille, ei koskaan!” (HA, 211.)

Konstalle ajattelu on siis erittäin tärkeä ja iso osa hänen elämäänsä. Ajatukset lentävät aina pienimmistä asioista mitä suurempiin, mutta tärkeintä Konstalle on se, että ajattelu on laadukasta. Hänen mielestään ajattelun todella tulee olla laadukasta, sillä silloin se on kaikista hyödyllisintä. Hänelle ajattelu ei ole aina vain soljuvia aatoksia, vaan työtä siinä missä mikä tahansa muukin tehtävä. Alla olevassa katkelmassa alku on kertojakeskeistä KERTOMISEN kehystä, mutta lopussa tapahtuu käänne KOKEMISEN kehukseen, kun lukijalle tuodaan ilmi, millaisiksi Konsta on kokenut mietintänsä. Kertojan diskurssista siis liu’utaan henkilön diskurssiin. Kyseisessä kohtauksessa tulee esiin myös REFLEKTOINNIN kehys, kun Konsta mentaalisesti arvioi ajattelusuoritustaan.

Puolen päivän maissa laskeutui Konsta maan päälle Havukan ullakolta. Hän oli kutakuinkin tyytyväinen mietintöönsä, vaikka hänestä tuntui, että siitä olisi voinut saada enemmänkin irti... Kuitenkin työ näytti pääsevän hyvälle alulle ja tarvittiin vain sisua suurempaan yritykseen... (HA, 46.)

Kyseisiä KERTOMISEN ja KOKEMISEN kehysten liukumia on nähtävissä teoksessa usein. Erityisesti vapaassa epäsuorassa kerronnassa tapahtuu kyseisenkaltaisesti, kun lukijalle välitetään Konstan kokemuseräiset ajatukset. Joissakin kohdissa tuodaan esille epäsuoran esityksen keinoin se, että ”Konsta ajatteli”, mutta monesti vain sanavalinnoista voidaan päätellä, että kehys on siirtynyt KERTOMISESTA KOKEMISEEN. Vapaa epäsuora esitys ajatusten esiintuojana on tällöin keskiössä. Alkuun kertoja kertoo lukijalla Konstan ajatteluun liittyvästä tuntemuksesta, jonka jälkeen kehys siirtyy Konstan KOKEMISEN kehukseen. ”Hän on hieman väsynyt ja rasittunut, itseensä kyllästynyt. – Miksi juuri hänelle on langennut se raskas osa, että hänen on ajateltava melkein kaikki asiat...” (HA, 45.)

Kertoja korostaa Konstan ajattelua, sen soljumista ja etenemistä myös kerrontatyylillä. Konstan ajatusten soljuvuutta ja ajattelijamaisuutta korostetaan muun muassa kolmen pisteen käytöllä. Se nostaa lukijan tietoisuuteen kertojan välittämien Konstan ajatusten ja kokonaisuudessaan ajattelun todenmukaisuutta ja ajatusten liikettä, sillä ajatukset eivät tule aina tosielämässäkään suoraan ja virtaviivaisesti, vaan ajatus soljuu, vie aikaa ja liikkuu omassa tahdissaan ajatuspolulta toiselle.

Konstan ajattelun käsittelyssä on luontevinta käsitellä hänen ajatustoimintansa yhteydessä yleisimmin esiintyvää esitystapaa, joka on vapaa epäsuora kerronta. Toki Konstan ajatuksia tulee esille myös dialogimaisissa keskusteluissa esimerkiksi Kronbergin ja toisten havukka-aholaisten kanssa, mutta erityisesti Konstan ajatusmaailman kuvauksissa kertojan ja Konstan äänet sulautuvat toisiinsa. Tällöin on kyse vapaasta epäsuorasta kerronnasta.

Kun ovat sitten tarpeekseen jytäneet ja mielikseen myskäneet, ne raketit, atomit ja heijjän haltijaväkensä, niin kurkistetaan taas ison haapakeloa alta katajikosta. Jos näyttää rauhalliselta eikä atomihöyry pahasti haise, niin tarkastellaan tilannetta vielä parisen viikkoa. Jos ei kuulu yhtään mosausta eikä näy raketia, niin mielellään sitä lähtee jo kotia kohti. (HA, 45.)

Vapaan epäsuoran esityksen ansiosta lukija pystyy tunnistamaan, kenen puheesta on kyse kussakin kohdassa esimerkiksi tietylle henkilölle ominaisen puhetyylin ansiosta. Myös erilaiset suhtautumiset asioihin sekä tekstin moniäänisyys mahdollistuvat vapaan epäsuoran esityksen myötä. (Rimmon-Kenan 1991, 144–145.) Kertojan vapaat epäsuorat esitykset Konstan ajatuksista ja suhtautumisesta elämään ja sen epäkohtiin sekä uudistuksiin tuovat esiin Konstan ääntä. Kieli on värikästä, elävää, paikoin murteellista ja virkkeiden pituudet ovat pitkiä. Se tuo mukanaan ajatuksellista polveilevuutta ja pohtivuutta.

Se on Aatamin ja Eevan syy, kun kävivät omenavarkaissa. Mitä sitä menivät hyvän- ja pahantiijon petäjään roikkumaan! Ei sinne tarvihe kenenkään mennä... Aatamipa meni kuin vikuri orava! Se jätti pojilleen perisyntin, ja sitä on jälkeläiset huvikseen lisäilleet. Raketti-ihminen on petona villimpi kuin tunturin susi ja raatokarhu yhteensä, mutta ihmisenä hyvin mukava ja lapsilleen hyvänsuopa, hohhoijaa! (HA, 47.)

Kerronnassa on kuitenkin myös kohtia, joissa Konstan ajatuksia tulee esille suorana kerrontana, jota kertoja välittää. Niissä esille tulee minä-muotoja. Dialogit ovat tyyppisimpiä kohtia, joissa Konstan ajattelu tulee suorana esityksenä läpi. ” – Mitäkö tekisin! – Minä raketilla lentäsin keskitysleirille! Alkais uuenlaiset keskitysleiritouhut. Minä jokaiselle leiriläiselle antaisin sata hehtaaria maata ja käskisin laittaa joka tilkulle talon ja kasvimaan!” (HA, 154.)

Ajatteluun liittyy viisaus, ja *Havukka-ahon ajattelijassa* esiintyykin monenlaista viisautta. Lukijan kontekstit ja tietämys teoksen kirjoittamisajankohdan olosuhteista koulutuksen suhteen suhteutettuna siihen, että Konsta on jo aikamies, saavat arvostamaan Konstan omanlaista viisautta, joka näkyy hänen ajattelussaan, sodanjälkeisessä yhteiskunnassa. Konsta pitää itseään *Havukka-ahon* suurena ajattelijana ja maailman murheiden kantajana, mutta lukija suhteuttaa hänen tietomääränsä teoksen tapahtuma-aikaan ja oloihin. Teoksen kertoja välittää lukijalle tietoa Konstan kognitiosta. Kertojan rooli huomioidaan myös kognitiivisessa kirjallisuudentutkimuksessa, sillä kertojalla on oma tietonsa asioiden kulusta. Lukija huomaa Konstan kognition rajat ja suhteuttaa niitä kyseiseen aikaan ja sen oloihin. Konstalla on monesti hyvin käytännönläheinen suhde käsittämiinsä asioihin ja tiedonmuodostukseensa. NÄKEMISEN kehyksen kautta kertoja valottaa lukijalle, miten itseoppinut Konsta havainnoi ja tulkitsee esimerkiksi Ojaston tietokirjaa.

Suuri kirja oli saksalaisen tiedemiehen lahja Ojastolle, joka oli kerran ennen sotia tutustanut saksalaista eteläisen Suomen linnustoon. Kirjassa oli piirroksia matelijain, kalojen, lintujen, nisäkkäiden ja ihmisen ruumiinrakenteesta. Konsta havaitsi kirjan niin mielenkiintoseksi ja mainioksi, että kävi noutamassa reppunsa taskunsa puolen litran pullon pontikkaa, jonka Mooses Pessi on hänelle antanut matkaevääksi. Sitä hän hiljalleen nautiskeli, makasi mahallaan kanervikossa ja selasi kirjan lehtiä edestakaisin... Hauen kuvaa Konsta katseli tarkkaan, suu törröllään ja etusormella seuraten suoliston ja lihasten kaarteita.

– Tuosta mennee ruoto noin, ja tuosta noin... Kah, tuossa on niitä kakspäisiä ruotoja, jotka useasti tarttuu kitusiini. Mitenkäs ne nuo selkälihat mennee? Joo! Tuossa on se ura. Keitettyinä se tuosta halkiaa, ja kun selkälihan halkasee näiltä kohti, niin voi poimia ne kakspäiset pois. Suolahauvessa ne ei tunnu. – Juuta kun ovat vieraalla kielellä kirjottaneet!

– –

– Ihmisen maha, voi miten suolia paljon. Punasia ja sinisiä... Ja tuo paksu suoli on kai umpisuoli, arvattavasti. (HA, 147.)

Oppineet maisterit tuovat esiin perinteistä kirjaviisasta puolta, kun taas Konstan kautta konkreettinen viisaus ja omanlaisensa tieteellinen viisaus tulevat hänen ajatuksistaan ja toiminnastaan esiin. Havukan Iitan silmissä Konstan ajattelutyöt ovat haihatteluja, eikä hän siedä Konstan omanlaatuista eloa koko ajan. Yhden kerran Konsta onnistuu suututtamaan Iitan sylkäisemällä lattialle eikä osaa alkuun kunnolla katua tekoaan ja siivota jälkiään. Iita toteaaakin Konstasta: ”Etkä sinä ole viisas ollenkaan. Muka on olevinaan viisas, on siinä yksi...” (HA, 14). Iitalle Konstan puheet ja teot eivät ole todellista viisautta vaan haihattelua. Iita siis pitää Konstaa yksinkertaisena ja kouhottajana, jolla on omia viisauksia. Vapaan epäsuoran esityksen myötä kertoja puolustaa Konstaa:

Konstaa säälytti tavattomasti Selmin emännän surkea tila. Hän ei ollut suinkaan paha mies, muuten vain alkukantainen metsäläinen. Sitä paitsi suurten ajatusten raskas paino pakotti hänet unohtamaan ulkonaiset, epäolennaiset seikat. Hän oli hieman hajamielinenkin ja herkkä... (HA, 14.)

Konsta tiedostaa oman viisautensa ja kyvykkyytensä muiden maalaisten joukossa sekä on kertojan kerronnan mukaan joutunut aiemmin kumoamaan muiden ihmisten syytöksiä omasta tyhmydestään. Iitalle hän ei uskalla enää sanoa mitään, joten hän poikkeuksellisesti tällä kertaa tyytyy osaansa eikä puolustele, sillä hän ei halua pahoittaa Iitan mieltä enempää kuin on tarvis. KOKEMISEN kehyksen mukaisesti Konstan subjektiivinen kokemus välittyy edelleen lukijalle. ”Tämä viimeinen, karkea syytös kävi Konstaan kipeästi. Tavallisissa oloissa hän ripein vastaväittein olisi kumonnut tuollaisen syytöksen, mutta nyt ei uskaltanut. Ei tiedä Iitakaan hyvin paljon, kun häntä tyhmäksi sanoo.” (HA, 13.) Pessin perheessä suhtautuminen Konstaan, kuten edellä todettu, on arvostavaa, ja siellä hänen omalaatuinen viisautensa nostetaan arvoon.

Oman tiedostetun viisautensa lisäksi Konsta ajattelee myös sitä, mitä viisaus ylipäätään on. Hänen viisauteen liittyvissä mielenliikkeissään lukija voi nähdä REFLEKTOINNIN kehyksen, sillä Konsta tekee mentaalista reflektointia sisältävää ajatustyötä. ” – Tavallaan maapallossa on liiaksi viisautta, epäili Konsta luodollaan. – Sitä ei jakseta kaikkea käyttää, vaan turvottaa se nupopäät mustansinisiksi...” (HA, 83.) Konsta on lajitellut viisaudet neljään eri kategoriaan: kaukoviisauteen, teoreettiseen viisauteen, käytännön viisauteen ja jälkiviisauteen. Konsta kokee, että hänellä on eniten kaukoviisautta, jonka mukaan asiat ajatellaan valmiiksi etukäteen, joten niiden tapahtuessa on kaikki selvää. Se on Konstan mukaan harvinaisinta. Teoreettista viisautta on löydettävissä esimerkiksi sanomalehdistä. ”Siinä asia kuvitellaan yksipiippuseksi haulikoksi, jossa lukko on epäkunnossa ja panos voi tulla ampujan silmille...” (HA, 83–84.) Käytännön viisautta on se, kun osaa toimia käytännössä. Jälkiviisaus on ”imelintä” ja siinä nimensäkin mukaisesti katsotaan taaksepäin. Konstan mukaan ”[y]leisesti on niin, että joka ihmisellä on oma viisautensa, mutta lainata saa. Sitten on sellainen peto, joka vängällä tuputtaa toiselle oman oppinsa...” (HA, 84.)

Maailma on pullollaan monenlaista viisautta, mutta ihmisen on osattava käyttää viisauttaan hyvin ja oikein. Viisaalla saattaa Konstan mukaan olla jopa harmia viisaudestaan, sillä aivoja reistatessa voi käydä niin, että tulee ajatelleeksi liikaa.

– Sellainen ihminen saattaa olla viisaskin, joka on tosiasiassa tyhmä. Syö voiruokia ja olla jurottava savupiippunsa kylässä. Eikä hyvin mietiskele

älykkäästi, nauraa vaan hissukseen ja puoliälyttömästi. Mutta jos tyhmä olisi viisas, niin mikä se on tosiviisaan arvo? Tyhmällä ei ole sitä mieliharmia kuin viisaalla, jonka aivo on monesti tulehtunut... (HA, 84.)

Konsta ajattelee tästä, kuten monista muistakin asioista, hyvin filosofisesti. On eräänlaista viisautta ajatella viisautta ja sen eri lajeja. Konstan aivot ovat monesti ”tulehtuneet”, sillä hän ajattelee paljon, suurellisesti syvällisesti ja laadukkuuteen pyrkivästi. Hän ”reistaa” aivojaan tietoisesti ja haluaa kehittää itseään ajattelijana ja tiedon hankkijana. Konstalle on tärkeää olla esillä Havukka-ahossa, ja hänen tietomääränsä sekä sen esille tuominen mahdollistavat sen. Konstalla on oma viisautensa, jota hän mieluusti tuo esiin Havukassa.

2.4 Siniset ajatukset ja harmonia

Siniset ajatukset toistuvat läpi teoksen. Siniset ajatukset ovat kauniita, turmelemattomia aatoksia, jotka Konsta syrjäyttää maailman pahuutta koskevilla ajatuksilla. Ne ovat metafora eräänlaiselle kauneudelle, leppoisuudelle ja pyrkimykselle hyvään. Teoksen tapahtumajankoha on sellainen, että maailman murheita tunnollaan kantava Havukan ajattelijaksi ei pysty keskittämään ajatuksiaan hyvään ja harmoniseen, vaan mieli mustuu ja täyttyy pahuudella ja rumilla aatoksilla. Hän tiedostaa sen itsekin ja kertojan suoran esityksen myötä ikään kuin puhuu lukijalle tuntemuksistaan ja kokemuksestaan, jolloin KOKEMISEN kehys aktivoituu tulkintaa tehdessä.

Minunko se pitäis yksin tonkia kaikki pahuus esille? Kyllä kai minä osaisin ajatella sinisiäkin! Mutta kuka se sitten rumat mieltisi? Ei niitä tarvihe vilmitähtien yrittääkään, on ne semmoisia asioita, saakeli! Ei vilmitähti tiiä paljon mittään! Vaikka saattaa se jotakin pienempää näperrellä. Vaan ei yhtä paljon kuin minä! (HA, 87.)

Ajatusten sinisyydellä voidaan myös viitata ylipäättään tietomäärään ja siihen, että on kyky ajatella ja tuoda esiin omaa viisauttaan ja tietämystään. Sinisten ajatusten siivittämänä osaa vastata kysymyksiin, tuoda esiin tietoaan ja on kyky ajatella. Konstan ylioppilaspoikien testaamisen, heidän tietomääränsä huikeaksi paljastumisen ja heistä vakuuttumisen jälkeen hän ajattelee: ”– Siinä meni tietäjiä, täynnä sinisiä ajatuksia. Vaikka sinisiäpä ne olivat hänelläkin tänä päivänä...” (HA, 74.)

Harmonisinta ja vähiten synkintä Konstan ajattelu on, kun hän ajattelee abstrakteja asioita, kuten unimaailmaa, selitystä kaipaavia maagisia asioita tai luontoa. Luonnon ajatteluun

liittyy tietynlainen kaksipiippisuus, sillä se näyttäytyy Konstalle turvapaikkana sodan alkaessa, mutta luonnon kiertoon, sen eläimiin ja eloon liittyvät ajatukset sen sijaan ovat seesteisiä, tasapainoisia ja positiivissävytteisiä.

Vastapainoa raskaille ajatuksille tuovat myös nauru ja huumori, jotka tasapainottavat Konstan ajatuksia ja oloa. Mooses Pessin nauru, sen seuraaminen ja hänen naurattamisensa ovat Konstalle tärkeitä vastapainottajia ja harmonia tuojia, ja sen tietää Pessikin, joka venyttää naurujänteitään Konstalle välillä tietoisestikin.

Mooseksen mehukas naurukin nostatti Konstan mielialaa. Ei Mooses suinkaan omaksi huvikseen nauranut, hän teki uhrauksen ystävänsä takia. Hän oli tietoinen siitä, että jonkun on puettava narrinvaippa päälleen, että toisilla olisi vähän iloisempi mieli... (HA 103.)

Esimerkki huumorin voimasta tulee myös Kuoliaaksi-Naurattajan mökillä, jonne Konsta johdattaa maisterit matkalla Kontiomäelle. Konsta kaipaa elämäänsä huumoria, naurua ja huvittumista tasapainottamaan melankoliaan helposti vaipuvaa mieltään maailman synkkyyden ajattelun alla. Kuoliaaksi-Naurattaja kertoo mökissään tarinoita, joista kertoja kertoo ensin muutamia esimerkkejä aiheilmien merkeissä mutta viittaa niihin käytännössä vain kuulijoiden suhtautumisen kautta. Konstan suhtautuminen Kuoliaaksi-Naurattajaan on varautumatonta, avointa ja nautiskelevaa, kun yleensä hän ei muiden leikinlaskulle naura. ”Konsta Pylkkänen hohotti kovemmin kuin milloinkaan... Oikeastaan Konstan suojeus tuntui merkilliseltä, sillä useimmiten hän palkitsi leikinlaskijat ärtyisellä happamuudella. Nyt hän nautiskeli ahneesti jokaisen sanan apean ukon huulilta.” (HA, 185.) Konstakin tarvitsee synkkien ajatuksien rinnalle kepeyttä, huumoria ja välähdyksen siitä, että jotain parempaa on luvassa.

3 Konsta Pykkäsen tiedonmuodostuksen kontekstit

Havukka-ahon ajattelijan konteksteja on syytä tarkastella ja ottaa huomioon, koska Konstan tapauksessa viitteitä niiden vaikuttavuudesta on havaittavissa. Myös lukijan kontekstien vaikuttavuutta on hyvä huomioida. Kajannes (2000, 53) nostaa esille sen, että kirjallisuudessa on kyse muun muassa ajattelusta, oivaltamisesta, havaitsemisesta sekä muistamisesta. Ihminen pyrkii kirjallisuuden kautta tavoittelemaan ja saamaan tietoa todellisuuden eri puolista. Nicolae Babutsin (1992a, 68–69) mukaan kirjallisuus pyrkii välittämään näkemyksen maailmasta. Kirjailija luo näkemyksen, jonka hän toivoo välittyvän lukijoilleen. Näin ollen kirjallisuudella on kaksi osapuolta: tekstin luoja ja yleisö. Kognitiivisessa tutkimuksessa tällöin on kyse myös kommunikatiivisuudesta tekstien välityksellä (ks. myös Kajannes 2000, 54).

Jerry Hobbs (1990, 40) tuo myös esiin sen, että kirjailija kutsuu lukijan kuvittelemaan ja elämään kanssaan luomassaan maailmassa ja henkilöiden elämässä. Kirjailija pyrkii luomaan lukijalle sellaisen fiktiivisen maailman, että lukija voi kuvitella kyseisen maailman reaali maailman kaltaiseksi. Steinbyn (2013, 68) mukaan kyse on tällöin ”kirjallisuuden mimeettisestä eli jäljittelevästä suhteesta todellisuuteen”. Fiktiivinen kertomistilanne nähdään siis todellisen kertomistilanteen kaltaisena. Babuts (1992b, 40) muistuttaa, että kirjailija kommunikoi kielen avulla ja tekstinsä välityksellä lukijalle tietoa, joka on hänen oma näkemyksensä. Babuts vertaa kirjailijaa tiedemieheen; siinä missä tiedemies pyrkii jättämään subjektiivisen näkemyksen pois, kirjailijan tuottamassa kokemuksessa subjektiivinen kokemus on vahvasti läsnä.

Huovisen romaanista voi löytää Huovisen historiallisen taustan tuntien hänen omaa suhtautumistaan maailmanmenoon sekä hänen luontorakkauttaan ja halun säilyttää yksityisyys, mitkä piirteet voidaan linkittää teoksesta konstruoituun sisäistekijään. Nämä tulevat esiin Konstan henkilö hahmon toiminnan ja ajatusten kautta (ks. esim. Wilmi 1997, 533–534; Rajala 2012, 44.) Erityisesti Huovisen halu yksityisyyteen peilautuu myös Konstaan. Konsta tuo teoksen läpi tietomääränsä esille, kertoo auliisti kysyttäessä ja pyytämättäkin tietojaan sekä toimii eräänlaisena muiden maalaisten opettajana. Rimmon-Kenanin (1991, 86) huomio siitä, että inhimillinen ympäristö toimii osana fiktiivisen henkilö hahmon henkilö- ja luonteenpiirrekuvausta, on Konstassa kuitenkin läsnä. Hän on omanarvontuntoinen sekä tarkka siitä, mitä hänestä puhutaan. Häntä ei haittaa olla niin sanottu outolintu, johon muut eivät osaa aina suhtautua, mutta silloin kun puhe kääntyy

hänen läheisiinsä tai taustaansa, Konstan mieli synkkenee. Hän on erakko siinä mielessä, että hänellä ei ole omaa kotia tai perhettä, ja hänen taustansakin on rikkonainen isän puuttumisen vuoksi. Konstan isästä ei ole tarkkaa varmuutta. ”Konsta Pylkkänen tuli tympeälle päälle. Olisivat voineet jättää Riitu-muorin rauhaan. Riitu on jo lahonnut maan mullaksi eikä kummittele enää. Totta oli, ettei Konsta ollut nähnyt isäänsä, mutta joku se on kieltämättä ollut... Ja sitä vielä suut jauhavat, puolen vuosisadan perästä!” (HA, 121.) Konsta kertoo siis auliisti tietoja, jotka eivät liity hänen yksityiseen minäänsä, mutta kun puhe kääntyy siihen, Konstan mieli synkkenee.

Samalla tavalla tekstistä voidaan lukea Konsta Pylkkäsen suhtautumista elämään sodanjälkeisessä Suomessa Kainuun korvesta käsin. Maailma asettuu eri mittasuhteisiin, kun sitä tarkastellaan Havukka-ahosta käsin tukkijätjän ja itseoppineen filosofin kautta. Ympäröivän maailman merkitystä ei siis voi sivuuttaa, koska lukijan ymmärrys maailmasta vaikuttaa luetun tekstin ymmärrykseen ja käsittämiseen. Kontekstit ovat osa ymmärryksen saavuttamista (Babuts 1992b, 143–143).

Henkilöhahmoa ympäröivä fyysinen ympäristö voidaan nähdä luonteenpiirteitä kuvaavina metonymioina. Kuitenkin myös inhimillinen ympäristö, yhteiskuntaluokka tai perhe vaikuttavat luonteenpiirteiden kuvaukseen. Henkilön ja ympäristön läheisyyden perusteella syntyvä jatkuvuussuhde täydentyy syysuhteella, jolloin esimerkiksi eläväinen ympäristö ja rikkiäinen isäsuhte kertovat jotakin henkilöhahmosta. Ne voivat näkyä esimerkiksi henkilöhahmossa esimerkiksi päänsisäisenä levottomuutena tai välinpitämättömyytenä. Samalla tavalla käsitetään myös ulkoisen olemuksen vaikutus henkilöhahmosta tehtävään tulkintaan. (Rimmon-Kenan 1991, 86.) Konstalla on ajatuksia siitä, miltä ”herran”, eli teoksen tapauksessa sivistyneistöön kuuluvan maisterisihmisen, tulisi näyttää. Konsta arvostaa maistereiden työtä, mutta ulkonäöllisesti ja olemuksellisesti Ojasto ei täytä Konstan kriteeristöä herran olemuksesta, kun vastaavasti Kronbergin olemus hehkuu herran arvoa. Herrojen ja kansan oletetaan siis olemukseltaankin olevan tietynlaisia ja tiettyyn muottiin sujahtavia. Konstan havaintojen ja NÄKEMISEN kehyksen mukaan tulon myötä lukijalle kuvataan sitä, millaisena maisterit näyttäytyvät maalaisen Konstan näkökulmasta katsottuna ja miten Konsta suhteuttaa heitä siihen kuvaan, joka hänellä on herrasta, tämän ulkonäöstä ja olemuksesta.

Ojasto on velho työnsä parissa! Mutta ihmisenä se ei ole siinä määrässä herra kuin hänen laillaan sivistysihmisen pitäis olla. Sillä on eri outo nenä ja maatiainen tukka. Jos joku huomaa sen noissa kampeissa Kuhmon kirkolla,

niin luulee sitä savotan kympiiksi. Jos se ei itse sano, että hän on lisenssi, niin se jää muiltakin sanomata... Se kärsii sillon arvon puutetta.

— —

Ruuperi ei ole yhtä ahkera, kun nukkui teltassa vaikka Ojasto teki työtä. Ruuperi on enempi herran näkönen. Vaikka sillä olisi viholaisäkipäällä, niin ihmiset kuiskisivat, että taas on lisenssi menossa... (HA, 110–111.)

Käsittelen tässä luvussa sitä, miten teoksen tapahtuma-ajan kontekstit vaikuttavat Konstaan ja hänen tiedonmuodostukseensa. Konstan kirjallisen oppineisuuden puolen käsittelyyn liittyy voimakkaasti hänen kirjoitus- ja lukutaitojensa käsitteleminen, joissa teoksen tapahtuma-ajan vaikutus on nähtävissä. Konstan henkilöhahmossa yhdistyvät kansanomaisen viisauden ja tietotaito sekä pyrkimys tieteelliseen tietoon, oppineisuuteen ja olemukseen. Konsta toimii näiden kahden eri maailman välillä sekä on samalla raja-aitojen madaltaja. Hän tuo yhteiskuntaluokkia lähemmäs toisiaan. Konstan tiedolla on rajansa, jotka tulevat esiin maistereihin peilattaessa ja hänen toimintaansa tarkastellessa, mutta muihin maalaisiin verrattuna tukkijätkä-Konstan tietomäärä vetää vertaistaan. Maisterit toimivat vertailupohjana Konstan tietomäärälle ja olemukselle, joten heidän kauttaan tulee esiin se, mitä Konstasta olisi voinut tulla ajanjakson ja perhetaustan ollessa toinen. Konstan väliinpuotoajan roolia on myös siis syytä avata. Luvun päättää sotaa, valtaa ja yhteiskuntaa käsittelevä alaluku, jossa tapahtuma-aikana esillä olleet ja Konstan tiedonmuodostukseen ja ajatteluun suuresti vaikuttaneet yhteiskunnalliset olot tulevat käytyä läpi sekä historiallis-yhteiskunnallisesta taustasta että niiden näkymisestä Konstan maailmassa käsin.

3.1 Konstan kirjallinen oppineisuus

Kuten edellä todettu, Konstan oppineisuus tulee pääosin esiin hyvin konkreettisesti, mutta viitteitä kirjallisesta oppineisuudesta on myös löydettävissä. Konsta muun muassa omistaa yhdeksän kirjan kokoelman, jotka hän on lukenut moneen kertaan kannesta kanteen. Omanlaisensa leiman kirjakokoelmaan luo se, että kokoelma on huutokauppalöytö, joka koostuu satunnaisista kirjoista. Tämä korostaa sitä, että Konstan kirjallinen tieto on sieltä täältä hankittua eikä hänellä ole vahvaa ja kattavaa kirjallista tietoa asioista, vaan hän on lukenut kirjoista valikoituja asioita. Konstan kirjojen joukossa ovat esimerkiksi *Kansakoulun luonnonoppi*, *maantiede* ja *kartasto* sekä *Katkismus* (HA, 37). Kirjat ovat Konstalle tärkeitä, sillä hän pitää niitä lukitussa laukussaan. KERTOMISEN kehyksen kautta

korostetaan Konstan subjektiivista kokemusta kirjoista. KERTOMISEN ja KOKEMISEN kehykset jälleen kerran liukuvat yhteen.

Kaikki nämä kirjat hän oli kerran ostanut eräästä huutokaupasta sangen edullisesti. Kauppahinnaksi vahvisti vasaramies seitsemäntoista markkaa. Himokkain silmin Konsta oli pulittanut pennit pöytään ja häipynyt erämaahan lueskelemaan. Seitsemäntoista markkaa yhdeksästä kirjasta; onni oli potkaissut hänen persauksilleen syylingit jalassa! Ja mikä hyöty ja iänikuinen ajanviete rospuuttoaikana. Painettua sanaa lähemmäs parituhatta sivua.

— —

Muut kirjat hän asetteli huolellisesti takaisin, läpsäytti kannen kiinni ja lukitsi matkalaukun. Avaimen hän solautti rahakukkaroonsa ja yskähti hieman ylpeänä. (HA, 37–38.)

Kertoja korostaa sanavalinnoin Konstan tuntemuksia ja suhtautumista kirjoihinsa. Adjektiivit ”himokkain”, ”huolellisesti” ja ”ylpeänä” kertovat siitä, miten ylpeä Konsta on kokoelmastaan ja kuinka paljon se hänelle merkitsee. Myös se, että Konsta kokee kirjakokoelman olevan hänelle ”onni”, kertoo kyseisen kokoelman merkittävydestä. Konstan oppimisen jano ei siis täyty vain luonnosta oppimalla, vaan hän selvästi kaipaa konkreettisesti oppimansa tiedon rinnalle kirjatietoa ja -viisautta. Konstan sammumattoman oppimisen janon puolesta puhuu myös Konstan halu saada maistereiden mahdolliset tulevat väitöskirjat. ”Jos väitöskirjoja pukkaatte, niin lähettäkääpä minullekin pari kappaletta. Minä niitä huvikseni silmäilen iltapuhteilla. Opin inttämään, hä-hääh!” (HA, 209.) Lisäksi hän ostaa unista kertovan kirjan juna-asemalta, jonne hän saattaa maisterit. Konsta siis vähin erin jatkuvasti täydentää myös kirjallista tietämystään, joten hänellä on vahva tietämisen tarve.

Konstan lukutaidossa ei siis ole sijaa moitteelle. Sen sijaan kirjoitustaidon tasossa on nähtävissä puutteita. Lukijalle kerrotun mukaan siinä on havaittavissa vajaavaisuutta: ”Ojasto näytti sormella oikeat rivit, ja Konsta tuhrusti niihin nimensä ähkien ja suu supussa.” (HA, 206.) Kertoja korostaa kirjoitustaidon vajaisuutta ja puutteellisuutta jälleen sanavalinnoilla ”ähkien” ja ”tuhrusti”.

Konstalla on tietämisen, uuden oppimisen ja itsensä sivistämisen tarve, mutta kuten yllä todettu, hänen kirjallisen tiedon hankkimisensa on hyvin satunnaista eikä aina kovin suunnitelmallista, joskin hän osaa ottaa aikaa itsensä sivistämiselle sekä ajatustyölle.

Konsta Pyökkänen makaa mahallaan hirventaljan päällä Havukka-ahon ullakolla. Hänen edessään on maantieteen oppikirja ja koulukartasto. Hänen etusormensa pyyhkäisee hajamielisenä pitkin Tyyntä Valtamerta; Australia-Jaava-Borneo noin vain aivan ylimalkainen sormensivallus maapallon suurimman meren yli. – Siellä sitä olisi suolavettä... Mutta hän ei tarkemmin

keskity tähän ajatukseen, hän miettii muita seikkoja kasvoillaan poissaoleva, hieman katkera ilme. (HA, 39.)

Kyseinen luku, josta edellinen lainaus on, on teoksen kerronnan kannalta poikkeuksellinen. Rakenteellisesti *Havukka-ahon ajattelija* on jaettu neljään päälukuun. Tämä ensimmäisen pääluvun neljäs alaluku on ensimmäinen romaanin muusta kerronnasta poikkeava jakso Huovisen kerronnassa, sillä tällöin kerronta tuntuu hidastuvan. Kyseisen luvun aikana lukijalle esitetään ensimmäisen kerran Konstan ajattelijapuolta ja tarvetta ottaa aikaa itselleen, itsensä sivistämiselle sekä halulle tietää asioista lisää. Kertoja haluaa kenties korostaa tätä puolta ja ajattelun merkittävyyttä Konstalle, jolloin kerrontakin ikään kuin hidastuu kuvailujen myötä ja keskittyy vain Konstan ajatuksiin. Oppikirjat antavat luvun alussa sysäyksen Konstan itsensä sivistämisen prosessille, mutta sen jälkeen hänen ajatuksensa lähtee pohtimaan aiheesta kumpuavia erinäisiä ajatelmia.

Konstalla on tarve hankkia lisää tietoa ja oppia uutta. Yksi syy Konstan halukkuuteen auttaa tutkijoita onkin heidän kirjatieonmääränsä ja välineistönsä. Konsta on äärimmäisen kiinnostunut helsinkiläisten tutkijoiden välineistä ja tehtävistä, ja hänellä itselläänkin tuntuu olevan halu ja palo luonnon tutkimiseen tieteellisesti. TOIMINNAN kehyksen kautta kuvataan, miten Konsta toimii ammattilaistutkijoiden välineiden kanssa. Hän ei onnistu osaamisensa ja tietojensa avulla vaan sattuman avustamana.

Hän [Konsta] laittoi pian [saksalaisen tiedemiehen Ojastolle antaman] kirjan takaisin laatikkoon. Harvinainen lempeydenpuuska valtasi hänet, kun hän ajatteli Ojastoa ja Kronbergiä sekä lääkäreitä, jotka jo poikasesta pitäen pääsevät selville, mitä kaikkea ihminen kantaa sisässään, ja elukat ja kaikki. Siinä turhat haaveet karisevat, päätteli Konsta.

Konsta otti mikroskoopin ja ruuvaili sitä. Hän asetti linssin alle puolukanlehden, mutta tottumattomana käsittelemään mikroskooppia hän ei aluksi nähnyt mitään. Kokeilemalla ja sattumalta vääntämällä oikeasta säätöruuvista hän sai kojeen asetetuksi niin, että alkoi näkyä vihreää. (HA, 141.)

Konsta saa tyydytettyä luonnontutkimisen haavettaan ja poltetaan viettämällä aikaa itseään kirjatieon määrää mitattaessa sivistyneempien maisterisihmisten parissa. Konstan konkreettinen luonnontuntemus saa rinnalleen kirjatieon, jolla hän pystyy taas tulevaisuudessa tuomaan itseään ja viisauttaan esille Havukassa. Myös se, että hän ylipäätään saa viettää aikaa ja keskustella itseään oppineempien miesten kanssa, nostattaa Konstan omanarvontunnetta ja ylemmyyttä Havukka-ahossa.

Konstan kirjallisen koulutuksen hankkiminen tulee esiin *Havukka-ahon ajattelijan* aikana useita kertoja. On olemassa seitsemän ”mysterivuotta”, joilta Konstan tarkkaa olinpaikkaa ei tiedetä varmaksi. Mysterivuodet toimivat teoksessa sekä motiiveina että luovat kerrontaan aukon. Rimmon-Kenan (1991, 162–164) kertoo, että aukot ovat tyypillisiä kertomakirjallisuudelle. Aukot voivat olla kertomuksessa keskiössä tai niiden rooli voi olla myös pienempi. Jotkut aukot täytetään tekstissä automaattisesti, mutta on mahdollista, että aukot jäävät lopussa avoimiksi. *Havukka-ahon ajattelijassa* aukot ovat tekstin tasolla, sillä aukot täytetään tekstin edetessä yhtä aukkoa lukuun ottamatta.

Teoksen edetessä seitsemän mysterivuoden lisäksi avoinna on, millainen Konstan koulutustausta oikeastaan on sekä se, kuka Konstan isä oikeastaan on. Konstan isään viitataan teoksen aikana, mutta hänen henkilöisyytensä jää piiloon. Hänen isänsä arvellaan olevan Riitu-muorin mökillä kesällä 1896 majoillut taidemaalari (HA, 119). Aukot ovat prospektiivisiä eli ennakoituja, sillä lukijalle tehdään selväksi aukkojen olemassaolo. Lukija tulee aktiiviseksi, kiinnostuneeksi tässä tapauksessa toistuvan aukon merkityksestä sekä todellisista tapahtumista. Seitsemän mysterivuoden ylle laskeutuu teoksen edetessä kiinnostava mielenkiinnon vyyhti, jota lukija rupeaa purkamaan aina lisätiedon tultua esiin. Lukija tehdään tietoiseksi siitä, että vuodet ovat merkityksekkäät, sillä muun muassa niiden avulla Konstan asema Havukka-ahossa on sellainen kuin se on: mystinen, huhujen täyttämä, arvostettu, omanlaatuisena mutta myös hieman hulluna pidetty.

Kyseiset vuodet toistuvat teoksessa useaan otteeseen, ja ne luovat aukon, joka täydentyy teoksen edetessä, kunnes lopulta lukija saa vastauksen. Mysterivuodet ovat esillä esimerkiksi silloin, kun Ukonkuivuuvaaran isäntä ja emäntä keskustelevat keskenään ja myöhemmin kysyvät Konstalta asiasta. Myös maisterit tiedustelevat teoksen lopulla asioiden laita Konstalta. Konstasta huhutaan monia asioita, eikä hän näe osakseen korjata huhuja. Konsta antaa ympäröiväitä ja kirjavia vastauksia, eikä lukija aina välttämättä tiedä, mihin uskoa. Kertoja korostaa mysterivuosien merkittävyttä, tietojen pirstaleisuutta ja levinneisyyttä, mutta korostaa myös, että toistaiseksi verho jää vielä raottamatta ikään kuin ennakkointina siihen, että verhoa tullaan kyllä raottamaan ja lukija saa tietää totuuden.

Mutta metsänhoitaja oli varma siitä, että Konsta oli puhunut totta. Anselmi Hokman Havukka-ahosta oli myös vakuutettu, että Konsta oli ollut mainittuina vuosina lossimiehenä jollakin Lapin monista virroista... Ukonkuivuuvaaran isäntä olisi vannonut silmänsä terään, että Konsta oli maisteri... Roopertti-niminen mies vihasi vieläkin Konsta-kersanttia kovana höykyttäjänä...

Mitä olisi pappi, tuomari tai poliisi tiennyt? Kukaan ei ole kysynyt! Mitä toisen ihmisten asioita utelemaan...

Konstan vaelluksen takavuosiin jää siten toistaiseksi hämärän kiehtova verho, yhtä ärsyttävä kuin punainen vaate sonnille. Ei siis voi vielä varmasti sanoa, onko Konsta roisto vai pelkästään Havukka-ahon ajattelija... tai häpeämätön valehtelija... (HA, 193–194.)

Mysterivuosien herättämä kuhina aikaansaa Konstassa ylpeyden tunnetta ja hivelee hänen egoaan, joten hän ei näe syytä korjata huhujen kulun oikeellisuutta. Konsta nauttii siitä, että hän saa olla esillä Havukka-ahossa, ja mysterivuodet ovat yksi lisämahdollisuus tähän. Konsta itse on lyönyt vettä myllyyn kertomalla erilaisia versioita vuosina 1917–1924 tapahtuneista asioista. Joissakin huhuissa Konstan väitetään hankkineen maisterin pätevyyden kyseisinä vuosina. ”– Tukkilaiivan perämies, se Severi, muuanna kesänä kertoi kellosepän sanoneen, että Konsta oli yhtenä keväänä humalaspäissään vilautellut lehtorinpapereita kirkolla” (HA, 119). Konstan puheet ovat hieman ristiriitaisia, sillä hän osaa liioittelun jalon taidon, ja välillä lukija miettii, onko pohjalla oikeastikin vahvempaa kirjallista oppineisuutta. ” – Ja koulut! Seminaarit! Niitä on ollut itässä ja lännessä, hääh, hääh, hääh!” (HA, 121.) Konsta on ovela ja pystyy puhelahjoillaan hallitsemaan muita ja käyttämään heihin valtaansa.

Konstan todellinen olinpaikka kyseisten vuosien aikana on lukijalle arvoitus läpi teoksen, kunnes lopulta kertoja täyttää aukon Konstan vanhan tutun Ooke Iso-Kilpukan avulla, jonka Konsta sattumalta kohtaa teoksen loppuvaiheilla. Kyseinen tuttava liittyy oleellisesti kyseessä oleviin vuosiin, joten on luonnollista, että hänen kauttaan lukijalle tuodaan ilmi Konstan todellinen menneisyys. Rajala nostaa esiin sen, että Konsta on tarkka tiedosta, jota hän kertoo muille. Hän säätelee informaatiota, eikä totuus hänen menneisyydestään tulekaan hänen kauttaan, vaan kertojan ja menneisyyteen liittyvän tuttavan lävitse. Näin lukija saa tiedon todellisesta tapahtumaketjusta paljon puhuttuina mysterivuosina. ”Konsta on viettänyt vaietut vuotensa aivan tapahtumaköyhää kämppäelämää Länsi-Lapin hökkelilylissä renkinä ja sekalaisia töitä tehden. Mutta omassa kentässään Konsta jatkaa salamielistä elämää.” (Rajala 2012, 36.)

Mieke Bal (2009, 157) muistuttaa siitä, että fokalisoijalla voi olla enemmän tietoa kuin henkilöllä itsellään. Näin on myös Huovisen romaanissa. Teoksen lopussa mysterivuosiin liittyvä aukko täytetään lyhyellä ja tiiviillä Konstan menneisyyteen liittyvällä analepsiksellä. Lukijalle paljastetaan, että Konsta on kyseisinä vuosina ollut Lapissa metsätöissä. Hänen ystävänsä Ooke Iso-Kilpukka lähti urakatöihin ja pyysi Konstaa mukaan, mutta Konsta

kieltäytyi. Ooke menestyi ja hankki omaisuutta, ja Konstaa harmittaa tämä edelleen, joten hän päätyy kertomaan ihmisille erinäisiä tarinoita kyseisistä vuosista paikatakseen rikkoutunutta ylpeudentuntoaan.

Niin kovasti se sapetti Konstaa, että hän ei mielellään puhunut tuosta ajasta, harmaasta ja yksitoikkoisesta. Mutta kun hän huomasi ihmisten mielenkiinnon mainittuja vuosia kohtaan, alkoi hän kertoa tarinoita ja sai niistä joltisenkin tyydytyksen. Niin hän eläytyi osaansa, että kavahti kun joku kyseli, uskoi itsekin jossakin olleensa... (HA, 203.)

Konstan pettymystä liennyttää kuitenkin se, että Ooke on menettänyt omaisuutensa ja on nyt vain ”sahaa viilaamassa kämpän laverilla... Missä ovat nyt autot, talot, moottoripyörät...” (HA, 203.) Kyseinen kohta voidaan sijoittaa Fludernikin NÄKEMISEN kehysten alle, sillä lukija pystyy tulkitsemaan teoksen aiempiakin tapahtumia Konstan mysteerivuosiä todistaneen henkilön kautta ilmi tulleen totuuden avulla. Kyseisenkaltaiset niin sanotut todistajakertomukset, joissa tarina välittyy todistajan kautta, voidaan luokitella yhdeksi osaksi Fludernikin NÄKEMISEN kehystä. Ooken kautta saadun tiedon valaisemana lukija pystyy siis suhteuttamaan ja arvioimaan Konstan käyttäytymistä ja suhtautumista kyseisiin vuosiin ja niiden synnyttämään kuhinaan hänen ympärillään. Mysteerivuoden antavat hänelle auktoriteettiaseman muiden silmissä ja vaikuttavat täten myös hänen käyttäytymiseensäkin.

Kuten aiemmin todettu, maisteritkin ovat saaneet vihiä Konstan mahdollisesta maisterin arvosta, joten maisteri Kronberg kysyy itsensä ja maisteri Ojaston puolesta Konstan olinpaikasta vuosina 1917–1924. Konstan reaktio on vahvan torjuva, ja hän toteaaakin, kuinka asia ei maisterille kuulu. Mutta maisterit ovat tyytyväisiä saamaansa reaktioon. ”Mutta Kronberg vilkutti yhtä hävyttömästi silmää Ojastolle, joka jo tiesi, että Konsta oli maisteri ja siis virkaveli...” (HA, 190). Maisterit siis heittäytyvät mukaan leikkiin ja antavat Konstalle hänen kovasti kaipaaman aseman tunnustettuna ajattelijana ja älykkönä.

3.2 Itseoppinut Konsta, kouluttautuneet maisterit

Lukijan oletuksena ovat luokka-asetat, joissa lehtolapsi, maalainen Konsta ja helsinkiläiset maisterit asetetaan vastakkain. Kun miettii Suomea ja luokkakajakoä vuosikymmeniä sitten, lukija voi vetää johtopäätöksen, että maistereiden perhetaustakin on oppinutta, vaikka varsinaista sukuselvitystä ei teoksesta löydykään. Konstasta tuodaan esiin tieto, että hän on

lehtolapsi, ja pohdinnat siitä, onko mystinen taiteilijaisä maksanut Konstan koulutuksen huhuttuun maisterisarvoon. Teoksessa nostetaan esille helsinkiläisten maistereiden koulutustausta ja vastaavasti Konstan itseoppineisuuden puoli. Kyseistä kouluttautumisen eroa tuodaan esille esimerkiksi siinä, kun Kronbergin ja Ojaston yhteydessä tuodaan ilmi heidän akateeminen arvonsa maistereina sekä puhuttelu sukunimien kautta. Kertoja puhuttelee toki Konstaa tittelimäisellä ”Havukka-ahon ajatteliija” -nimityksellä, mutta virallista, akateemista arvonimeä hänellä ei ole.

Lukijalle helsinkiläiset luonnontutkijat, herrat, esitetään monesta eri näkökulmasta ennen kuin he itse varsinaisesti tulevat mukaan kertomukseen. Kerronnallisesti toisen pääluvun ensimmäinen alaluku on siis myös poikkeuksellinen. Nuoret kalamiehet, ylioppilaat, jotka ovat tuomassa heille tavaroita, toimivat tarkastelijoina ja tiedon välittäjinä. Romaanin toisen pääluvun ensimmäinen alaluku, jossa Konsta ei esiinny ollenkaan, on kerronnan kannalta oleellinen, sillä tällöin kertojalla on mahdollisuus valottaa lukijalle maistereiden tutkimusta ilman Konstan mielipidettä ja suhtautumista. Tässä muusta kertomuksesta poikkeavassa hypodiegeettisessä kertomuksessa aktivoituu erilainen NÄKEMISEN kehys ilman Konstan myötävaikutusta. Maistereista saadaan tällöin objektiivisesti käsitys ja heitä taustoitetaan, sillä ylioppilaat tietävät heistä jotakin, joka halutaan välittää lukijoille. Ylioppilaat toimivat myös Konstan tunnustelijoina, sillä Konsta tapaa heidät ennen kuin hän menee tapaamaan maistereita. Tämä kaksinkertainen maistereiden lähestyminen kerronnan keinoin korostaa heidän merkityksellisyyttään Konstalle. Kerronnallisesti muista poikkeavia kohtauksia ovat myös Konstan ja Mooseksen juopottelu, joka tulee lukijan tietoisuuteen Mooseksen vaimon kuulo- ja näköhavaintojen pohjalta (HA, 56), sitä seuraava kohtaus, jossa juopunut kaksikko tulee lukijan näkösalille rantapusikossa, jossa he tarkkailevat ylioppilaita sekä heidän uudelleen katoamisensa ja esiin tulemisensa (HA, 63). Lähestyvät tapaukset saavat teoksen alkupuolella lisätehoa ja tuovat ilmi sitä, että Konstan elämässä on tapahtumassa muutos. Kertoja ottaa Konstaan kyseisissä kohtauksissa etäisyyttä ja katsoo tilanteiden kehittymistä ympäristöstä käsin. (Rajala 2012, 41–42.)

Teoksessa esiintyvä oppineiden helsinkiläisten maistereiden ja maalaisen Konstan suhde näyttäytyy lämpimänä, toisia arvostavana sekä tasa-arvoisena erilaisista taustoista huolimatta läpi teoksen. Aluksi Konstassa tosin on havaittavissa varautuneisuutta, kun hän löytää tutkijoiden leirin: hän jää tarkkailemaan heitä hetkiseksi ollakseen varma näiden pätevyydestä ja viisaudesta. Etäältä katsoessaan Konsta havahtuu siihen, että hän tosiaan voi oppia maistereilta. ”Konsta alkoi lämmetä. Ne voivat hänellekin opettaa tutkintakeinoja.”

(HA, 89.) Hän on nopeasti vakuuttunut maistereiden toiminnasta. ”Konsta katseli kuusen havujen lomasta silmät pyöreinä kiinnostuksesta. Näiden täytyi olla mielenkiintoisia miehiä! Huijareita ne ei ole!” (HA, 90.) Epäluuloisuus ja maistereiden kunnollisuuden varmistaminen johtuvat myös varmasti siitä, kun Konstan ensimmäinen reaktio Pessin kirjeeseen, jossa hän saa mahdollisuuden päästä apulaiseksi maistereille, on ”kovinkin innostunut. – – Jokohan saisi vihdoinkin nähdä oikeita tutkijoita.” (HA, 27.) Konstan odotuksensa ovat korkealla, joten hän ei halua pettyä.

Ammattimaisesti luontoa tutkivat maisterit saavat Konstan täysin hurmioon ja lopulta tulemaan esiin piilopaikastaan. Kyykittyään aikansa kuusten takana hieman etäämmällä Konsta päättää mennä tekemään tuttavuutta maistereiden kanssa. Kertoja vahvistaa Konstan tuntemaa paloa ja halua tutustumiseen epäsuoran esityksen keinoin, jolloin hän tuo Konstan tuntemuksia esiin. ”Konsta oli haltioissaan kuusen takana. Hänestä tuntui, että kokonainen ihmisikä vietettynä tuollaisten miesten seurassa olisi liian lyhyt aika.” (HA, 92.)

Konsta myös haluaa todistaa pätevyytensä fyysisen jaksamisen muodossa, ja siinä tulee esiin hänen konkreettisen osaamisensa puoli. Konsta kokee tarpeekseen ylpeillä taidoillaan ja käytännön tietämyksellään osoittaakseen, että hän on pätevä. Maisterit ovat hieman epäileväisiä sen suhteen, selviääkö Konsta poikueiden ampumisesta ja tarvitseeko tämä avukseen koiraa. Konsta on kuitenkin varma osaamiskyvyistään. ” – Mitenkähän selviän heistä? Kepillähän niitä hutkii sellaisia piipertäjiä.” (HA, 97.) Konstalla riittää itseluottamusta.

Maistereiden ja Konstan välisen suhteen mutkattomuutta edesauttaa se, että maisterit ovat kansanomaisia, eivät liikoja tärkeile puheillaan, tekevät tutkimusta taivasalla ja teltassa keskuspaikkaa pitäen sekä suhtautuvat Konstaan mutkattomasti (Rajala 2012, 43). Oppiminen ja tiedon jakaminen eivät tapahdu vain maistereilta Konstalle, vaan myös Konstalla on arvokasta, käytännön toimintaa koskevaa tietoa jaettavaan.

Reppu ja teltta tulee vain Konstan taakaksi. Konsta tiesi, ettei telttaa tarvita, koska matkan varrella on monta taloa. Ojasto oli tämän kuullessaan taipuvainen jättämään teltan pois varusteista. – – Hän ja Kronberg eivät mielellään ota isoja taakkoja, kun heidän on tehtävä muistiinpanoja, kerättävä kasveja ja tutkittava maastoa. (HA, 101–102.)

Samassa tulee esiin myös tehtävien ja tietämyksen jakaantuminen: Konsta tietää käytännön asiat, kun maisterit hoitavat teoreettispohjaisen tutkimispuolen. Konsta vastaavasti antaa aluetietämystä ja on kontakti lähiympäristöön. Se näkyy myös siinä, kun maisterit ja Konsta

vaeltavat juna-asemalle. Konsta kulkee edellä, ja maisterit analysoivat jälkiä perässä tullessaan. Konsta siis eräopasmaisesti johtaa tietä maistereiden analysoidessa ja tutkiessa, mitä luonto pitää sisällään. Vastapalkaksi Konsta saa muun muassa maisterien vaa'an, pääsee näkemään oikeita tutkimisvälineitä sekä toteuttamaan omaa luonnontutkimisen haavettaan. Roolien jakaantuminen on kuitenkin hyvin ennalta arvattava ja oletettu, sillä maalaisväkeen kuuluva Konsta hoitaa luonnosta hakemisen ja etsimisen, kun taas maisterit analysoivat löydöksiä ja hoitavat tutkimisen, joka vaatii tietoa, tarkkuutta ja yksityiskohtiin paneutumista.

Vaikka Konsta on maistereille apulainen, joka tekee kaiken ”likaisen” työn ampumalla tarvittavat linnut, hän on tasavertainen porukan jäsen. Maisterit opettavat Konstalle, kuinka lintu nyljetään oikeaoppisesti, mutta Konsta on se, joka hoitaa lintujen hankkimisen. Konsta on innoissaan voidessaan opettaa maistereita luonnon avulla, sillä vaihtokauppana hän oppii itsekin lisää teoreettisemman puolen asioista. Tutkijoiden satunnaisesti käyttämät latinankieliset nimitykset tuovat vastakohtaisuutta Konstan maanläheiselle kielenkäytölle.

– Carex pilulifera, murahti Ojasto hajamielisesti.

Konsta teroitti kuulonsa äärimmilleen. – Mitä sanoi tuo mies?

– Deschampsia flexuosa, steriili korsi! Puheli Ojasto itseksensä.

– Se on velho, parasta lajia! rimastui Pyökkänen kuusen takana. – Oikein teki Mooses kun kirjeen kirjoitti. (HA, 91.)

Maisterit ovat jo tutustumisen alkuvaiheessa hyvin tyytyväisiä Konstaan sekä tämän tekemän työn laadun että luonteen suhteen.

Maisterit juttelivat hiljaa Pyökkäsestä ja hänen avuistaan. Ojasto oli pannut tyytyväisenä merkille, että Konsta oli yhtenä päivänä ampunut puolet tarvittavista linnuista, ja näihin sisältyivät vaikeasti löydettävät riekot. Ruoka oli ollut hyvää ja tulisi ilmeisesti sitä olemaankin. Pyökkänen tunsu hyvin seudun metsät ja pystyi antamaan arvokkaita neuvoja. Linja-arvioimisen kannalta oli varmaankin eduksi Pyökkäsen paikallistuntemus. Kronberg myönsi kaiken tämän todeksi, mutta sen lisäksi hänellä oli muita syitä pitää Pyökkäsestä. Kuten edellä on mainittu, vihasi Kronberg imeliä eleitä ja epämiehekästä lässytystä –. (HA, 137.)

Erityisesti Konsta ja Kronberg lähentyvät ja kokevat sielunveljeyttä. Miehet tutustuvat vähitellen, kun nämä viettävät aikaa usein kahdestaan Ojaston uurastaessa yömyöhään töiden parissa. Kronbergiä miellyttää Konstan konstailemattomuus, ja Konsta pitää Kronbergiä älykkäänä ja hienona miehenä. Kronbergistä tuodaan esille myös hieman

konkreettisen oppimisen ja osaamisen puolta, sillä hänen armeijankäyntinsä mainitaan samalla, kun tuodaan esiin aukko Konstan tiedoissa.

Tämän oivalsi myös Konsta Pylkkänen ja vahvistui uskossaan, että Ruuperi on miesten parhaita.

— —
Konsta kysyi muun muassa, mikä Kronberg oli sotilasarvoltaan. Kronberg oli ollut kapteeni ja komppanianpäällikkö, ja hänen arvonsa nousi huikeasti Konstan silmissä, sillä niin paljon kuin Konsta tiesikin erilaisista asioista, ei hän oikein ollut selvillä sotilasarvoista. (HA, 133, 135.)

Vaikka Konsta on kiinnostunut ja hurmioitunut maistereiden työstä ja heidän kyvystään tutkia luontoa monesta eri näkökulmasta, hän kuitenkin myös kyseenalaistaa joitakin heidän tekemiään asioita eikä ota kaikkea suoraan vastaan. Esimerkiksi Ojaston henkisen vapautumisen, alastonuinnin, jälkeen Konstan mielessä pyörii valvoessa ”– – olikohan Ojasto pösilö? Niin tasainen mies päältäpäin, mutta nyt alasti roikotti tuollaisessa myrskyssä...” (HA, 135.) Konsta ei siis purematta niele kaikkea, mitä maisterit tekevät, vaikka hän toki maistereiden uutteruutta ja tietomäärää arvostaakin.

Vaikka Konsta on tottunut ja vanha eränkävijä, joka tuntee luonnon kuin omat taskunsa, hänellä on haave oppia lisää luonnosta. Ihmiselämä on jatkuva oppimisprosessi, eikä se oppimisprosessi koskaan tule valmiiksi tai täysin täytetyksi (Koulutuskeskus Salpaus). Konstakin haluaa täydentää tietämystään ja saada tiedoilleen kirjallista pohjaa. Usein huhujen ympäröimän Konstan asemaa tutkimuksissa spekuloidaan Havukka-ahossa, ja Konsta saa jälleen paistatella valokeilassa muiden keskellä. Konsta liioittelee osaansa tutkimuksissa vahvistaen samalla omaa ennestäänkin vahvaa egoaan muiden maalaisten silmissä. Tässä tulee esille samalla myös oman tietämisen vahvistamista. Kyseisessä kohdassa kuuluu voimakkaasti Konstan ääni, ylpeys ja itsetietoisuus, jotka kertoja välittää lukijalle suoran esityksen keinoin.

– Resitentin luvalla ammun metsäimme lintuja. Nämä kun minulle kirjoitti talvella, nämä Helsingin maisterit, niin tein anomuksen postissa resitentille. Ihmeeksi se hallitus sen kuukauvessa käsitteli ja etuskunta vahvisti ja toukokuussa tuli minulle lupa. Olen asiantuntijana näille maistereille ja tutkin, onko linnunpojissa yliluonnollisuutta kuten kapia ja lapamatoja. (HA, 125.)

Konstahan oikeasti saa mahdollisuuden apulaisen osaan ystävänsä kautta vain hieman ennen maistereiden saapumista, ja hänen tehtäviinsä kuuluu metsästäminen, kalastaminen sekä muut tavalliset apumiehen hommat. Konsta kuitenkin nauttii saamastaan huomiosta, eikä hän malta olla liioittelematta. Hänet valtaa ajoittain Havukka-ahossa liioiteltu itsevarmuus

ja -luottamus. ”Kyllä hän on siinä velho kuin ylioppilaskin! Ja saapi olla tolkku tohtorikin, jos hänet aikoo sortaa matalaksi.” (HA, 81.)

Humoristisen piirteen Konstan tiedonhalulle ja -nälälle tuo pyymetsojen ampuminen. Konsta tulee ampuneeksi kaksi aikuista lintua, mikä oli äärimmäisen kiellettyä. Hän huomaa linnuissa jotain erikoista, mutta ei tunnista lajia, joten hän hankkiutuu niistä eroon viemällä ne Pessin perheelle. Konsta selittelee tekoaan itselleen ja maistereille toteamalla, että ”[o]li pakko ja velvollisuus ampua, kun ne näytti melko raihnasilta! Täytyy sitä sen verran riistakannan kohtaloa helpottaa, että ammutaan ruttoset ja halvatut pois seasta...” (HA, 165.) Ojaston tajutessa löydön olevan historiallinen, Konsta muuttaa puheitaan: ”Minä heti arvasin nämä ylikuonnollisiksi eläjiksi ja laskin hauliparvet täkkälihaksiin” (HA, 169).

Se, että Konsta selittelee ampumistaan lintujen ruttoisuuteen vetoamalla, kertoo koulutuksen puutteesta, sillä oppinut ihminen ei sekoita asioita kyseisellä tavalla. Kouluttautunut henkilö olisi tunnistanut lintujen poikkeavasta ulkonäöstä, että niissä on jotain erityistä eikä olisi väittänyt niiden olevan vain ruttoisia yksilöitä. Konsta tekee siis tietämättään arvokkaan löydöksen, mutta maisteri Ojasto tunnistaa sen Konstan reppuun jääneistä sulista. Maisterit lupaavat Konstalle tästä arvokkaasta löydöksestään mainetta ja kunniaa. Konsta on kuitenkin onnekkaasti saavuttanut itselleen muiden silmissä luonnontutkijan aseman. Konsta siis vahvistaa minäkuvaansa tietäjänä luonnon tutkimisen haaveen kautta.

Konsta alkoi kertoa asiaa, joka pani Ojaston höristelemään korviaan. Konsta näet väitti, että uroslintu oli eilen soinut kannon päässä. Se oli naksuttanut nokkaansa kuin metso, mutta tavallisen metson soidinsihinän sijasta se olikin viheltänyt kuin pyy ja lopuksi visertänyt. Naaraslintu oli taas vuoroin kotkottanut koppelon lailla, vuoroin viheltänyt ja visertänyt.

– Aivanko totta? innostui Ojasto eikä huomannut Kronbergin kulmakarvojen asentoa...

– Me ollaan jouvuttu tosiasian eteen, kun näin kerron! sanoi Konsta jäykästi.

– Kahtokaahan; minun sanani on ensimmäistä tietoa, kun puhellaan pyymetson elämästä korvessa. Tässä on totuus!

– Tuntuu aivan uskomattoman hyvältä ollakseen totta, epäili Kronberg.

– Eikä tunnu! väitti Konsta ja virnisteli toisten selän takana. (HA, 169–170.)

Konstan itseluottamuksen, itsetietoisuuden ja omanarvon tuntemisen puolet nousevat esiin pyymetsojen kohdalla. Alun hämmennyksen jälkeen Konsta esittää tienneensä asioiden oikean laidan koko ajan. Hän myös pistää oman lisänsä lintujen tuntomerkkeihin, kun Ojasto kyselee tietoja linnuista. Ojastosta nähdään hyväuskoinen puoli Kronbergin ollessa jyvällä jutun todellisesta juonesta.

Kertoja on kuvaillut teoksen aikana niin Konstaa kuin maistereitakin lintumaailman kautta, joten on osuvaa, että lopullinen kahden eri maailman yhdistyminen tapahtuu historiallisen ja poikkeuksellisen lintulöydöksen kautta. Maalainen Konsta on se, joka löydöksen ampuu, mutta maisterit ovat niitä, jotka tunnistavat löydöksen historialliseksi. Kyseisessä tapauksessa kietoutuvat yhteen sekä kirjaoppineisuus kuin konkreettinen luontotutemus. Samalla tulee esiin myös pientä yhteiskuntakriittisyyttä, sillä maalainen Konsta on se, jonka ansiosta historiallinen lintulöydös ja sen ympärillä oleva kuhina lähtevät liikkeelle. Tosin on huomioitava, että ilman maistereiden tietämystä löydös olisi jäänyt tunnistamatta. Viimeistään tämä historiallinen löydös asettaa maisterit ja Konstan samalle viivalle, koska tällöin tehdään lopulliset sinunkaupat. Fiktiivinen pyymetso on Liukkosen mukaan vertauskuva ja uuden ajan enne aivan kuin Konsta Pylkkänenkin, joka on jätkän ja herran risteytys. Pyymetson löytämisen riemussa maisterit ja Konsta tekevät sinunkaupat, jotka ovat kädenojennus yli yhteiskuntaluokkien. Konsta ei huomaa sanoa omaa etunimeään, koska hänen yhteisössään sinunkauppoja ei tavallisesti tehdä. (Liukkonen 1997, 25.)

Konsta innostui ja matki hänkin teeren laulua. Vaikea sanoa, kumman esitys oli parempi. Kronberg kävi tuomariksi. Hänen mielestään Konsta suhahteli ilmeikkäämmin, kun taas Ojasto kujersi uskottavammin. Kilpalaulannan jälkeen Ojasto sanoi Konstalle, että hän on Matti, ja se on lyhyt nimi. Kronberg kertoi olevansa Putte. Ja Konsta tietysti Konsta, vaikka se jäi häneltä vahingossa sanomatta...” (HA, 170.)

Itseoppinut Konsta on ollut Havukassa yksin viisaiden ajatustensa kanssa, joten hän kokee saavansa tutkijoista vihdoin kaltaistansa älykästä seuraa. Hän voisi viettää koko loppuelämänsä heidän seurassaan pohtien luontoa ja sen eri puolia. Konstan kiintymyksestä näihin herroihiin kertoo erohetkellä tapahtuva Konstan herkistyminen: Konstalla olisi ollut vielä paljon opittavaa. ”Konsta mieli meni vähän haikeaksi, kun aseman ensimmäiset rakennukset hämöttivät metsän läpi. – Eiköhän käännytä ja painella vielä ratavartta pitkin Ouluun, hän ehdotti. – Siinähan täällä on vielä kaksi viikkoa entisen lisäksi yksin tein!” (HA, 204.) Kokemus maistereiden kanssa ja heidän tietonsa vaikutuspiirissä on ollut Konstalle arvokas ja ainutlaatuinen, eikä hänellä ole varmuutta, milloin kyseisenkaltainen mahdollisuus toistuu – jos on edes toistuaikseen.

3.3 Konsta maalaisten ja kaupunkilaisten väliinpuotoajana

Puhuminen maalaisista ja kaupunkilaisista on sallittavaa kohdallani, kun käsittelen 1950-luvun vaihteeseen sijoittuvaa teosta. Nykypäivänä kyseiset nimitykset ovat arvottavia, mutta koen, että voin käyttää niitä, koska muutamissa lähteenä käyttämissäni teoksissakin puhutaan kyseisestä kahtiajaosta. Kahtiajako sekä erottelu maalaisiin ja oppineisiin kaupunkilaisiin on löydettävissä Huovisen teoksesta esimerkiksi siinä käytetyn kielen kautta. Konstan maalaisuus tulee esille hänen käyttämänsä kielen mukana, kun kontekstina on 1950-luvun vaihteen Suomi. Hän puhuu yleiskielisyyden seassa jaksoittain Kainuun murteella, joissa Kronberg kääntyy ”Ruuperiksi”, tuberkuloosi ”tuperkeliksi”, liseniaatit ”lissenseiksi” ja agronomi ”akranoomiksi”.

Puhesuomi on edistynyt valtavasti ajoilta, jolloin murteita pidettiin vain kirjakielen turmeltuneina muotoina. Näin oli 1800-luvulla, jolloin puhdasta kieltä edusti vain kirjakieli, jota tuettiin puhekielenä. Vielä 1950-luvullakin arveltiin rohkeasti, että murteet tulevat jatkamaan alkanutta yleiskielisyyttä, jolloin kirjakielinen puhekielen malli tulisi myös yleistymään alempien sosiaaliryhmien kaupunkipuhekielessä. 1950-luvulta eteenpäin tultaessa murteiden arvostus on kuitenkin lisääntynyt, eikä varmuutta murteiden yleiskielistymisestä ole. (Paunonen 1996, 211, 225.)

Kirsti Mäkinen (1998, 68–69), on käsitellyt suomalaisten kieltä esseessään ”Miksi ’akraarisille’ arvoille nauretaan?” ja tullut siihen tulokseen, että ”[s]uomalainen leimaa mielellään toisen suomalaisen käyttämän kielen ’vääräksi’”. Hän korostaa toisen murrealueen paremmuutta verrattuna toisen huonommuuteen. Hänen mukaansa taustalla on halu osoittaa oma sosiaalinen paremmuutensa toiseen verrattuna sekä tehdä pesäeroa rahvaaseen ja osoittaa oma kouluttautuneisuus. 1800-luvun taustat sosiaalisen nousun merkeissä nousivat esiin haluna nolata toinen ja moittia toisen puhetta ja käytöstä. Erityisesti länsirannikon puhetta, länsimurteita, pidettiin parempana ja arvokkaampana, kun taas vastaavasti savolaismurteita ei arvostettu ollenkaan. Esimerkiksi hän nostaa presidentti Urho Kekkosen, joka häivytti puheestaan kainuulaisuuden, kun vastaavasti taas Mauno Koiviston turkulaisuus kuuluu hänen puheessaan. Kyse on täten myös uskottavuusongelmasta.

Havukka-ahon maalaiset voidaan luokitella tähän alempaan sosiaaliryhmään, joka käyttää murretta ja erityisesti Mäkisen korostamaa savolaismurretta. Tämä taas tukee sitä, että Konsta ei voi täysin kuulua ylempään sosiaaliluokkaan. Veikko Huovinen on maininnut, että

hän suunnitteli pitkään, millaisen kielen hän Konstalleen luo, sillä romaanin kieli huolestutti häntä. Huovinen on todennut: ”Käsitykseni mukaan kirjakieli on tässä yhteydessä liian elotonta ja taas pelkkä murre liian pitkäjäykkistä, murreseanaa käyttäen mälkytystä.” (Seppälä 1992, 98.) Huovinen on luonut tasapainoisen kokonaisuuden murreseanojen käytölle sekä yleiskielisyydelle. Murreseanat yleiskielen lomassa elävöittävät tekstiä. Myös tässä tulee esiin Konstan kahteen maailmaan kuuluminen, sillä hän elää sekä murremaailmassa, joka vielä 1950-luvulla voitiin laskea alemmpiluokkaisten kieleksi, että yleiskielisyydessä, sillä hänen puheissaan esiintyy myös sitä puolta.

Teoksen kieli on yleiskielistä, mutta kun Konsta on tapahtumien keskiössä ja hänen puhettaan tuodaan ilmi joko suoran, epäsuoran tai vapaan epäsuoran esityksen muodossa, puheeseen tulee mukaan Kainuun murretta. Murteen käyttö on monin paikoin maltillista, yksittäisten sanojen mukanaan tuomaa maustetta puheeseen, mutta on myös kohtia, jolloin murre kuuluu voimakkaasti läpi. Erityisesti kun Konsta on humalassa, hänen murteensa voimistuu, kuten myös hänen luonteensa piirteet esimerkiksi oveluuden ja maaperän tunnustelemisen suhteen voimistuvat. Näin käy esimerkiksi silloin, kun Konsta kohtaa ylioppilaat ja esittää heille hieman humalapäissään tyhmempää kuin on, jotta hän pääsee kärryille heidän sivistyksen tasostaan.

– Taijatte olla sieltä yliopistoseminaarista? – Ole teuhaamatta Mooses, kun minä puhun, älyätkö! – No vieläkö ne rohvessorit on samanlaisia kuin ennenvanhaan? Kuulkaahan, onko siinä perrää, että ne on ärhäköitä läksynkyselyssä, ärhäkömpiä kuin lyseoissa? Ettehän tykkää pahaa jos kyselen? (HA, 69.)

Kontrastia Konstan puheelle ja murteellisuudelle tuo maistereiden käyttämä yleiskieli. Konstaa kohtaan esiintyy paikoin teitittelyä ja täten arvon osoittamista. Konstahan pojittelee maistereita useaan kertaan, joten Konstan teitittelyminen ja paikoin sukunimeltä puhutteleminen maistereiden toimesta on huomionarvoista. Se osoittaa kohteliaisuutta, oppineisuutta ja pidättyneisyyttä, jota sivistyneet maisterit ovat itseensä imeneet.

– No, mitäs Pylkkänen tekisi, jos Pylkkäsellä olisi valta ja voima? kysyi Kronberg ovelasti.

– –

– Kieltämättä! myönsi Kronberg vakavasti. – Mutta mitä te tekisitte nykyisille vallanpitäjille ja vartijoille?” (HA, 160–161.)

Osaltaan kyseisenkaltaista korrektia puhetta voi selittää se, että Konsta on suunnilleen samaa ikäluokkaa – ellei jopa hieman vanhempi kuin maisterit. Kenenkään heidän ikää ei kerrota

romaanissa suoraan, joskin mainitaan, että Ojasto on maistereista vanhempi (HA, 60). Konstan iän voidaan päätellä olevan viisissäkymmenissä, sillä teoksessa mainitaan, että ”hänen elämänvirtansa olikin itsepäisesti polveillut kymmeniä vuosia kuusikkoisissa ryteiköissä ja korahtelevissa suoviemäreissä” (HA, 20) sekä tuodaan ilmi, että Konstan isästä puhutaan edelleen puolen vuosisadan päästä (HA, 121). Konstan isään viitataan teoksessa ja mainitaan myös vuosiluku, joka puoltaa sitä, että Konsta on teoksessa viisissäkymmenissä. ”Sen [Konstan] isäksi väittävät sitä taitemaalaria, joka yheksänkymmentä kuusi kesällä maalaili. Isähän tuo joskus kertoili, miten taitemaalari, sellainen tulinen mies, kesäöinä asuskeli Riitun mökillä.” (HA, 119–120.) Konstan menneisyyden tuttavan Ooke Iso-Kilpukan, joka toimii avainasemassa Konstan mysteerivuosien avaajana, mainitaan olevan ”noin kuusikymmenvuotias honkautunut ukko” (HA, 202), joten Konstan voidaan olettaa olevan samaa ikäluokkaa.

Antti Eskola on tehnyt tutkimuksen, jossa hän on tutkinut muun muassa kaupungin ja maaseudun eroja, yhteiskunnallisia vastakohtaisuuksia sekä ristiriitaisuuksia ja ennakkoluuloja. Tutkimus on saatu valmiiksi vuonna 1963, joten se palvelee hyvin tarkoituspäätäni, sillä se sijoittuu lähelle sitä aikaa, jonne *Havukka-ahon ajattelija* tapahtumiltaan sijoittuu. Tutkimuksen perusideana oli, että maalaisten ja kaupunkilaisten välillä ei ole jyrkän vastakkaisia suhtautumisia, ja molemmat tuntevat vetoa toisiansa kohtaan (Eskola 1965, 19). Tutkimuksen mukaan

maalaisten ja kaupunkilaisten välisten suhteiden kannalta, on sanottava, että muihin yhteiskunnallisiin kuiluihin ja vastakohtaisuuksiin verrattuna kaupunkilaisten ja maalaisten välinen ristiriita ei näytä suinkaan kaikkein suurimmalta. – – Maalaisten ja kaupunkilaisten väliset suhteet ovat pääosaltaan eri ulottuvuudella kuin yhteiskuntaluokkien tai sosiaalisten kerrostumien väliset suhteet. (Eskola 1965, 54.)

Maalaiset ja kaupunkilaiset olivat yhtä mieltä siitä, että kaupungissa on helpompaa saavuttaa erilaisia aineellisia tavoitteita ja hyvinvointia, kun vastaavasti maaseudun nähdään olevan turvallisempi ja varmempi elinpaikka (Eskola 1965, 56–57, 64–68). Maalaiset nähdään rauhallisina, vieraanvaraisina ja oikeudenmukaisina, kun kaupunkilaisten vahvuuksiksi lasketaan kohteliaisuus, rohkeus ja vähäisempi huolimattomuus. Huovisen maalaiset ovat rauhallisia ja vieraanvaraisia, kun helsinkiläiset maasterit ovat kohteliaita ja huolellisia. Tämä huolellisuus näkyy erityisesti Ojaston tarkassa ja yksityiskohtaisessa työskentelyssä. Maalaisten ja kaupunkilaisten välillä on kuitenkin ennakkoluuloja, pintapuolista epäilyä sekä epäjohtonmukaista suhtautumista (Eskola 1965, 178).

Oppineisuuden eri tasoa maalaisten ja kaupunkilaisten välillä tuodaan esiin esimerkiksi kirjoitustaidon merkeissä. Konstan lisäksi kirjoitustaidon vajaavaisuutta on nähtävillä myös Konstan kaverin Mooses Pessin Konstalle lähettämässä kirjeessä, jossa Pessi kertoo mahdollisuudesta työskennellä maistereiden kanssa. Samalla mukana on myös maalaisten suunnalta tulevaa kriittisyyttä ja asenteellisuutta oppineita herroja kohtaan, kun Pessi tuo esiin maistereiden höynäyttämisen mahdollisuuden. ”Tule täne ne haluaa päiväläisen ja ne maksaa viisisataa päivästä turhasta työstä – – tule ota rahat pois herroilta. – – tule ota rahoja heroilta.” (HA, 27.) Kyseisestä kirjeestä saadaan kuva, että kyseiset maisterit ovat typeriä helsinkiläisiä, jotka tarvitsevat apua hyvään hintaan aivan turhanpäiväiseen työhön.

Mooses Pessi ei siis arvosta maistereiden tietomäärää ja oppineisuutta, vaan suhtautuu helsinkiläisiin tutkijoihin hyvin epäillen. Kirjeen lisäksi tämä tulee myös myöhemmin esiin sadatteluna, kun hän näkee maisterin työssään. ”Vihaisesti paiskasi Mooses sätkänsä ruohikkoon ja jurnutti eukolleen: – Voi pirunpaska kitalaessa! Herrat oli heinänteossa! Yhen heinän löysi peltipurkkiin... Siinä lehmällä turpa molskaa kamalalla tavalla! Hulluja, hulluja, hulluja...” (HA, 114.) Mooses Pessin suhtautuminen kaupunkilaisiin – ja erityisesti Kainuussa oleviin maistereihin – eroaa siis hyvin vahvasti Konstan suhtautumisesta heihin. Pessin mielestä maisterit ovat haihattelijoita.

Puheen tasolla maalaiset puhuvat monesti herroista ja osoittavat heidän läsnä ollessaan kunnioitusta esimerkiksi teitittelemällä, kun Konstan suhtautuminen taas on mutkattomampaa ja maanläheisempää. Herrainpelkoa on esillä esimerkiksi silloin, kun Pessi perheineen säikähtää pyhäamuna pihaan tulevia maistereita, jotka ovat tulossa kiireellä katsomaan, onko historiallinen lintulöydös vielä koskemattomana heidän hallussaan, sillä Konsta oli antanut linnut heille. Pelko hälvenee tilanteen kulun selvittyä ja lintujen löydyttyä.

– Vieläkö ne linnut ovat tallessa, jotka Pyökkänen teille eilen toi? kysyi Ojasto. Emäntä säpsähti ankarasti. Nurkan takaa ilmestynyt Mooses oli myös vakava. Molemmat varmaan tunsivat samalla tavalla kuin varastetun tavaran kauppias, jonka myymälään saapuu poliisi. Näytti pahaenteiseltä, että Helsingin herrat olivat tulleet etsimään Konstan ampumia lintuja puoli kuudelta pyhäamuna.

– Ka mistäpä minä... Mooseshan se, koetti emäntä kierrellä.

– Sanokaa pois, emäntä, suostutteli Kronberg. – Ei tästä teille rapsuja tule!

– Tuonneko lie Konsta ne luhtiin jättäny vai kuka lie ollut...
--

Mooses Pessikin käsitti, että vaara oli nyt ohi. (HA, 166–167.)

Myös Konstalla on tutustumisen alkuvaiheessa ennakkoluuloja maistereista, sillä hän arvioi maistereita analysoimalla heitä heidän ulkonäkönsä ja uutteruutensa kautta. Konsta on alun mietintöjensä jälkeen hyvin myötämielinen ja ymmärtäväinen maistereiden innokkuuden ja täsmällisyyden suhteen. Tämä kertoo myös henkilökohtaisesta halusta oppia ja omaksua lisää tietoa itseensä.

Hän näki, kuinka Ojasto heti rannalle astuttuaan kumartui maan puoleen kuin koira, joka on saanut vainun riistasta. Mutta toisella tavalla kuin Mooses katseli Konsta Ojaston puuhia. Sillä tuollainenhan pitää luonnontutkijan ollakin, innokas ja heti nenä maassa eikä mikään pinnari. Kuka ties löytyy joku hyötykasvi, mikä kivikautisilta on unohtunut metsän peittoon. Jos löytyy sellainen kasvi, joka parantaa tuperkelin, niin se koituu koko ihmiskunnalle siunaukseksi. (HA, 116.)

Konsta miettii myös maistereiden etunimiä ennen sinunkauppoja. Vaikka Konsta karistaakin maistereiden kohdalta herroittelun pois, hän pohtii aluksi heidän herramaisuuttaan. *Havukka-ahon ajattelijan* herroittelu syntyy myös pelkistä sukunimien käytöstä, sillä maisterit esiintyvät teoksella pitkän aikaa vain sukunimeltä. ”Ruuperi ja Ojasto? Entäs etunimet? Kuka heistä tietää...” (HA, 111.) Konsta kunnioittaa maistereita ja puhuttelee näitä herroina, mutta hän myös pojittelee maistereita ja kohtaa heidät tasa-arvoisina, kuten myös maisteritkin hänelle tekevät. Näin ollen erilaiset maailmat myös tulevat lähemmäs toisiaan: maistereiden oppinut tietomaailma ja Konstan konkreettinen luontomaailma.

Teoksessa ei tule suoraan kerrottuna esiin asenteita, aatteita tai suhtautumista kansan ja herrojen suhteeseen, vaan ne välittyvät henkilöiden ajatusten ja reaktioiden kautta. Teoksen kirjoitus- ja julkaisuajankohdan maailmanpoliittiseen tilanteeseen lukijan konstruoima teoksen sisäistekijä ottaa kantaa nostamalla kyseisiä teemoja esiin Konstan ajatuksissa ja esimerkiksi Konstan ja Kronbergin välisten keskustelujen kautta. Konstan henkilöhahmon ajatusten kautta tulee esiin siis teoksesta konstruoidun sisäistekijän suhtautumista esimerkiksi sotaan, yhteiskunnallisiin asioihin ja maailman tolaan. Teoksesta on löydettävissä luokkajako maalaisiin ja kaupunkilaisiin (Eskola 1965, 36), mikä näkyy esimerkiksi maalaisten epäluuloisena ja arvottavana suhtautumisena kaupunkilaisiin. Kyseisistä lukijan konstruoimista yksityiskohdista ja viittauksista rakentuu teoksen sisäistekijä, jossa voidaan nähdä yhtäläisyyksiä Huovisen mielipiteisiin esimerkiksi sodasta, hyvinvointivalttiosta ja yhteiskunnasta ylipäätään.

Konsta elää ikään kuin kahdessa maailmassa maalaisten ja kaupunkilaisten välimaastossa. Konstan asema *Havukka-ahossa* on olla puheiden, juorujen sekä kummeksunnan kohteena.

Hänen tietomääräänsä, tapaansa esittää asioita ja kyvystä saada ihmiset puolelleen arvostetaan maalaisympäristössä, mutta häntä pidetään välillä myös sen takia kummajaisena. Konsta pitää itseään muita maalaisia ylempänä. Hän kokee kuitenkin olevansa Havukka-ahossa yksin ajatuksiensa kanssa, sillä hän kokee, etteivät muut maalaiset pysty tarjoamaan hänelle yhdenvertaista pohdintaseuraa. Näin ollen Konsta kokee omien ajatustensa ja tietomääränsä esittämisen välillä turhauttavaksi, jolloin hän sortuu silloin tällöin jutuissaan ja esityksissään hybrikseen.

Siellä Pylkkänen kertoi Moosekselle, hänen vaimolleen ja Mooseksen vanhalle äidille raketeista, atomipommeista, lentävistä lautasista ja maan vetovoimasta. Hiirenhiljaa he kuuntelivat, välistä kuitenkin Mooses Pessi näppäili naurujänteitään ja Pylkkänen piti tarkasti silmällä hänen huultensa liikahteluja. Mutta kaikesta huolimatta häntä tympäisi! Ei näille pysty hyvinkään puhelemaan, nämä kuuntelevat silmät pallillaan kuin lehmikarja. Vasta sitten on keskustelu nautinnollista, kun joku tekee puoliteräviä vastaväitteitä, mutta ystävällisesti ja hän kumoo ne armotta. Mutta nämä nielevät ihan törkeimmätkin harhautukset, mitä hän tahallaan asettelee. (HA, 79.)

Konsta ei kuitenkaan pidä siitä, että hänen henkilökohtaiseen elämäänsä sekaannutaan eikä hän pelkää olla rankaisematta tilanteissa, joissa näin käy. Ukonkuivuvaaran ukko ja akka spekuloiivat Konstan taustaa ja Konstan äidin elämää, ja Konsta sattuu kuulemaan kaiken, joten hän päättää tilaisuuden tullen napauttaa takaisin. Ukko valittelee mahakipujaan, jotka Konsta lupaa parantaa pieni kosto mielessään. Hän käskee ukon tulla käymään maistereiden leirissä silloin, kun tämä on nähnyt maistereiden poistuvan saaresta.

Konsta puhuttelee ukkoa ”Ukonkuivuvaaran hölmöläisukoksi” (HA, 142) ja tuo samalla esiin suhtautumistaan tähän. Konsta asettaa itsensä näin ollen ukkoon nähden ylempiarvoiseen asemaan. Tästä kertoo kertojan esille tuoma arvonimi sekä koko nimen sanominen Konstasta puhuttaessa Konstan järjestämässä tutkimustilanteessa. ”Isäntä toi pölkyn, jolle maisteri Konsta Pylkkänen istuutui ja latasi piippunsa... - - Tärkeän ja ankaran näköisenä hän ruuvaili konetta ja tirkisteli sen läpi. Mutta sisimmässään hän nauroi kostonhimoisesti ihmisille, jotka eivät jätä kuolleitakaan juoruiltaan rauhaan.” (HA, 143.)

Kertoja tuo Ukonkuivuvaaralaisia esiin teoksessa kolmeen kertaan, jolloin Konstan ja heidän välilleen rakentuu eräänlainen jännite, kun Konsta kuulee heidän juoruavan hänen äidistään. Kyse on henkilöasetelmasta, jolloin jokin ilmi tuleva jännite laittaa tilanteen liikkeelle ja vaikuttaa tapahtumien kulkuun (Steinby 2013, 78.). Konstan puheet toisesta ”hölmöläisukkona” sekä hänen kustannuksellaan vinoileminen Konstan toimiessa lääkärinä

ja määrätessä rohtoja ukolle korostavat kyseistä asetelmaa. Kertoja kuvaa Konstaa teoksen alussa: ”[h]än ei ollut suinkaan paha mies, muuten vain alkukantainen metsäläinen. Sitä paitsi suurten ajatusten raskas paino pakotti hänen unohtamaan alkukantaiset, epäolennaiset seikat. Hän oli hieman hajamielinenkin ja herkkä...” (HA, 14.) Konsta ei kosta juorujen levittämistä pahuuttaan, vaan siitä syystä, että hänen sisintään on loukattu, sillä Konstan mielipide Ukonkuivuvaaralaisista on se, että he ovat ”oikeita ihmisiä ja kunnollisia talonpitäjiä” (HA, 128). Konsta näkee uteliaisuuden olevan heidän heikkoutensa.

Lääkärin tavoin Konsta määrää ukolle kyseenalaisen reseptin matojen häätämiseksi suolistosta. Kertoja korostaa tilanteen huumoriarvoa, Konstan supliikkisuutta ja tilanteen roolijakoa sanavalinnoin. ”Konsta täydensi näyttelijänsuoritustaan etsimällä käsiinsä äskeisen suuren kirjan ja siitä kuvan ihmisen mahasta. Konsta kutsui potilaansa luokseen ja näytti kuvaa. Hän osoitteli sormellaan suolia, kuljetti sormeaan ylöspäin ruokatorvea pitkin suuhun ja piirteli siihen ympyröitä.” (HA, 144.) Ukolla on epäilyksensä Konstan toiminnasta, mutta Konsta on jälleen kerran voittanut ihmisen luottamuksen puolelleen oveluudella, oppineisuutensa esittelemisellä ja vakuuttavalla esitystyylillään.

Mörkkinä souti ukonkuivuvaaralainen kotiaan kohti. Mikään hölmöläisukko hän ei ollut, kuten Konsta oli olettanut, vaan tervejärkinen mies, joka hyvin ymmärsi rahan ja tavaran arvon. Hän oli mainiosti huomannut, että Konsta oli enemmän tai vähemmän juovuksissa. Ajatuksien lokeroissa asui terve epäily, joka kohdistui Konstan opinnäytteisiin.

Mutta tämä epäily ei ollut tarpeeksi suuri ja varma. Ensiksikin Konsta Pykkäsestä oli kerrottu merkillisiä juttuja, jotka Konsta oli henkilökohtaisesti osalta vahvistanut ja sellaisella tavalla, ettei isäntä voinut vanhoa tietoa aivan vääräksi. Konstan puhe oli ihmeellisellä tavalla käynyt yksiin salaperäisten huhujen kanssa...

— —
Saattoi ’jossitella’ Konstan maisterinarvon suhteen, mutta mikroskooppi oli olemassa, samanlainen kuin lääkäriellä. Vielä lisäksi oli Raamatun paksuinen kirja täynnä viisautta ja kirjassa kuva, jollaista isäntä ei ollut koskaan nähnyt. (HA, 147–148.)

Konsta ottaa siis mallia maistereilta, käyttää heidän laitteitaan ja välineistöään luoden itsestään oppineen ja sivistyneen kuvan. Ukonkuivuvaaran ukon näkökulmassa Konsta esittäytyy siis ylempiarvoisena oppineena, jonka tietämys tulee ottaa vastaan. Hänellä on epäilyksensä, mutta välineistö, Konstan luotettava esitystyyl ja olemus takaavat hänelle sen, että Konsta on oppinut ja häntä pitää uskoa.

Samaisessa tapahtumaketjussa, jossa Ukonkuivuvaaran ukko saapuu Konstan ”lääkärivastaanotolle”, on nähtävillä myös piruilua oppineisuuden kustannuksella. Huovinen piruilee siinä sekä oppineiden tärkeilylle, jota Konsta korostetusti tuo esiin, että kansanihmisten sokealle auktoriteettiuskolle, joille lääkäri näyttäytyi tuohon aikaan hyvin korkea-arvoisena, lähes Jumalasta seuraavana. Tätä korostaa myös kertojan esille tuoma ilmaisu kirjan paksuudesta, kun sitä verrataan Raamattuun. Konsta osaa pönkittää asemaansa luoden illusion osaamisestaan mikroskoopilla ja paksulla tieteellisen puolen kirjalla sekä näin ollen vahvistaa Ukonkuivuvaaran ukon mielessä kuvaansa oppineena ja kouluttautuneena ihmisenä. Mukaan tulee myös Huovisen huumoria ja molemminpuolista naureskelua.

Konstan ylemmyys muita maalaisia kohtaan näkyy teoksessa usein. Konsta pitää myös ystävänsä Pessiä itseään alempiarvoisena ja vähemmän viisaana. Ylioppilaiden kanssa jutteleminen, heidän haastamisensa ja Konstan itsensä tyhmäksi asettaminen ovat läsnä, kun Konsta ja Pessi ovat teoksen alkupuolella liikkeellä. Konsta ja Mooses Pessi törmäävät pikkuhumalapäissään kahteen ylioppilaspoikaan, jotka ovat toimittaneet tavaroita maistereille. Konsta haastelee ylioppilaita omalla tyylillään samalla tekeytyen typerämmäksi kuin todellisuudessa on. Konsta kokee olevansa Moosesta viisaampi. Tämä tulee esiin Konstan tuodessa ilmi omaa sivistyneisyyttään ja väheksyessä Moosesta.

Kahtokaahan, minä oon aina onnessani, kun satun nokitusten sivistysihmisen kanssa. Minä olin kerran teknillisenä apulaisena muutamalla tiploomi-insinöörillä ja se oli maailmanmukava mies. Ja oon minä itekin vähin lueskellut, eikä niin aivan vähänkään. – Perkelettäkö humiset siinä Mooses! Elä könyä siinä, en minä jouva nyt sinun kanssasi pelehtimään. Mene tuonne taloon nukkumaan, niin minä haen sinut tunnin päästä.

Konsta kuiskasi poikien korvaan, että Mooses on humalassa aina tuollainen, epäsvistynyt. Konstan silmät kiiluivat maltittomasti, sillä nyt pitäisi koetella ylioppilaiden luontaista älykkyyttä, että sitten osaisi oikein pelata sen lisenssin kanssa... Mutta mihin sen Mooseksen panisi... (HA, 66.)

Konsta kysyy opiskelijapojilta kaikenlaisia kysymyksiä aina viemärijärjestelmästä maan muotoon asti. Lisäksi Konsta päivittelee Moosesta, tämän hölmöyttä eikä lähde tämän esityksiin olleenkaan mukaan. Konsta sen sijaan tekeytyy yksinkertaiseksi, kun Pessiä hän vastaavasti pitää yksinkertaisena, vahvistaakseen omaa tietämystään. ”Silloin Pylkkänen käänsi päänsä sivuun, peitti suunsa kämmenellä ja nauroi siellä salassa ovelaa naurua. Kovinpa pitivät häntä yksinkertaisena! Eivät arvaa, että hän on ollut työssä sellaisella rakennuksella, johon laitettiin sontaputket ja muut röörit...” (HA,68.)

Konsta tuo omaa oppineisuuttaan esille kyseenalaistamalla ja tekeytymällä tyhmäksi. Osa Konstan viisautta on hänen oveluutensa. Liukkonen (1997, 17) nostaa esiin sen, että Konstan nauru tapahtuu monesti salassa, sillä hän ei halua paljastaa kaikkea tietoaan heti. Tieto on valtaa, joten kaikkia kortteja ei kannata heti laittaa näkyville. ”Konsta hakeutuu tilanteisiin, joissa hän voi hyödyntää tietoaan ja oveluuttaan ja saa niistä huvia, ja välttää tilanteita, joissa hänen kykynsä asetettaisiin kyseenalaiseksi.” Konsta osaa siis ottaa hyödyn irti tilanteen ja keskustelukumppanien vaatimalla tavalla. Pääasia, että lopulta tilanne osoittautuu hänen kannaltaan kaikista hedelmällisimmäksi.

Konstan kyseleminen esimerkiksi viemäröinneistä ja yksinkertaiseksi heittäytyminen ovat sinänsäkin ovelia ja kaupungista tuleville ylioppilaille oikeutetusti todesta otettavia, sillä sotien jälkeen maaseuduilla ei ollut kovin paljon kyseisistä mukavuuksista tietoa, kun Helsingissäkin monesta asunnosta puuttui kylpyhuone ja taloyhtiöissä oli yhteisiä vessoja vielä 1950-luvulla (Sarkki 2012, 22). Ylioppilaiden avulla Konstasta välittyy lukijoille jälleen yksi uusi puoli ja luonteenpiirre, kuten tulee myös jälleen erilainen viisauden puoli esille. Ylioppilaiden kautta tulee myös ensimmäinen kontakti oppineiden maailmaan, joten he myös pehmentävät Konstan laskua maistereiden pariin ja ikään kuin toimivat valmentavana kohtaamisena. Konstalle kokemus heidän kanssaan on mieluisa, sillä hän toteaa, että ”[s]iellähän on päivälliset tietäjät” (HA, 81.) ylioppilaista nähdessään heidät kauempaa seuraavana päivänä.

Konsta tulee maalta, mutta hän on saanut jalansijaa sivistyneistöön. Hän ei kuitenkaan täysin kuulu sinne, sillä hänellä ei ole akateemista koulutusta eikä sukujuuria. Liukkosen mukaan teoksessa herrojen ja kansan suhde ei muutu, vaan maailma jää ennalleen. Hän näkee, että Konsta kaikessa koomisuudessaan on positiivinen sankari, koska hänen kauttaan välittyy kansalle tietoa, mutta myös sivistyneistö eli maisterit saavat hänen kauttaan sellaista kansantietämystä, josta heille on hyötyä. Konsta kuitenkin pienentää näiden kahden eri maailman eroa ja tuo näitä lähemmäksi toisiaan, joten ei voida sanoa, että maailma jää täysin ennalleen. Sivistyneistö tulee lähemmäs maaseutua ja maaseutu lähemmäksi sivistyneistöä. Huovinen esittää teoksellaan, että uusi aika on ovella, ja kansan viattomuuden aika on mennyttä. Konsta kansan edushahmona on saanut otteen tiedon syrjästä, eikä se ole enää ylempiänsä ohjailtavissa. (Liukkonen 1997, 22, 25.) Konsta on uuden murroksen ajan ilmentymä, jonka tiedonmuodostuksen, tietojen ja sen julkituomisen avulla kuvataan myös yhteiskunnallisia oloja, eloa ja asemaa. Konstasta on löydettävissä puolia, joiden vuoksi

hänet voitaisiin luokitella sivistyneistön maailmaan kuuluvaksi, mutta myös puolia, jotka pitävät hänet tiukasti maalaisluokittelussa.

3.4 Sota, valta ja yhteiskunta

Konstan tiedonmuodostuksen kannalta keskeisiä konteksteja ovat teoksen tapahtuma-ajalle merkittävät poliittiset ja historialliset tapahtumat. Niillä on suuri vaikutus Konstan ajatteluun, tiedonmuodostukseen sekä ajatusten olemukseen ja laatuun. Luonnollisesti maailman kirjoitusajankohdan poliittisesti epävakaa tilanne, käydyt taistot, diktaattorit ja pelko uudesta hyökkäyksestä Suomeen lyövät varjoa Havukka-ahon oman ajattelijan päälle. Tieto on kulkenut reaaliajassa Konstankin korviin, jossa tiedonjyväset ovat jalostuneet väkeviksi, kantaottaviksi ja pohdiskeleviksi ajatuksiksi korven keskellä. Tiedonkulku maailman tilanteesta näkyy vahvasti Konstan ajattelussa, sillä atomipommit, niiden höyryt ja keskitysleirit ovat voimakkaasti läsnä hänen ajatuksissaan. Myös pelko isojen valtioiden uudelleen ryskämisen aloittamisesta on läsnä, koska tieto Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen välisestä kylmästä sodasta ja asekilpavarustelusta sekä atomipommeista on saavuttanut kyseisen ajan tietoliikenteen avulla myös Kainuun maaseudun.

Maailman tilanne teoksen kirjoittamis- ja ilmestymisvuoden kieppeillä ei ollut järin ruusuinen. Korean sota sai alkunsa vuonna 1950, kun Pohjois-Korea lähetti joukkonsa Etelä-Korean yhteiskunnallisen kuohunnan rohkaisemana armeijansa valtaamaan etelän. Yhdysvallat tuli kuvioon mukaan YK:n valtuutuksella. Kenraali McArthur yritti lopettaa sodan ennen joulua 1950, mutta hänet pysäytettiin. Sota kesti kaiken kaikkiaan vuoteen 1953 saakka, mutta sodan vaikutuksia pystyi näkemään kansainvälisissä suhteissa jo aiemmin. (Zetterberg 1995, 35.) Tieto maailman epätasapainosta ja rauhattomuudesta on jäänyt kytemään Konstan mieleen ja levottomiksi ajatuksiksi.

Konsta on kuullut ja lukenut myös nooteista, sillä hän pelkää suurvaltoihin ja vallanpitäjiin kohdistuvan liian kriittisen jutustelun ja ajattelun tuovan hänelle nootin. Kyseiset kohdat tuovat esiin Konstan naiiviutta, kouluttautumattomuutta ja kenties myös lapsekkuutta, kun hän olettaa näiden valtioiden kuuntelevan Kainuun korpea ja Konstan ajatuksia. ”Vaikka eipä sitä saisi puuttua kenenkään yksityisasioihin, se on näykkimistä. Saattaa vielä Havukanpostissa olla nootti oottamassa, kunhan minä kotia menen...” (HA, 85.) Yksittäisellä ihmisellä on lopulta pienet valtuudet suuressa maailmassa.

Oikeastaan hän olisi saattanut ajatella vihaisemmastikin atomitouhuista ja vähän muustakin, mutta eipä sitä ilkiä turhasta näykyä, kun ihmisellä on tässä avaruudessa kusiaisen valtuudet. Ei se aina tajua tarkalleen mitä tekee, edesvastuuton. Sillä vaan teetetään kaikenlaista tyhjänpäiväistä. Luulisi nyt kuitenkin Jumalan suuttuvan atomipommista, vaikka kuka sen tietää... (HA, 46.)

Taustalla on mahdollisesti pelkoa Neuvostoliiton uudesta hyökkäyksestä, sillä Suomen sisäpoliittinen tilanne kyseisenä ajanjaksona oli hyvin vaihteleva. Sodasta noussutta Suomea kutsuttiin toiseksi tasavallaksi. Suomen kansainvälinen asema muuttui, sillä Suomi siirrettiin toisen maailmansodan voittajien toimesta Neuvostoliiton etupiiriin lännen etuvartiosta. Siirrossa näkyivät Itämeren alueen suurvaltojen voimasuhteet, ja Neuvostoliitto halusi Suomen pois sodassa hävinneen Saksan vaikutuksen alta. Aiemmin Suomessa oli ollut suojeluskuntien myötävaikuttama ”porvarillinen hegemonia ja tiukka suuntautuminen länteen” sekä viileät välit Neuvostoliittoon, kun vastaavasti sotienjälkeisessä Suomessa vaikutti ominaisesti ”idänpolitiikan ensisijaisuus ja työväenliikkeen näkyvä vaikutus”. Tuolloin vallalla oli myös eri yhteiskuntapääryhmien ”poliittinen ja ideologinen valtataistelu, jota käytiin työväenliikkeen eri suuntien, keskustalaisen talonpoikaisliikkeen, suomalaiskansallisen porvariston ja ruotsinkielisten välillä”. Moskovan valta näkyi myös ulko- ja sisäpolitiikassa. Venäjän hyvin tunteneet vanhahkot miehet, Mannerheim, Paasikiva ja Enckell, olivat Suomen uuden suunnan eturintamassa, mikä taas vaikutti Suomen päätöksiin, jotka tehtiin Neuvostoliittoa mukaillen. Maan alle kadonneet kommunistit tulivat takaisin ja toivat mukanaan sekä pelkoa ja levottomuutta että voittoa ja tarmoa herättäneet asetelmat mukaan politiikkaan. (Kuisma 2010, 10.)

Konsta miettii muutamaan otteeseen maailman pahuuden pohdintojen yhteydessä myös maailman valta-asettelua sekä vallanpitäjiä. Neuvostoliiton Stalin ja Saksan Hitler ovat jättäneet Konstaan jälkensä, sillä hän on kuullut heidän tavastaan hallita kansaansa ja maailmaa.

– Niin se on tässäkin ihmisten kusiaispesässä, että kellä on vihaisemmat veret ja iloisempi luonto, se keksii toiselle työmaan ja kiusaa heiveröisempää yhteiskunnanelättiä. Tämmösiä ovat tiktaattorit eikä niitä saa loukata, kun ne on vihaisia ja vallastaan arkoja. Ne sommittelevat maailmansotia kamarissaan, eikä siihen paljon syytä tarvitakaan. (HA, 46.)

Hänen ajatuksensa ovat jalostuneet Havukkaankin kulkeutuneiden sotautusten perusteella, ja Kronbergin kanssa työn touhussa pohtiessaan keskitysleirejä miehet saavat aikaan

mielenkiintoisen keskustelun aiheesta. Konsta suhtautuu keskitysleireihin hyvin tuomitsevasti ja puhuu voimakkaasti ihmisarvon puolesta, kuten tekee myös Kronberg.

Viimein hänen [Konstan] täytyi keventää mieltään: - -

– Mitä perkelettä ne maaliman ihmisiä hiissaa keskitysleiriin? Mitä vasten? Onko siinä järkeä? Mikä paikka se keskitysleiri on ihmiselle! Siellä rypevät piikkilanka-aitauksen sisässä kuin halpa karja. Se on hävytöntä! Pistinmiehet vahtii ovella ja nurkalla konekiväärit. Siellä kaivoksessa tekevät työtä eivätkä saa muonaa. Elukaksi se sillä lailla ihminen sorretaan! Saatanan, perkeleen, helveti!

Kronberg innostui myös. Huolellisesti valituin kirosanoin hän tuomitsi yksilön vapauden riistämisen, kokonaisten kansojen orjuuttamisen.

– Ne on mölöjä pösilöitä, jotka ihmisveljensä pistävät piikkilanka-aitaukseen! jyrisi Konsta ja huitoi raivokkaasti männynhavulla ilmaa. – Kukahan hulluntoukka lie keksinyt koko keskitysleirin. Ihminen mielellään kävelisi rauhassa illalla järven rannalla työpäivän päälle tai soutelisi järvellä ja uistelisi. Niin nyt heitä kymmeniä tuhansia kerätään autiolle kentälle ja pesueesi on maailman tuulissa. Kuopase jalallasi maata äkkinäisesti, niin pistin tökätään persieen! Eikö ole tiestäkin kepulia hommia tällaiset!

– Mielipuolisia hourauksia! sanoi Kronberg ankarasti. (HA, 152–153.)

Atomit toistuvat useasti Konstan ajatuksissa, eikä se ole mikään ihme, sillä ne olivat uusi ilmiö kyseisenä ajanjaksona. Maailman tilanne oli muiltakin osin sekava ja sotaisa 1940-luvun loppupuolella. Yhdysvallat pudotti ensimmäiset atomipommit Hiroshiman ja Nagasakin kaupunkeihin Japanissa elokuussa 1945. Kyseiset laukaukset eivät ainoastaan päättäneet maailmansotaa, vaan olivat samalla myös laukaus Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton väliselle kylmälle sodalle. Neuvostoliitto tulkitsi Yhdysvaltojen atomipommit osoituksena halusta ottaa sotien jälkeen maailman herruus itselle, ja lisäksi tulkittiin, että Yhdysvaltojen oikein ajoitettu isku Japaniin ennen Neuvostoliiton hyökkäystä toi voiton heille. Atomikilpavarustelu Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välillä jatkui aina 1980-luvun puoliväliin asti vaiherikkaana ja toraisana. (Zetterberg 1995, 36.)

Konsta ei oikein ole kunnolla hahmottanut atomin syvintä olemusta, vaikka onkin asiaa pohtinut. Hänellä on oikeiksikin todennettavia pohdintoja atomin luonteesta. ”Eihän sitä niin kallista pommia liene turhan tautta rakennettu. – Isomman kuopan se atomipommi kaivaa kuin nämä tavalliset, eikä kaupunkia tarvihe kuukausikaupassa pommittaa ja ryskyttää.” (HA, 40.) Pohdintojen joukossa on kuitenkin myös absurdeja, naiiveja sekä hieman lapsekkaitakin ajatuksia atomin luonteesta ja olemuksesta. Hän hahmottaa kyllä atomin vaarallisuuden ja pommimaisuuden, mutta ajattelee silti sen olevan yksittäinen vapaasti liikkuva partikkeli, josta muovailtaan ilkeä pommi.

– Muuten aika huvittava ja soma otus se atomi. Vaikka hän on ikänsä kulkenut maailmalla ja hänellä on kohtalaisen tarkat silmät, niin eipä ole vielä atomi silmään ottanut. Kun atomi tuli joku vuosi sitten muotiin, niin hän yritti erilaisilla maisematyypeillä vasiten tarkastella atomia, mutta ei ole näkynyt. Tai tottapa se piru niin pieneksi kasvaa täällä syämällä. Mutta vihainen se kuuluu olevan, kun pommiksi muovailaan. (HA, 44.)

Konstalla on siis mielipiteensä sanottavanaan vallanpitäjistä, sodasta ja sotaan liittyvistä asioista. Hänen ajattelunsa niistä perustuu oikeudenmukaisuuteen ja siihen, että rauhattomuus saataisiin kuriin sekä epäoikeudenmukaisille vallanpitäjille ansaitsemansa jatkokohtelu. Kertoja tuo ilmi Konstan kiihtyneisyyden epäoikeudenmukaisuudesta ja väärin käytetystä vallasta. Konstan kautta Huovinen käsittelee pasifismin tematiikkaa, joka toistuu hänen useammassa teoksessaan (ks. Rajala 2012, 103). Konsta on oikeilla jäljillä atomin vaarallisuudesta, mutta lukijalle hänen atomiajattelustaan jää lisäksi absurdi kuvaus atomin suloisuudesta ja silmin havaittavuudesta. Konstalla on paikoitellen eräällä tavalla turmeltumaton, naiivi ja lapsekas kuva maailman tolasta, mutta joukossa on silti myös tarkkanäköisiä, osuvia ja ympäröivän yhteiskunnan epäkohtiin puuttuvia ajatuksia.

Mutta eipä kannata rehkasta liikaa, kun valtio ja kunta ottaa heti enempi veroina. Ei hän niitä ruppee jyyntämään satoja päivässä, kun mätetään sellainen verotuomio Ei hän... MITÄ? Ei se vetele! Mitä se valtio niin paljon tahtoo? Ja kunta! Ja seurakunta! Ja vielä se yksi... Ei häntä tarvihe niin paljon verottaa! Ottasivat toisilta... Saatana! Luuleeko ne, että häneltä joka suuhun riittää. Mitä se tällainen on? (HA, 81.)

Kotimaan yhteiskunnallisia asioita pohdittaessa Konstan mielen saa kiihtymään myös verotus ja se, että hänen täytyy antaa siivu palkastaan valtiolle veroina. Hän ei välttämättä täysin hahmota sitä, minne hänen maksamansa verorahat menevät. Kuisman (2010, 13) mukaan ”valtion, kuntien ja muun julkisen sektorin vahvistuminen näkyi yhä syvemmillä yhteiskuntaan tunkeutuvana hallinnollisena ohjauksena ja suunnitteluna sekä kiristyvänä verotuksena”. Julkinen sektori otti siis isompaa roolia kyseisenä aikana, ja sen vaikutus tuntuu myös Konstan palkkapussissa, sillä työnantaja käy ottamassa siivun veroina pois palkasta eri tahoille.

Konstan ajatukset ylettyvät siis myös maailmanlaajuisten asioiden lisäksi oman yhteiskunnan ja sen pyörimisen piirteisiin sotienjälkeisen murroksen ajan Suomessa. Konstan sota, valtaa ja yhteiskuntaa koskevissa ajatuksissa, kuten hänen ajatuksissaan yleisestikin, on nähtävillä useita eri puolia, sillä hän kykenee ajattelemaan asioista kokonaisvaltaisesti, oikeudenmukaisuutta hakevasti ja kriittisesti, mutta hänen ajatuksissaan

ja tiedoissaan on havaittavissa myös lapsekkuutta, naiiviutta ja vajaavaisuutta. Se korostaa omalla tavallaan Konstan maalaisten ja sivistyneistön keskellä jäävän väliinputoajan roolia. Kyseisten ajatusten mukana esiin tulee sekin, että Konstan tiedot ovat niin kirjallisesti kuin konkreettisestikin hankittuja. Konsta on perillä maailman tilanteesta ja yhdistää hankkimansa kirjallisen tiedon konkreettiseen tiedonmuodostukseensa esimerkiksi siten, että hän tiedostaa luonnon mahdollisuuden suojan tarjoamiseen sodan syttyessä. Konstan savottatyön kautta nousee esiin myös tietoja yhteiskunnan pyörimisestä esimerkiksi verotuksen merkeissä. Konstan elämässä nämä kaksi maailmaa, kirjallinen oppineisuus ja konkreettinen tiedonmuodostus sekä samalla niin sivistyneistöön kuin maalaisiinkin kuuluminen, ovat limittyneet.

4 Päättäntö

Pro gradu -työni tarkoituksena on tutkia Veikko Huovisen *Havukka-ahon ajattelijassa* näkyvää ajattelua ja tiedonmuodosta. Tarkastelun keskiössä on teoksen päähenkilö Konsta Pylkkänen, jonka ajatuksiin, toimintaan ja mielenliikkeisiin kertoja eläytyy. Tutkimuskysymyksiäni ovat: Miten Konsta Pylkkäsen tiedonmuodostus tapahtuu? Millaista hänen ajatustoimintansa on? Miten historiallis-yhteiskunnalliset taustat vaikuttavat hänen toimintaansa ja ajatteluunsa?

Teos sijoittuu niin kirjoitusajaltaan kuin tapahtumiltaan aikaan, jolloin Suomi ja koko maailma olivat murroksessa. Suomen taloudellinen, poliittinen ja sosiaalinen tilanne olivat muutoksen tuulissa Konsta Pylkkäsen aikaan, ja se näkyy teoksessa hänen ajatuksissaan, suhtautumisessaan ja käymissään keskusteluissa. Suomi kehittyi teollisesti nopeasti, mutta silti 1950-luvun alussa Suomi oli voimakkaan agraarinen, kun puolet väestä toimi maa- ja metsätalouden parissa. Lisäksi maaseutu ja talonpoikaisuus hallitsivat kulttuuria, ihanteita ja henkisyyttä. Suurin osa suomalaisista asui tuolloin vielä maaseudun rauhassa. (Kuisma 2010, 14.) Tätä teoskin tuo esiin, kun tapahtumat sijoittuvat Konstan maaperälle, keskelle Kainuun kaunista luontoa.

Tutkimukseni keskiössä on teoksen päähenkilö Konsta Pylkkänen. Konsta tuodaan esiin joko muiden puheissa, ajatuksissa tai hänen itsensä kautta läpi teoksen yhtä vaille kaikissa luvuissa, joten Konstan henkilöhaamoon keskittyminen on perusteltua. Ainoa luku, jossa Konsta ei missään muodossa esiinny on sellainen, jossa objektiivinen näkökanta maistereista halutaan esitellä lukijoille ennen Konstan heihin tutustumista ja mielipiteen kertomista. Konstan omanlaistaan viisautta tuodaan läpi teoksen esiin, joten on syytä pohtia hänen tietopohjansa rakentumista. Kertoja puhuttelee Konstaa teoksen nimenkin mukaisesti ”Havukka-ahon ajattelijana” useaan otteeseen, kun hänestä kerrotaan lukijalle. Myös muita ajatteluun liittyviä synonyymejä on käytössä, joten myös kertoja osaltaan maalaa lukijalle kuvaa Konstan ajattelijuudesta. Näin ollen tutkimuskysymyksenäkin oleva ajattelumaailmaan liittyvä tarkastelu on motivoitua.

Teen kerronnan ja rakenteen tutkimusta, joten käytössäni on klassisen narratologian tarjoamia käsitteitä. Konstan ajattelumaailmaa ja tiedonmuodostusta tarkastellessa keskiöön nousevat kertojan rooli, kerrontatyylin esitysmuoto sekä fokalisaation käsite, jotka määrittelen tutkimuksen alussa. Huovinen käyttää *Havukka-ahon ajattelijassaan* ekstra-

heterodiegeettistä 3. persoonan kertojaa, joka fokalisoituu tapahtumiin ollen yhtä sekä näkökulmahenkilönä toimivan Konstan mielen ja konkreettisen toiminnan että romaanin keskeisen elementin, luonnon, kanssa.

Kertoja on ulkoinen fokalisoija, joka fokalisoii tapahtumia teoksen sisältä käsin, sillä hän pääsee Konstan pään sisälle ja hänellä on tietoa nykyisyyden lisäksi myös menneisyydestä. Kertoja pystyy olemaan yhtä aikaa eri paikoissa, tuo ilmi muidenkin kuin Konstan näkökulmaa sekä fokalisoituu myös ympäristöön. Teoksen kerronta on yleisesti yleiskielistä, mutta kun esille tuodaan Konstan ajatuksia fokalisoitujen tai kertojen, kieleen tulee mukaan Kainuun murretta ja puhekielisyyttä. Esitystavat ovat siis myös keskeisiä tarkasteltavia kohteita.

Huovisen kertoja välittää lukijalle Konstan ajatuksia, aprikointeja ja mietteitä. Kertoja käyttää Konstaan ja hänen ajatuksiin eläytyessään sekä suoraa, epäsuoraa että vapaata epäsuoraa esitystä. Konstan ääni kuuluu kuitenkin voimakkaana lävitse esimerkiksi murteellisen kielen, sanavalintojen ja asioihin suhtautumisen kautta. Kyseisissä kohdissa, joissa Konstan ajatuksista ja kokemuksista kerrotaan lukijalle, Monika Fludernikin kognitiivisen narratologian alle menevien luonnollisen narratologian kehyksistä kertojakeskeinen KERTOMISEN kehys sekä henkilön kokemukseen ja ajatuksiin liittyvä KOKEMISEN kehys ikään kuin liukuvat vapaan epäsuoran esityksen myötä yhteen. Kertojan diskurssi liukuu henkilön diskurssiin ja tekee verbalisoimattomasta verbalisoitua.

Lukijalle välitetään usein KOKEMISEN kehyksen myötä myös Konstan subjektiivisia kokemuksia siitä, miltä hänestä tuntuu, kun ajatusten paino laskeutuu hartioille ja miten hän kokee esimerkiksi Iitan suhtautumisen häneen. Konstan mielenliikkeiden mukana myös muita Fludernikin kognitiivisia kehyksiä tulee käyttöön. REFLEKTOINNIN kehys näkyy siinä, kun Konsta pohtii omaa ajatteluaan ja sen laadukkuutta. Hän arvioi ja käy useasti teoksen aikana mentaalisesti läpi ajattelemiaan asioita sekä niiden olemusta. TOIMINNAN kehys tulee käyttöön, kun lukijalle kerrotaan, miten Konsta toimii esimerkiksi ympäristössään tutkailemalla eliöitä tai eläytymällä niihin sekä miten hän käyttää maistereiden ammattilaisvälineitä luonnon tarkastelemiseen. Viides Fludernikin kehyksistä, NÄKEMINEN, on esillä silloin, kun lukijalle valotetaan Konstan unimaailmaa ja näkemystä avaruudellisesta maailmankaikkeudesta sekä välitetään kuvaa siitä, millaisena esimerkiksi luonnon eliöt näyttävät omassa elinympäristössään. NÄKEMISEN kehyksen eräs sovellus on käytössä, kun lukija pääsee tietoisuuteen Konstan menneisyyden mysteerivuosista niitä

todistaneen Ooke Iso-Kilpukan kautta, jonka tiedot kertoja välittää lukijalle ikään kuin Konstan selän takana. Iso-Kilpukan kautta saadun tiedon perusteella lukija osaa arvottaa ja arvioida Konstan käytöstä kyseisten vuosien ympärillä pyörivän kuhinan suhteen.

Toisena teoreettisena linjana tutkimuksessani toimii klassisen narratologian lisäksi siis kognitiivinen kirjallisuudentutkimus ja sen alle menevät kognitiivinen metaforateoria, kognitiivinen poetiikka sekä kognitiivinen narratologia, joita käytän valikoidusti tutkimukseni tarpeisiin suhteutettuna. Kognitiivisessa kirjallisuudentutkimuksessa keskeisintä on se, että kirjallisuudella on tehtävä välittää ihmisestä ja häntä ympäröivästä yhteiskunnasta kuva. Kuten edellä useasti todettu, Konstan hahmon kautta tuodaan esiin monin eri keinoin kuvaa 1950-luvun vaihteen Suomesta. Konsta on tuon murroksen ilmentymä.

Kognitiivisessa kirjallisuudentutkimuksessa on kyse myös kommunikatiivisuudesta, sillä kirjailija luo maailman, jonne hän kutsuu lukijan katsomaan ja kokemaan luotua maailmaa. Kirjailija haluaa välittää lukijoilleen kuvan maailmasta ja luomastaan todellisuudesta. Huovinen välittää palasen tietomäärältään ja ajatusten laadultaan poikkeuksellisen kainuulaisen metsätyöläisen elämästä ja ajatuksista kahdessa eri ympäristössä: sekä omassa, Kainuun metsiä syleilevässä että oppineiden helsinkiläisten maistereiden kanssa jaetussa miljöössä. Sen kautta lukijalle piirretään kuvaa sodanjälkeisestä murrosvaiheen Suomesta, jonka ilmentymä Konsta Pylkkänen on.

Konstan ajattelun yhteydessä kognitiivisen kirjallisuudentutkimuksen käsitteistöt tulevat klassisen narratologian käytön rinnalle. Kognitiivinen tutkimus tuo lukijaa lähemmäs tekstiä, jolloin kontekstien vaikutusta ja lukijan ymmärrystä tekstistä ei voida väheksyä. Lukija tekee tulkintoja erinäisten, itselleen tutturen tapahtumien, käsitysten ja tietojen pohjalta, joten tekstiä ikään kuin kirjoitetaan uudelleen joka kerta kuin sitä luetaan. Myös teoksen kirjoittamisajankohdalle ajankohtaiset tapahtumat ja yhteiskunnalliset olot vaikuttavat Konsta Pylkkäseen, hänen ajatteluunsa ja tietojensa tasoon, mutta myös lukijan tekemään tulkintaan Konstan kognitiosta. Lukija tulkitsee myös kertojan kertomaa ja pystyy pohtimaan ja päättämään myös enemmän tekstin rivien välistä, henkilöiden puheista ja keskinäisistä kohtaamisista kuin sen, mitä kertoja pelkästään kertoo. Myös kertomus piiryy lukijan mieleen suurempana kokonaisuutena kuin vain siinä muodossa, joka henkilöahmojen kautta välittyy. On siis kyse monikerroksellisen kokonaisuuden

rakentumisesta. Lukijan rooli on siis keskiössä, ja fiktiivisiä mieliä on kognitiivisen kirjallisuudentutkimuksen mukaan syytä lähestyä tosielämän mielen tapaan.

Fiktiivinen henkilö ja tämän mieli pitää siis kognitiivisen narratologian mukaan kohdata todellisena ajankuvan ja yhteiskunnan välittäjänä. Konsta piirtää lukijalle kuvaa pelosta uutta sotilaallista hyökkäystä kohtaan, suojautumisesta kyseisessä tilanteessa, mutta myös pilkahduksia tulevasta kehittyneemmästä yhteiskunnasta, yhteiskuntarajojen madaltumisesta ja hälvemisestä sekä ylipäättään uuden ajan tulemisesta. Huovinen kertoo Konsta Pylkkäsensä ajatusten, toiminnan, tietomäärän ja sen hankkimisen sekä erinäisiin asioihin suhtautumisen kautta sen, mitä Suomessa on tapahtunut aiemmin, millaista eloa 1950-luvun vaihteen sodanjälkeisessä Suomessa elettiin sekä minkälaisessa murroksessa Suomi on tuohon aikaan. Konstassa yhdistyvät siis mennyt, nykyisyys ja tuleva – pelko, muutos ja usko parempaan.

Konstan mieli kuitenkin mustuu helposti ja maailman murheet painavat hänen hartioitaan. Hänen suhtautumisensa sotaan on hyvin negatiivinen, ja siinä on nähtävissä Huoviselle ominaista pasifistisuutta (ks. Rajala 2012, 103). Historiallis-yhteiskunnallinen ajanjakso niin teoksen kirjoittamis- kuin tapahtuma-aikana vaikuttavat voimakkaasti teoksessa nähtäviin teemoihin, Konstan ajatuksiin sekä Konstan hahmon tulkitsemiseen uuden ajan tulemisesta ja raja-aitojen madaltajana eri yhteiskuntaluokkien välillä sodanjälkeisessä Suomessa.

Konstan ajatukset liittyvät siis voimakkaasti sotaan, sodalta suojautumiseen, epäoikeudenmukaisiin valtiojohtajiin, luontoon, abstrakteihin asioihin, unimaailmaan sekä sinisiin ajatuksiin. Siniset ajatukset ovat vastapainoa synkille ja negatiivissävytteisille ajatuksille, jotka useimmiten syrjäytyvät Konstan mielessä maailman murheiden alla. Vastapainoa Konstan murheellisille ajatuksille tuovat myös huumori ja nauru, joita Mooses Pessi tuo tietoisesti Konstan elämään. Konstan ajatustoiminta on polveilevaa, omalla tavallaan oivaltavaa, värikästä ja niin tapahtuman kannalta ajankohtaisiin, yhteisöllisiin kuin mielikuvituksellisiin aiheisiin pureutuvaa. Konstan ajatukset liikkuvat laidasta ja laitaan jopa saman ajatustyön sisällä.

Luonnon vaikutusta teoksen analysoinnin ja tulkinnan kannalta ei sovi unohtaa. Huovisen kuuluisin romaani kuvaa kauniisti ja suhteellisen hidastempoisesti esillä olevaa luontoa kertojan kautta niin luontoon eläytyen kuin Konstankin ajatusten ja toiminnan kautta välittäen. Luontokuvauksen ja ihmisen suhde tulee teoksessa esille lämpiminä kuvauksina, ja se on romaanin kannalta keskeinen näkökulma. *Havukka-ahon ajattelija* on täynnä

luontokuvausta, ja luonnolla on jo teoksen miljöönäkin tärkeä merkitys kertomukselle, jonka tematiikka monin osin perustuu ihmisen ja luonnon suhteeseen. Ilman tarkkaa luontokuvausta romaanin merkitys siis muuttuisi ratkaisevasti. Luontoa kuvataan konkreettisesti, ja kertoja eläytyy luontoon tuoden kuvaukseen syvyyttä ja moniulotteisuutta. Esimerkiksi ihmisen käyttäytymistä käsitellään luonnonilmiöiden kautta. Luonto ikään kuin elää mukana Konstan mielenliikkeissä ja tunnetiloissa toimien metaforana monessa kohdassa. Luonnon merkitystä voidaan selittää myös Huovisen taustalla ja hänen henkilökohtaisesti lämpimällä luontosuhteellaan. Lukija voi konstruoida teoksesta sisäistekijä-Huovisen, jonka piirteitä Konstan ajatukset ja toiminta välittävät.

Ympäristön merkitystä ei voida siksikään unohtaa, kun jo teoksen nimi asettaa paikkaposition ajattelulle. Kuten luonto on, myös Konstan kognitiivinen ajatustoiminta on hyvin värikästä, vaihtelevaa, eri teemoissa liikkuvaa sekä oivaltavaa. Konsta ajattelee syvällisiä maailman menosta, kantaa huolta maailman ryskeestä, hyvinvoinnista sekä mahdollisuudesta suojautua tosipaikan tullen. Hänen ajatuksensa ovat oivaltavia ja osuvia. Kuitenkin jotkut hänen ajatuksistaan ovat paikoitellen naiiveja, lapsekkaita ja turmeltumattomia – eläähän hän Kainuun korvessa 1950-luvun vaihteen Suomessa. Hän esimerkiksi luulee suurten johtajien kuuntelevan hänen ajatuksiaan tai puheitaan ja lähettävän liian negatiivisesta arvostelusta nootin. Myös atomin luonteen ja olemuksen kuvaukset Konstan näkökulmasta katsottuna tuovat esiin hänen naiiviuttaan. Kertoja käyttää Konstan ajatuksia esiin tuodessaan viipyilevänä keinona kolmea pistettä ja soljuvia pidempiä lauseita, jotka korostavat ajatusmaisuuksia ja pohdintaa.

Vertailukohtaa ja peiliä Konstalle tuovat helsinkiläiset oppineet maisterit sekä Kainuussa olevat maalaiset. Konsta sijoittuu heidän välimaastonsa, sillä hän ei kuulu 1950-luvun vaihteen Suomessa kunnolla kumpaakaan ryhmään. Konsta elää ja asuu maalla, mutta hänen tietomääränsä on metsätyöläiseksi mittava. Maisterit toimivat katsantona siihen, mikä Konstasta olisi voinut tulla ajan ollessa toisin. Hänellä ei ollut tuolloin mahdollisuutta samanlaiseen koulutukseen kuin maistereille, sillä hän on vain kansakoulun käynyt lehtolapsi. Se ei ole kuitenkaan estänyt Konsta hankkimasta tietoa aktiivisesti itse. Hän myös omistaa kokonaisia päiviä pelkästään ajattelulle ja pieninkään asia ei ole hänen ajattelumaailmassaan arvoton.

Teoksessa on nähtävillä häivähdys maalaisten ja kaupunkilaisten välistä vastakkainasettelua, mutta se ei ole kovin vahvaa, vaikka joitakin ennakkokäsityksiä on olemassa. Tästä kertovat

muun muassa maistereiden esiintyminen miltei koko ajan sukunimillä ja akateemisilla arvonimillä, Mooses Pessin kaupunkilaisten yksinkertaisena pitäminen ja heidän sadattelemisensa. Esiin nostetaan myös heikohko kirjoitustaito niin Pessin kuin Konstankin osalta. Myös murteen käyttö puhuu tuon ajan Suomessa omaa mieltään eri sosiaaliluokkiin kuulumisesta. Konsta näkee itsensä olevan muiden maalaisten yläpuolella. Hän kokee yliotetta muihin maalaisiin tietomääränsä ja ajattelukykyjensä puolesta. ”Mutta näitä ei Selmi parka koskaan älyä, koska se on vähän yksitoinen” (HA, 36).

Konsta toimii siis teoksessa henkilönä, joka madaltaa raja-aitoja, toimii sekä maalaisen että sivistyneen maailman välillä ja laajentaa oppineisuuden käsitettä. Hänessä on maalaisuuden piirteitä, mutta löytyy hänestä myös sivistyneistön elementtejä. Tästä kertovat muun muassa kirjakokoelma ja halu saada maistereiden tulevat väitöskirjat. Konstan tiedonhankinta on siis moniulotteista, sillä hän on hankkinut tietoa lukemalla satunnaista kirjakokoelmaansa ja sanomalehtiä, kuuntelemalla radiota, jossa on tuotu esiin maailman tolaa, konkreettisesti kokeilemalla asioita luonnossa, tulkitsemalla luonnon kiertoa, liikkumalla luonnossa sekä kielellistämällä asioita, joista hän ei ole aivan perillä. Hän oppii myös maistereilta lisää esimerkiksi eläinten nylkemisestä, mikroskoopin käytöstä sekä saa kontaktia oppineiden maailmaan. Hänellä on siis hyvin luovia tapoja hankkia tietoa, jota hyödyntää Havukka-ahossa muiden maalaisten sekä oppineiden maistereiden kanssa. Konsta on siis samanlainen risteytys ja symboli uudelle ajalle kuin hänen ampumansa pyymetsotkin ovat. Havukka-ahon ajattelija on nimensä veroinen 1950-luvun vaihteen Suomessa. Hän on omanlaatuinen ajattelija, pohtija, tiedonmuodostaja sekä murroksen tuoja.

Nykyajan kirjallisuuden vastine Konstalle on entisestään teknologistuvassa, modernissa yhteiskunnassa elävä Tuomas Kyrön luoma Mielensäpahoittaja, joka nimensä mukaisesti pahoittaa mielensä monista uusista asioista ja pohtii teoksissa asioiden merkityksiä. Konsta Pylkkänen on 1950-luvun vaihteen yhteiskunnan ja sen murroksen suuri ajattelija, pohtija ja maailman murheiden taakan kantaja. Henkilöiden perusidea on sama, mutta tapahtuma-ajat ja muut vaikuttavat asiat ovat hieman erilaiset – joskin molemmissa tapauksissa eletään jonkinlaista murrosaikaa. Uuden, monella tapaa kehittyneemmän yhteiskunnan aika on ovella.

Lähdeluettelo

Primaarilähde

Huovinen, Veikko 1952. *Havukka-ahon ajattelija* [HA]. Porvoo: WSOY.

Sekundaarilähteet

Babuts, Nicolae 1992a. Text: Reference and Origins. Teoksessa *Publications of the Modern Language Associations of America*. New York: MLA, 65–77.

Babuts, Nicolae 1992b. *The Dynamics of the Metaphoric Field. A Cognitive View of Literature*. Newark: University of Delaware Press.

Bal, Mieke 2009 (1985). *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative*. 3. painos. Toronto: University of Toronto Press.

Cohn, Dorrit 1978. *Transparent Minds. Narrative Modes for Presenting Consciousness in Fiction*. Princeton: Princeton University Press.

Cohn, Dorrit 2006 (1999). *Fiktio mieli. (The Distinction of Fiction, 1999.)* Suom. Paula Korhonen, Markku Lehtimäki, Kai Mikkonen & Sanna Palomäki. Helsinki: Gaudeamus.

Eskola, Antti 1965 (1963). *Maalaiset ja kaupunkilaiset*. 2. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.

Fludernik, Monika 1996. *Towards a 'Natural' Narratology*. Lontoo: Routledge.

Fludernik, Monika 2003. Natural Narratology and Cognitive Parameters. Teoksessa *Narrative Theory and Cognitive Sciences*. Toim. David Herman. Stanford: SCLI, 243–267.

Fludernik, Monika 2010 (2003). Luonnollinen narratologia ja luonnolliset parametrit. (Natural Narratology and Cognitive Parameters, 2003). Suom. Sanna Katriina Bruun. Teoksessa *Luonnolliset ja luonnottomat kertomukset. Jälkilassisen narratologian suuntia*. Toim. Mari Hatavara, Markku Lehtimäki & Pekka Tammi. Helsinki: Gaudeamus, 17–43.

Gavins, Joanna & Gerard Steen 2003. Contextualising cognitive poetics. Teoksessa *Cognitive Poetics in Practice*. Toim. Joanna Gavins & Gerard Steen. Lontoo: Routledge, 1–11.

- Genette, Gérard 1980 (1972). *Narrative Discourse. An Essay in Method*. (Discours du récit teoksessa *Figures III*, 1972.) Käänt. Jane E. Lewin. Ithaca: Cornell University Press.
- Hobbs, Jerry R. 1990. *Literature and Cognition*. Stanford: CSLI.
- Hosiaislouma, Yrjö 2003. *Kirjallisuuden sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- Huovinen, Veikko 2001. *Muina miehinä. Kirjailijan muistelmia*. Helsinki: WSOY.
- Hägg, Samuli, Markku Lehtimäki & Liisa Steinby 2009. Esipuhe. Kertomuksen tutkimuksen moninaiset näkökulmat. Teoksessa *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*. Toim. Samuli Hägg, Markku Lehtimäki & Liisa Steinby. Helsinki: SKS, 7–25.
- Kajannes, Katriina 1997. ”*Maisema ulkona ja sisällä on sama*”. *Kognitioanalyttinen tutkimus Lassi Nummen proosasta*. Helsinki: SKS.
- Kajannes, Katriina 2000. Ihminen, kieli ja kognitio. Teoksessa *Kirjallisuus, kieli ja kognitio. Kognitiivisesta kirjallisuuden- ja kielentutkimuksesta*. Toim. Katriina Kajannes & Leena Kirstinä. Helsinki: Yliopistopaino, 9–22.
- Kajannes, Katriina 2000. Kognitiivinen kirjallisuudentutkimus. Teoksessa *Kirjallisuus, kieli ja kognitio. Kognitiivisesta kirjallisuuden- ja kielentutkimuksesta*. Toim. Katriina Kajannes & Leena Kirstinä. Helsinki: Yliopistopaino, 48–80.
- Kirstinä, Leena 2007. *Kansallisia kertomuksia. Suomalaisuus 1990-luvun proosassa*. Helsinki: SKS.
- Koulutuskeskus Salpaus. Oppiminen – mitä se on? *Taitavaksi oppijaksi*.
<http://edu.phkk.fi/opiskelu/intope/ohjaava/Oppiminen.htm> (12.2.2016).
- Kuisma, Markku 2010. Yya-Suomesta Euroopan unioniin. Teoksessa *Suomalaisen arjen suuri tarina*. Toim. Kai Häggman, Pirjo Markkola, Markku Kuisma ja Panu Pulma. Helsinki: WSOY, 8–29.
- Laitinen, Kai 1981. *Suomen kirjallisuuden historia*. Helsinki: Otava.
- Lakoff, George & Mark Johnson 1980a. Conceptual Metaphor in Everyday Language. *The Journal of Philosophy*. 77(8), 453–486.

- Lakoff, George & Mark Johnson 1980b. *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lehtimäki, Markku 2009. Fiktiivisen kertomuksen analyysi ja tulkinta. Teoksessa *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*. Toim. Samuli Hägg, Markku Lehtimäki & Liisa Steinby. Helsinki: SKS, 28–49.
- Lehtinen, Erno, Riitta Kinnunen, Marja Vauras, Pekka Salonen, Erkki Olkinuora & Elisa Poskiparta 1989. *Oppimiskäsitys koulun kehittämisessä*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Lehtonen, Mikko 1996. *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.
- Liukkonen, Tero 1997. *Veikko Huovinen – kertoja, veitikka, toisinajattelija*. Helsinki: SKS.
- Mäkelä, Maria 2009. Välttämättömyyden kehä ja muita kerrotun mielen oireita: kirjallisen tajunnankuvauksen haasteet kognitiiviselle narratologialle. Teoksessa *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*. Toim. Samuli Hägg, Markku Lehtimäki ja Liisa Steinby. Helsinki: SKS, 111–139.
- Mäkinen, Kirsti 1998. Miksi ”akraarisille” arvoille nauretaan? Teoksessa *Ajattelen kynälläni. Esseitä, kirjoituksia*. Toim. Kirsti Mäkinen. Helsinki: SKS, 68–72.
- Mäkinen, Päivi 2002. Mitä on oppiminen? *Verkko-tutor*.
<http://www15.uta.fi/arkisto/verkkotutor/oppimin.htm> (2.6.2016).
- Niemelä, Pekka 2015. Metsät ja metsäammattilaiset Aleksis Kiven ja Veikko Huovisen tuotannossa. Teoksessa *Vuosisadan metsäbiologi. Peitsa Mikolan juhlakirja*. Toim. Pekka Kauppi ja Jenna Kotilehto. Helsinki: Suomen Tiedeseura, 64–73.
- Nykysuomen sanakirja* 1980. Toim. Kaarina Karttunen & Jouko Vesikansa. Helsinki: WSOY.
- Palmer, Alan 2010. Storyworld and Groups. Teoksessa *Introduction to Cognitive Cultural Studies*. Toim. Lisa Zunshine. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 176–192.
- Paunonen, Heikki 1996 (1989). Muuttuvat puhesuomen muodot. Teoksessa *Kielestä kiinni*. 3. painos. Toim. Seija Aalto, Auli Hakulinen, Klaus Laalo, Pentti Leino ja Anneli Leiko. Helsinki: SKS, 209–233.

- Peltola, Satu-Lotta 2016. Auguste Rodin – ihmisvartalon aistillinen tulkki. *Yle Uutiset* 4.2.2016. http://yle.fi/uutiset/auguste_rodin_ihmisvartalon_aistillinen_tulkki/8647850 (14.7.2016).
- Rajala, Panu 2012. *Hirvainen humoristi. Veikko Huovisen satiirit ja savotat*. Helsinki: WSOY.
- Rimmon-Kenan, Shlomith 1991 (1989). *Kertomuksen poetiikka. (Narrative Fiction: Contemporary Poetics, 1989.)* Suom. Auli Viikari. Helsinki: SKS.
- Salakari, Hannu 2009. *Toiminta ja oppiminen – koulutuksen kehittämisen tulevaisuuden suuntaviivoja ja menetelmiä*. Ylöjärvi: Eduskills Consulting.
- Salokannel, Juhani 1993. *Linnasta Saarikoskeen*. Juva: WSOY.
- Sarkki, Marja-Liisa 2012. *Elämää ja unelmia. Jälleenrakennusajan Suomessa*. Helsinki: SKS.
- Seppälä, Arto 1992 (1975). *Ajatus on hiirihaukka. Veikko Huovinen, humoristi. 2., uusittu painos*. Juva: WSOY.
- Steinby, Liisa & Markku Lehtimäki 2013. Kertomisen analyysi. Teoksessa *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Toim. Aino Mäkikalli ja Liisa Steinby. Helsinki: SKS, 96–134.
- Steinby, Liisa 2013. Tarinan analyysi: henkilöt ja tapahtumat sekä tapahtumien jäsentyminen tarinaksi. Teoksessa *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Toim. Aino Mäkikalli ja Liisa Steinby. Helsinki: SKS, 60–95.
- Stockwell, Peter 2002. *Cognitive Poetics. An Introduction*. Lontoo: Routledge.
- Suomen kielen sanakirja* 1996. Toim. Timo Nurmi, Ilkka Rekiaro ja Päivi Rekiaro. Jyväskylä: Gummerus.
- Tammi, Pekka 1992. *Kertova teksti. Esseitä narratologiasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tammi, Pekka 2010. Kertomusta vastaan ja ei-vastaan. Teoksessa *Luonnolliset ja luonnottomat kertomukset. Jälkiklassisen narratologian suuntia*. Toim. Mari Hatavara, Markku Lehtimäki ja Pekka Tammi. Helsinki: Gaudeamus, 65–93.

Tsur, Reuven 2008 (1992). *Toward a Theory of Cognitive Poetics*. 2., uusittu painos. Brighton: Sussex Academic Press.

Wilmi, Jorma 1997. *Sotkamon historia*. Sotkamo: Sotkamon kunta, Sotkamon seurakunta, Sotkamo-Seura.

Zetterberg, Seppo 1995. *Muutosten vuosisata: 4, 1946–1960*. Toim. Petri Arpo, Jukka Forslund, Pekka Saloranta ja Riitta Toiviainen. Porvoo: WSOY.